

PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA GOSPODARCZEGO

miesięcznik

Rok V

Warszawa — Grudzień 1952 r.

Nr 12 (54)

TRESC NUMERU:

JERZY MAYZEL
ALEKSANDER HERMELIN
Dr STEFAN BUCZKOWSKI
ZBIGNIEW RZEPKA
CZESŁAW PRZYMUSINSKI
STEFAN MIZERA

- Przekazywanie i jego skutki prawne
- O karach umownych w obrocie socjalistycznym
- Z zagadnień regresu
- O niektórych błędach i brakach aktów normatywnych
- Prawa autorskie jednostek gospodarki społecznej
- Sytuacja prawna mieszkań spółdzielczych na tle publicznej gospodarki lokalami.

PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA GOSPODARCZEGO: za czas od dnia 15 października do dnia 15 listopada 1952 r.;
INWESTYCJE: Przegląd przepisów inwestycyjnych; NOTATNIK: Nowa ustawa o prawie autorskim; ORZECZNICTWO
W SPRAWACH GOSPODARCZYCH: Sąd najwyższy. Główna Komisja Arbitrażowa; PRZEGLĄD WYDAWNICTW:
Czasopisma.

JERZY MAYZEL

Przekazywanie i jego skutki prawne

Termin „przekazanie” występuje w ustawodawstwie Polski Ludowej w wielu aktach prawnych, przy czym różny jest przedmiot i zakres tego przekazania. Ustawa z dnia 6 maja 1945 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich¹⁾ stanowiła, że „na wniosek zainteresowanych ministrów Główny Urząd Tymczasowego Zarządu Państwowego p r z e k a ż e odnośnemu ministrowi zarząd przedsiębiorstw przemysłowych lub handlowych objętych wnioskami”. W ustawie z dnia 3 stycznia 1946 r. o przejęciu na własność Państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej²⁾ użyty został termin „p r z e k a z a n i e” już nie tylko dla oznaczenia przejścia zarządu majątkiem do innego organu państwowego, ale także w stosunkach z b. samorządem terytorialnym i spółdzielniemi: „Państwo może przedsiębiorstwa przejęte na własność prowadzić we własnym zarządzie albo p r z e k a z y w a ć je samorządowi terytorialnemu lub spółdzielniom albo ich związkom na zasadzie uchwały Rady Ministrów” (art. 5). W samej ustawie skutków prawnych przekazania nie określono, jednak rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 listopada 1946 r. o trybie przekazy-

wania samorządowi terytorialnemu oraz organizacjom spółdzielczym przedsiębiorstw przejętych na własność państwa³⁾ ustala, że wnioski w sprawie przekazania składane Radzie Ministrów powinny zawierać między innymi „określenie czy p r z e k a z a n i e ma nastąpić na własność czy też do użytkowania”, że minister, któremu poruczono wykonanie uchwały Rady Ministrów ustali zarządzeniem wysokość ceny lub czynszu oraz, że „uchwała Rady Ministrów wraz z zarządzeniem właściwego ministra stanowią tytuł do ujawnienia w rejestrach handlowych i w innych rejestrach publicznych przekazania przedsiębiorstw n a w ł a s n o ś ć lub do u ż y t k o w a n i a”. W okresie od roku 1945 wydane zostały jeszcze inne ustawy i dekrety, w których p r z e k a z a n i e oznacza decyzję administracyjną, powodującą powstanie praw i obowiązków w sferze stosunków cywilno-majątkowych (przeniesienie własności, ustanowienie użytkowania). Termin ten używany jest jednak także w innym znaczeniu: służy dla określenia decyzji władzy, która sama przez się skutków cywilno-prawnych nie posiada i wymaga uzupełnienia przez zawarcie umowy. Tak np. przekazywanie mienia osobom fizycznym oraz osobom prawnym prawa publicznego i prywatnego na podstawie dekretu z dnia 6 grudnia 1946 r. o przekazywaniu przez Państwo mienia nierolniczego na obszarze

¹⁾ Dz. U. Nr 17 poz. 97. Ustawa z r. 1945 została uchylona dekretem z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich (Dz. U. Nr 13 poz. 87 z późniejszymi zmianami). Dekret ten przewidywał przekazywanie także b. samorządowi terytorialnemu.

²⁾ Dz. U. Nr 3 poz. 17 i Nr 72 poz. 394.

³⁾ Dz. U. Nr. 71 poz. 390.

Ziem Odzyskanych i b. Wolnego Miasta Gdańska⁴⁾ następuje w drodze sprzedaży lub dzierżawy, a orzeczenie w sprawie przekazania stanowi tylko podstawę do zawarcia umowy sprzedaży lub najmu. Zaznaczyć przy tym należy, że decyzje administracyjne na podstawie których powstają bezpośrednio prawa cywilne (t.zn. bez potrzeby zawierania osobnej umowy) nazywane są niekiedy nie przekazywaniem, lecz nadaniem⁵⁾ lub „przeniesieniem własności”⁶⁾.

Do roku 1949 przepisy dotyczące przekazywania wydawane były dla uregulowania określonych zagadnień gospodarczych związanych z przejęciem na własność państwa gruntów, przedsiębiorstw, majątków opuszczonych i poniemieckich. Instytucja przekazywania traktowana była, jako czynność doraźna, dotycząca konkretnego mienia. Rok 1949 przynosi pierwsze akty, które mówią już o przekazywaniu jako mającym być ogólnie stosowanym a w niektórych stosunkach wyłącznym trybie postępowania przy przeniesieniu praw do niektórych kategorii mienia państwowego. Pierwszym aktem tego rodzaju jest dekret z dnia 26 kwietnia 1949 r. o nabywaniu i przekazywaniu nieruchomości niezbędnych dla realizacji narodowych planów gospodarczych: „Nieruchomości stanowiące własność Skarbu Państwa bądź osób prawnych wymienionych w art. 2 lub znajdujących się w ich zarządzie lub użytkowaniu niezbędne dla realizacji narodowych planów gospodarczych będą przekazywane właściwym wykonawcom tych planów (art. 2) na własność lub w zarząd i użytkowanie”⁷⁾. W miesiąc później ukazała się uchwała Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów z dnia 27 maja 1949 r., która stanowi, że przekazywanie maszyn, urządzeń technicznych, środków transportowych i innych przedmiotów majątku trwałego przez urzędy, instytucje i przedsiębiorstwa państwowe innym urzędom, instytucjom i przedsiębiorstwom państwowym następuje nieodpłatnie na podstawie decyzji władzy nadzędnej strony przekazującej. Zasada ta nie ma zastosowania do przedsiębiorstw wytwarzających maszyny i urządzenia techniczne oraz przedsiębiorstw handlowych powołanych do ich dystrybucji⁸⁾. W rok później wydane zostały przepisy o przekazywaniu już nie tylko poszczególnych maszyn, urządzeń technicznych itp. ale całych przedsiębiorstw, zakładów lub ich części, stanowiących zorganizowane zespoły gospodarcze⁹⁾. Obie

uchwały Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów w odróżnieniu od innych powołanych aktów prawnych nie określają skutków cywilno-prawnych przekazania, a mianowicie, jakie prawa do majątku (własność, użytkowanie, używanie itp.) nabywa jednostka, której majątek został przekazany. Jeżeli przekazanie miało miejsce pomiędzy państwowymi jednostkami organizacyjnymi (przedsiębiorstwa, zakłady, instytucje państwowe, przedsiębiorstwa państwowo-spółdzielcze, jednostki budżetu Państwa), to jako następstwo przekazania przyjmuje się, że przejmujący organ państwowy uzyskuje prawo rozporządzania, korzystania i posiadania („zarząd własnościowy”¹⁰⁾ albo nawet „własność” w szczególnym znaczeniu¹¹⁾. Ponieważ jednak uchwała z dnia 5 kwietnia 1950 r. przewiduje także przekazywanie zakładów pomiędzy Państwem a b. Związkami Samorządu Terytorialnego, centralami spółdzielczo-państwowymi i spółkami, w których Skarb Państwa, przedsiębiorstwa państwowe, samorządowe albo osoby prawne prawa publicznego posiadają udział wynoszący ponad 50%, nieokreślenie w uchwale czy na podstawie przekazania nabyta zostaje własność, czy inne prawa, stanowiło lukę, którą można było jednak wypełniać w samej decyzji, stojąc na stanowisku, że uchwała dopuszcza zarówno przekazanie na własność, jak i ustanowienie innych praw rzeczowych albo nawet obligacyjnych. Luki takiej nie ma już w późniejszej uchwale Prezydium Rządu z dnia 24 czerwca 1950 r. w sprawie przekazywania przedsiębiorstw, zakładów lub ich części oraz przedmiotów majątku trwałego pomiędzy państwowymi jednostkami gospodarczymi a jednostkami spółdzielczymi¹²⁾. Uchwała zawiera bowiem przepis, że „przekazaniem” w rozumieniu tej uchwały jest przeniesienie własności¹³⁾.

Cytowane przepisy nie obejmują wszystkich aktów prawnych dotyczących przekazywania, jakie

¹⁰⁾ Prof. Adam Chelmoński: Założenia wstępne struktury prawnej przedsiębiorstw („Państwo i Prawo” r. 1950 zeszyt 8—9 str. 37).

¹¹⁾ J. F. Mikolenko, Państwowe Osoby Prawne w Radzieckim Prawie Cywilnym („Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” Nr 10/40 z r. 1951).

¹²⁾ Monitor Polski Nr A-78 poz. 911.

¹³⁾ Uchwała obok przepisów o przekazaniu zawiera postanowienia o „oddaniu”. Według uchwały decyzja administracyjna może nakazać spółdzielni zwrócenie oddanego jej w „zarząd i użytkowanie” majątku państwowego, przy czym wygasają wówczas służące spółdzielni prawa „zarządu i użytkowania” lub „dzierżawy” a więc prawa o charakterze cywilno-majątkowym. Jednocześnie z wygaśnięciem praw spółdzielni „oddającej” powstaje na podstawie decyzji „oddania” obowiązek strony przejmującej zwrotu wartości nakładów dokonanych w majątku państwowym. Uchwała nie wspomina natomiast nic o obowiązkach spółdzielni wynagrodzenia Państwu ewentualnej szkody wyrządzonej użytkowaniem majątku niegodnie z jego przeznaczeniem, zdewastowaniem, sprzedażą itp. Za szkody takie spółdzielnia odpowiadać powinna jak każdy użytkownik w rozumieniu prawa rzeczowego, gdyby bowiem przyjąć wysuwany niekiedy pogląd, że „użytkowanie” oparte na podstawie decyzji administracyjnej o przekazaniu w użytkowanie nie jest użytkowaniem z prawa rzeczowego, to wobec braku jakichkolwiek przepisów o tym, do czego uprawnia i do czego zobowiązuje „użytkowanie” nabyte na podstawie decyzji administracyjnej, dojść należałoby do wniosku, że spółdzielnia w ogóle nie odpowiada za szkody wyrządzone w mieniu państwowym.

⁴⁾ Dz.U. Nr 71 poz. 389.

⁵⁾ Dekret z dnia 8 sierpnia 1946 r. o wpisywaniu w księgach hipotecznych (gruntowych) prawa własności nieruchomości przejętych na cele reformy rolnej (Dz.U. Nr 39 poz. 233).

⁶⁾ Dekret z dnia 12 czerwca 1949 r. o przeniesieniu własności resztek majątków rozparcelowanych na spółdzielnie Samopomocy Chłopskiej (Dz.U. Nr 27 poz. 162).

⁷⁾ Dz.U. Nr 27 poz. 197. Obecnie jednolity tekst Dz.U. z 1952 r. Nr 4 poz. 31.

⁸⁾ Uchwała K.E.R.M. z dnia 27 maja 1949 r. w sprawie zasad wzajemnego przekazywania maszyn, urządzeń technicznych, środków transportowych i innych przedmiotów majątku trwałego przez urzędy, instytucje i przedsiębiorstwa państwowe (M.P. Nr A-59 poz. 800).

⁹⁾ Uchwała K.E.R.M. z dnia 5 kwietnia 1950 r. w sprawie przekazywania przedsiębiorstw lub ich części między państwowymi jednostkami gospodarczymi (M.P. Nr A-47 poz. 532).

wydane zostały od roku 1945. Wielka ilość norm prawnych jednocześnie obowiązujących a różnie sformułowanych powoduje w praktyce trudności, polegające przede wszystkim na konkurencji podstaw prawnych dla wydania decyzji o przekazaniu. W związku z tym powstają wątpliwości, jakie organa są właściwe do wydania decyzji i w jakim trybie nastąpić powinno oddanie i przejęcie mienia. Oprócz tych trudności występują jednak i głębsze, związane z brakiem ogólnie przyjętych pojęć co do charakteru prawnego i skutków prawnych przekazania, co do podmiotów prawa, względnie organów administracji państwowej, pomiędzy którymi odbywać się powinno przekazanie w drodze decyzji administracyjnej władz zwierzchnich, kiedy zaś dopuszczalne są umowy o sprzedaż, najem, dzierżawę itp. niektórych rodzajów mienia państwowego.

Na podstawie uchwał Rządu o przekazywaniu wytworzył się pogląd, że środki trwałe („przedmioty majątku trwałego“) można tylko „przekazywać“, a środki obrotowe (materiały, surowce, półfabrykaty i towary) można przekazywać tylko łącznie z zakładem (przedsiębiorstwem, częścią zakładu), a w innych przypadkach można je tylko zbywać (sprzedawać). Nie przeprowadza się przy tym rozróżnienia pomiędzy różnymi rodzajami środków obrotowych. Istnieje mniej lub więcej uświadomione przekonanie, że dyrektor przedsiębiorstwa może tak samo rozporządzać towarami, jak surowcami i materiałami.

Dekret z dnia 26 października 1950 r. o przedsiębiorstwach państwowych¹⁴⁾ nie tylko nie podważył tej opinii, ale przeciwnie umocnił ją przez zamieszczenie przepisu o zakazie zbywania środków trwałych jednostkom nie będącym jednostkami gospodarki społecznej, co a contrario prowadziło do wniosku, że wszystkie środki obrotowe można takim jednostkom zbywać. Identyczny zakaz zamieszczony został w ustawie z dnia 8 stycznia 1951 r. o tworzeniu instytutów naukowo badawczych dla potrzeb gospodarki narodowej¹⁵⁾. Ponadto delegacje zawarte w powołanej ustawie i dekrete dla Ministra Finansów do określenia, co uważa się za środki trwałe, i ustalenia trybu „przekazywania“ środków trwałych stworzyły niebezpieczeństwo, że równolegle będzie istniało kilka trybów przekazywania oraz wiele pojęć środków trwałych (środki trwałe w rozumieniu dekretu o przedsiębiorstwach państwowych, w rozumieniu ustawy o instytutach, w rozumieniu przepisów o księgowości, nie mówiąc już o środkach trwałych w rozumieniu nauki ekonomicznej).

W rzeczywistości z istoty gospodarki planowej wynika, że operatywne organa administracji państwowej mogą rozporządzać nie tylko środkami trwa-

lymi, ale również obrotowymi, tylko zgodnie z ich przeznaczeniem, tzn. towary powinny sprzedawać, surowce i materiały zużywać na produkcję, a środki trwałe użytkować dla celów produkcyjnych. W gospodarce socjalistycznej nie tylko środki trwałe, surowce i materiały, ale nawet towary podlegają planowemu rozdziałowi przez właściwe organa planowania¹⁶⁾. Z prawnego punktu widzenia nie ma istotnej różnicy pomiędzy oddaniem przez jedno przedsiębiorstwo państwowe innemu przedsiębiorstwu państwowemu bez zarządzenia władzy środka trwałego a oddaniem przez jedno przedsiębiorstwo państwowe innemu przedsiębiorstwu państwowemu surowców i materiałów, które nabyte zostały dla celów produkcji i w sensie ekonomicznym stanowią przedmioty pracy. Teza ta znajduje poparcie zarówno w praktyce arbitrażu w Związku Radzieckim, gdy chodzi o przedawnienie roszczeń o zwrot środka trwałego¹⁷⁾, jak i w dekrete Rady Najwyższej ZSRR z dnia 10 lutego 1941 r., który przewiduje taką samą sankcję karną za bezprawne rozporządzenie środkiem trwałym, jak i za bezprawne rozporządzenie materiałami:

¹⁶⁾ por. dekret z dnia 29 października 1952 r. o gospodarowaniu artykułami obrotu towarowego i zaopatrzenia (Dz.U. Nr 44 poz. 301).

¹⁷⁾ W orzeczeniu wydanym w trybie nadzoru przez Główną Komisję Arbitrażową Nr Rep. V-4-6/51 („Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego“ nr 10/52 str.388) wysunięto tezę, że roszczenie państwowej jednostki gospodarczej przeciwko innej takiej jednostce o zwrot użyczonego na określony termin środka trwałego nie ulega prekluzji przewidzianej w § 20 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 listopada 1950 r. (Dz.U. Nr 53 poz. 484), a to dlatego, że „dopuszczenie do prekluzji doprowadziłoby do zmiany w organizacji zarządu państwowego środków trwałych na skutek zaniechań zarządzającego, więc w inny sposób jak w drodze administracyjnej“. Orzeczenie to przede wszystkim zapoznaje, że zwrot silnika, o którym w sporze chodziło — gdyby władze planujące uznały to za celowe — możliwy byłby również w razie oddalenia roszczenia przez komisję arbitrażową, a to na podstawie decyzji o przekazaniu do dawnego przedsiębiorstwa. Komisja arbitrażowa nie ograniczyła się do rozpoznania wniosku w świetle przepisu § 20 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 listopada 1950 r. i w ramach stosunków cywilno-prawnych, lecz zastąpiła w tym przypadku organ planowania, który jedynie był właściwy do zacydowania czy pomimo prekluzji roszczenia cywilno-prawnego należy jednak silnik zwrócić dawnemu przedsiębiorstwu.

W analogicznych przypadkach praktyka arbitrażowa w Związku Radzieckim jest wręcz odwrotna. Profesor Wieniediktów tę praktykę arbitrażu uważa za słuszną i przytacza orzeczenia arbitrażu: „w dniu 17.VIII.1942 r. skład metali Nr 1 Głównego Zbytu Metali w Leningradzie wydzierżawił bezterminowo dźwigar (zura) kolejowy G.E.S.-owi nr 2. W dniu 1.VI.1944 r. Skład Metali nr 1 wytoczył przeciwko G.E.S.-owi powództwo o zwrot dźwigara. Leningradzki Obwodowy Arbitraż Państwowy oddalił powództwo wobec upływu terminu przedawnienia powództwa. Arbitraż państwowy RKL ZSRR uznał orzeczenie Leningradzkiego Okręgowego Arbitrażu za słuszne (Wieniediktów: Państwowa Własność Socjalistyczna str. 435). „Odmienne niż przy windykacyjnych powództwach organów państwowych przeciwko poszczególnym obywatelom i organizacjom spółdzielczo-kołchozowym do powództw windykacyjnych jednych organów państwowych przeciwko innym (jak również o zwrot mienia oddanego w dzierżawę lub na przechowanie) należy stosować termin przedawnienia przewidziany w art. 44 K. C. („Ibidem“ str. 554).

¹⁴⁾ Dz.U. Nr 49 poz. 439.

¹⁵⁾ Dz.U. z r. 1951 Nr 5 poz. 38.

„Interesy gospodarstwa socjalistycznego wymagają, aby prowadzona była ścisła ewidencja i w sposób planowy dokonywany planowy rozdział wszystkich znajdujących się w przedsiębiorstwie zbędnych urządzeń i materiałów. Tymczasem w szeregu przedsiębiorstw ma miejsce usuwanie urządzeń i materiałów w drodze ich sprzedaży i zamiany z innymi przedsiębiorstwami. Podczas gdy Państwo przydziela przedsiębiorstwu urządzenia i materiały dla ściśle określonych celów, kierownicy przedsiębiorstw samowolnie i bezprawnie rozporządzają nimi, sprzedają je, zamieniają i oddają. Biorąc pod uwagę, że sprzedaż tzw. zbędnego i podlegającego demontażowi urządzenia jest zamaskowanym trwonieniem (chiszczenie) własności socjalistycznej Prezydium Rady Najwyższej ZSRR postanawia:

- 1) zakazuje się przedsiębiorstwom sprzedaży, zamiany i oddawania urządzeń i materiałów uznanych za zbędne i niewykorzystane,
- 2) uznaje się, że sprzedaż, zamiana i oddanie urządzeń i materiałów które uznane zostały za zbędne i nie nadające się do wykorzystania, a także bezprawne ich nabycie, są równie wielkim przestępstwem, jak grabież własności socjalistycznej i biorąc to pod uwagę nakazuje się, aby przeciwko osobom, które popełniły takie przestępstwa wdrażane było postępowanie karne i aby sądy wymierzały winnym kary od 2—5 lat więzienia.
- 3) znajdujące się w przedsiębiorstwie zbędne urządzenie, a także uznane za zbędne lub nie nadające się do wykorzystania materiały powinny być specjalnie ewidencjonowane i podlegają ponownemu rozdziałowi w trybie określonym przez Radę Komisarzy Ludowych ZSRR...”

Opierając się na doświadczeniach Związku Radzieckiego, które znalazły w powyższym dekrete swój wyraz, należy dla naszej praktyki i ustawodawstwa wyciągnąć następujące wnioski:

A. Gospodarka socjalistyczna wymaga planowego rozdziału nie tylko środków trwałych, ale i środków obrotowych i wobec tego należy stworzyć taki tryb postępowania i wydać takie normy prawne, które zagwarantują, że każdy środek trwały i wszystkie środki obrotowe będą rozdzielane i używane zgodnie z planem i w sposób najbardziej celowy.

B. Środki trwałe, materiały i surowce przydzielane są lub sprzedawane na podstawie rozdzielników opartych na planie gospodarczym. Jeżeli przedsiębiorstwo państwowe lub inna jednostka uspołeczniona znalazła się w posiadaniu zbędnych środków trwałych, surowców lub materiałów, jednostka właściwa do sporządzania rozdzielników powinna zdecydować o tym, jak należy postąpić. Inaczej przedstawia się sprawa, gdy chodzi o towary. Przeznaczenie towarów na zaopatrzenie innych przedsiębiorstw, organizacji lub na potrzeby ludności z góry było przewidziane w rozdzielnikach. Gdy chodzi więc o towary, ponowna ingerencja jednostki planującej staje się zbędna. W rezultacie kierownik przedsiębiorstwa lub innej jednostki organizacyjnej może rozporządzać (sprzedawać) tylko tymi środkami obrotowymi, które zgodnie z zakresem działania przedsiębiorstwa i zarządzeniami władz planujących przeznaczone są do obrotu i wobec tego w sensie prawnym są towarami ¹⁸⁾.

¹⁸⁾ Również środki produkcji zachowują „zewnątrzną powłokę towarów” — por. J. W. S t a l i n: „Ekonomiczne problemy socjalizmu w ZSRR (Książka i Wiedza r. 1952 str. 58) — i wobec tego przynajmniej w stosunkach pomiędzy organami państwa (przedsiębiorstwami i tp.) nie są wyłączone z obrotu cywilnego.

Sprzedaż węgla przez Centralę Zbytu Węgla jest czynnością nie nasuwającą co do zasady zastrzeżeń. Natomiast sprzedaż węgla przez hutę, która zakupiła węgiel dla celów produkcyjnych jest czynem samowolnym, jeżeli nie nastąpiła na podstawie decyzji organów planujących. Sprzedaż obrabiarki przez przedsiębiorstwo trudniące się sprzedażą obrabiarek należy do zakresu działania tego przedsiębiorstwa. Natomiast sprzedaż obrabiarki przez przedsiębiorstwo, w którym obrabiarka stanowiła środek trwały jest czynem bezprawnym i samowolnym.

C. Ograniczenia prawa dyspozycji mieniem oddanym jakiejś jednostce uspołecznionej są przede wszystkim i w y k r a c z a j ą poza linię podziału na środki trwałe i obrotowe. Przepisy prawne dotyczące przekazywania pomiędzy organizacjami państwowymi powinny jako punkt wyjścia przyjąć nie ekonomiczne pojęcie środków trwałych i obrotowych, ale przepisy dotyczące zakresu działania odnośnej jednostki organizacyjnej. Mienie państwowe oddawane jest poszczególnym jednostkom organizacyjnym w celu wykonania przez nie określonych zadań. Przepisy organizacyjne decydują o tym, że huta powinna zbywać wyprodukowane wyroby hutnicze, a ustalając w sposób pozytywny uprawnienia huty w jednym kierunku, przez to samo zawierają zakaz rozporządzania bez zgody władz planujących wszelkim innym mieniem. Nie znaczy to bynajmniej, że środki trwałe i inne mienie, którym jednostka organizacyjna nie może rozporządzać wyłączone są z obrotu cywilnego nawet pomiędzy przedsiębiorstwami państwowymi. Znaczy to tylko, że kierownik jednostki organizacyjnej nie jest upoważniony do rozporządzania tym mieniem ¹⁹⁾. Natomiast w stosunkach z obywatelami i spółdzielniami istotnie podstawowe środki produkcji będą wyłączone z obrotu, ale to bez względu na to, czy w jakimś przedsiębiorstwie będą występowały jako „towary”, czy jako środki trwałe, i nie można ich będzie zbyć nie tylko w drodze umowy, ale nawet w drodze aktu administracyjnego.

D. Należy ściśle rozgraniczyć te przypadki, w których następuje przeniesienie środka trwałego w ramach jednej jednostki organizacyjnej od przypadków, gdy przeniesienie mienia następuje pomiędzy dwiema jednostkami organizacyjnymi. Jest rzeczą jasną, że przeniesienie maszyny z jednego działu tego samego zakładu do innego działu nie wymaga ingerencji zwierzchnich władz planujących. Wątpliwość ta może jednak powstać, gdy będzie chodziło o przeniesienie maszyny z jednego zakładu prowadzonego na pełnym wewnętrznym rozrachunku gospodarczym tego samego przedsiębiorstwa do drugiego zakładu, albo z jednej składnicy tego samego centralnego zarządu, nie posła-

¹⁹⁾ por. A. B. Dozorcew. „Obiekty prawa gosudarstwiennoj socjalistycznej sobstwiennosti. Sowietskoje Gosudarstwo i prawo Nr 1 z r. 1949.

„Grażdanskim oborotom” sledujet scizat sowokupnost otnoszenij w sferie proizvodstva i obniena, regulirujemych graždanskim prawom niezawisimo ot towo, woznikli li oni iz graždansko-prawowej sdiełki, administratiwno-rasporjaditel'nowo akta ili ich sozetania. W etom p r i n c i p i a l n a j a o s o b i e n n o s t s o c j a l i s t y c z e s k o j s i s t e m y c h o z j a j s t w a i p r a w o w y c h f o r m j e w o o r g a n i z a c j i i r e g u l i r o w a n i a” (str. 57).

dającej osobowości prawnej, do drugiej albo do dyrekcji, która utrzymywana jest z kredytów budżetowych. Podobnie jak przy ustalaniu cen, badaniu kosztów własnych, przy ustalaniu zakresu odpowiedzialności za zobowiązania, tak i w tym przypadku gdy chodzi o zakres uprawnień kierowników jednostek organizacyjnych do dysponowania mieniem, nie przeznaczonym do obrotu występuje jasno konieczność ustalenia k t o jest podmiotem stosunków prawnych, kiedy ma miejsce obrót pomiędzy różnymi podmiotami a kiedy następuje tylko przesunięcie wewnętrzne. Przyjmując, że podmiotami praw i obowiązków mogą być tylko osoby fizyczne lub utworzone w trybie przewidzianym przez ustawy osoby prawne, oraz że w s t o s u n k a c h p o m i ę d z y j e d n o s t k a m i b u d ż e t o w y m i j a k o „o s o b y” t r a k t u j e s i ę r ó w n i e ż j e d n o s t k i b u d ż e t o w e ²⁰⁾ za przesunięcia wewnętrzne, nie wymagające ingerencji zwierzchnich organów planowania, uznać należy wszelkie przesunięcia środków trwałych, materiałów, surowców i półfabrykatów w ramach tej samej osoby prawnej (nawet pomiędzy zakładami na pełnym wewnętrznym rozrachunku gospodarczym) i w ramach jednej jednostki budżetowej (nawet pomiędzy składnicami prowadzonymi na rozrachunku gospodarczym). Jest to nieunikniona konsekwencja zasady jednoosobowego kierownictwa i pojęcia jednej osoby prawnej. Rzeczą zaś władz planujących jest ustalenie takich rozmiarów osób prawnych, aby ingerencja zwierzchnich władz planujących miała miejsce w tych przypadkach, gdy to jest potrzebne. W tych zatem przypadkach, gdy przerzuty surowców, materiałów lub przesunięcia środków trwałych a nawet całych zakładów odbywać się powinny za zgodą władz planujących — jednostki organizacyjne pomiędzy którymi mają mieć miejsce przerzuty i przesunięcia kontrolowane, powinny być utworzone jako oddzielne osoby prawne. Zagadnienie osobowości prawnej nie jest więc tylko zagadnieniem finansowym, ale także istotnym warunkiem, aby władze planujące mogły ingerować w sprawy przerzutów środków trwałych i obrotowych w tych przypadkach, gdy jest to potrzebne dla dobra gospodarki.

E. Od ogólnej zasady, że kierownik jednostki organizacyjnej nie może sam dysponować mieniem, które (dla tej jednostki) nie jest przeznaczone do obrotu powinny być dopuszczalne wyjątki. W szczególności — ponieważ nie zostałaby przez to naruszona zasada gospodarki planowej — dozwolone być może wynajęcie lub wydzierżawienie na krótki okres czasu lokalu, całego budynku, czasowo zbędnego samochodu albo nawet nieczynnej chwilowo maszyny, sprzedaż drobnych ilości zbędnych materiałów itp.

Mówiąc o decyzjach władz zwierzchnich w sprawach dotyczących rozporządzania środkami trwałymi, materiałami i surowcami można przez to rozumieć zarówno zarządzenie wydane jednostce podległej, aby sama dokonała jakiejś czynności

prawnej — np. zawarła umowę o sprzedaż zbędnych zapasów węgla, albo też akt administracyjny, który bez potrzeby zawierania osobnej umowy pociągnie za sobą określone następstwa w sferze stosunków cywilno-prawnych. Jak wiadomo, takie same lub podobne prawa, jakie powstają z umowy, mogą powstawać w przypadkach przewidzianych przez prawo na podstawie zarządzeń władzy. Nieruchomość niezbędna dla wykonania zadań planowych może być nabyta zarówno na podstawie umowy sprzedaży, jak i w drodze wywłaszczenia ²¹⁾. Na podstawie przydziału dokonanego przez władze kwaterunkowe powstaje z chwilą objęcia lokalu stosunek najmu ²²⁾.

Kwestia, jaką stosować należy metodę, aby otrzymać ten sam wynik — czy umowę cywilno-prawną na podstawie zarządzenia władz zwierzchnich obu państwowych jednostek organizacyjnych czy też formę decyzji administracyjnej — nie jest zagadnieniem albo raczej może nie być zagadnieniem czysto technicznym. W przypadku zawarcia umowy sytuacja jest jasna. Prawa i obowiązki stron z tytułu rękojmi itp. regulują przepisy prawa cywilnego. Każda strona może dochodzić wykonania przez drugą stronę zobowiązań na podstawie przepisów dotyczących postępowania w sprawach cywilnych. Nie ma wreszcie wątpliwości, że obowiązuje zasada „nemo plus iuris in alium transferre potest quam ipse habet”.

Przy zastosowaniu drugiej formy (tj. decyzji administracyjnej) może powstać wątpliwość, czy nabycie praw do rzeczy na podstawie tej decyzji jest nabyciem praw bezpośrednim i wyłącznie od Państwa czy też od jednostki, której prawa do rzeczy przysługiwały przed wydaniem decyzji. W pierwszym przypadku decyzja administracyjna oznaczałaby, że Państwo odbiera jednej jednostce organizacyjnej udzielone jej prawa, przedmiot tych praw przechodzi w dyspozycję Państwa, które z kolei odpowiednich praw udziela innej jednostce organizacyjnej. W drugim przypadku decyzja administracyjna zastępowałaby tylko samo zawarcie umowy z zachowaniem jej cywilno-prawnych następstw.

W pierwszym przypadku przedsiębiorstwo przekazujące nie odpowiadałoby z tytułu rękojmi ani za wady fizyczne ani za wady prawne. W przypadkach odpłatnego przekazania przejmujący nie mógłby w szczególności nigdy domagać się zmniejszenia ceny z powodu złej jakości, wad ukrytych itp.

Decyzję administracyjną o „przekazaniu” można by w tym przypadku porównać (w pewnym zakresie) z decyzjami takimi, jak decyzja o wyłączeniu. Bliższe jednak rozpatrzenie zarówno celu, jak i przyczyny zastosowania decyzji administracyjnej zamiast czynności cywilno-prawnej wykazuje, że przeprowadzanie jakichkolwiek analogii z wywłaszczeniem wydaje się najzupełniej niesłuszne

²¹⁾ Dekret z dnia 26 kwietnia 1949 r. o nabywaniu i przekazywaniu nieruchomości niezbędnych dla realizacji narodowych planów gospodarczych (jedn. tekst Dz. U. Nr 4 poz. 31 z r. 1952).

²²⁾ Dekret z dnia 21 grudnia 1945 r. o publicznej gospodarce lokalami (jedn. tekst Dz. U. Nr 36 poz. 343 z r. 1950).

²⁰⁾ por. artykuł „Charakter prawny jednostek organizacyjnych na rozrachunku gospodarczym” — „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” Nr 5 (47) — rok 1952.

i błędne. Podczas gdy decyzja o wywłaszczeniu wydana zostaje w celu zastosowania przymusu w stosunku do właściciela rzeczy, decyzja władzy zwierzchniej o przekazaniu wydana zostaje nie dlatego, że jednostka podległa odmawia zgody na zawarcie umowy, ale dlatego, że z przepisów organizacyjnych wynika, że nie posiada zdolności do dokonania określonej czynności prawnej. Podjęta zatem przez władzę zwierzchnie przekazującego i przejmującego decyzja jest wynikiem porozumienia między dwoma organami administracji państwowej i zastępuje umowę, której zainteresowane jednostki organizacyjne same nie były zdolne zawrzeć. „Rozporządzanie przedmiotami własności państwowej nie jest skoncentrowane tylko w tej organizacji, której powierzony został bezpośredni zarząd tymi przedmiotami. Podzielone jest pomiędzy szereg organów administracji państwowej.... można stwierdzić, że różne ogniwa w systemie administracji majątkiem państwowym posiadają także różne funkcje w zakresie rozporządzania tymi przedmiotami”²³⁾.

Taka ocena skutków cywilno-prawnych „przekazania” z punktu widzenia praktyki wydaje się bardziej celowa, zwłaszcza gdy chodzi o prawo windykacji rzeczy omyłkowo przekazanej albo gdy przekazanie następuje odpłatnie i istnieją podstawy do zgłoszenia roszczeń z tytułu rękojmi. To też nauka radziecka w podobny właśnie sposób ocenia skutki cywilno-prawne decyzji administracyjnej: „Przejście państwowych przedsiębiorstw, zakładów i urządzeń do organizacji spółdzielczych, zarówno jak i przejście od organizacji spółdzielczych do państwowych następuje także na podstawie aktu władzy, ale ponieważ w tych przypadkach majątek przechodzi do nowego właściciela, przekazanie następuje za wynagrodzeniem. Na gruncie rozliczeń za przekazany majątek powstają pomiędzy państwowymi i spółdzielczymi organizacjami zobowiązania; źródło powstania (osnowanie woznikowania) tego rodzaju zobowiązań zawarte jest w tym akcie organu władzy którym nakazano dokonać przekazania. Analogiczne w swym charakterze zobowiązania mogą powstać także przy przeprowa-

dzaniu ponownego rozdziału zbędnych materiałów i urządzeń²⁴⁾, (podkr. aut.) „Arbitraż państwowy rozpoznaje „wszystkie spory wynikające z zawartych umów, spory dotyczące jakości produkcji a także inne majątkowe spory pomiędzy organizacjami” (art. 2 dekretu o arbitrażu państwowym). Do tych innych sporów majątkowych należą spory dotyczące zobowiązań, które powstają bezpośrednio z aktów planowania państwowego²⁵⁾.

Podkreślić jednak należy, że w przypadkach gdy umowę zastępuje decyzja władz, strony (przekazujący i przejmujący) podobnie jak nie były zdolne same zawrzeć umowy, tak samo nie będą posiadały prawa odstąpienia od niej lub jej rozwiązania. Odstąpienie lub rozwiązanie umowy wymaga powzięcia przez władzę zwierzchnie ponownej decyzji. Również zakres rękojmi wymagałby ograniczenia z uwagi na to, że przeniesienie praw nie było zależne od woli stron, lecz nastąpiło na podstawie decyzji władzy.

Zastępująca umowę decyzja o przekazaniu powinna zawierać wszystkie istotne elementy umowy, a w szczególności określać, czy dotyczy przeniesienia własności rzeczy (względnie ogółu praw, jakie organ państwowy posiada do rzeczy) czy też ustanowione zostaje tylko ograniczone prawo rzeczowe, słosunek najmu itp. Określenie zakresu praw nabywanych przy przekazaniu byłoby zresztą konieczne także wtedy, gdyby uznać, że na podstawie decyzji o przekazaniu prawo nabyte zostaje bezpośrednio od państwa.

Wreszcie zauważyć należy, że przyjęta u nas zasada nieodpłatnego przekazywania środków trwałych nie wynika z podstawowych zasad gospodarki socjalistycznej, a jest zagadnieniem techniki finansowej. Nieodpłatne przekazywanie środków trwałych w ZSRR obowiązuje tylko w ramach resortu. Przekazywanie środków trwałych pomiędzy jednostkami różnych resortów dokonywane jest odpłatnie²⁶⁾.

Od zasady nieodpłatnego przekazywania środków trwałych istnieją jednak w obowiązujących przepisach i u nas wyjątki. Dotyczy to zwłaszcza zakładów samodzielnie bilansujących: wraz z zakładem przejęte zostają jego zobowiązania, które mogą przecież przewyższać wszystkie aktywa (łącznie ze środkami trwałymi). W przypadkach przejmowania wraz z zakładem jego zobowiązań o „bezwzględny” zastosowaniu zasady nieodpłat-

²³⁾ „Inacze konstruujesja przedostawljajemoje gosorganu osuszczestwlenie prawa rasporrażenia imuszczestwom. W ramkach jedynowo plana narodnowo chozjajstwa eto dżiżenie sobstwiennosti dołżno byt koordinirowano, tak kak bez etowo niemyслиmo jedinstwo plana. Formy koordinowania mogut byt razliczny no oni nieobchodimo ischodiat i z jedinstwa gosudarstwiennoj socjalisticeskoj sobstwiennosti jedinstwa subiekta etoj sobstwiennosti gosudarstwa. W swizis etim prawo rasporrażania nie sosredotoczajajetsja w odnom organie, a raspriedelajetsja mieżdu zwieniami po wsiej (jedinoj) sistemie uprawljenia gosudarstwiennym imuszczestwom. Prof. D. M. Gienkin sprawiedliwo otmeczajet czto „rasporrażenie ob’ektami gosudarstwiennoj sobstwiennosti nie sosriedotoczajajetsja tolko w toj organizacii na katoruju wozloženo neposriedistiennoje uprawljenie etimi ob’ektami. Ono raspriedelajetsja mieżdu riadom organow gosudarstwiennowo uprawljenia „możno ustanowit, czto razlicnyje zwienia w sistemie uprawljenia gosudarstwiennym imuszczestwom imiejut i razlicnyje funkcji rasporrażenia” *Dozorcew 1. c. str. 62.*

²⁴⁾ Sowietskoje graždanskoje prawo Tom I str. 363 Gosudarstwiennoje izdatielstwo iuridiceskoj literatury. r. 1950.

²⁵⁾ Graždanskij proces str. 457–458, Iuridiceskoje izdatielstwo Ministerstwa Iusticii ZSRR r. 1948.

²⁶⁾ przy przekazywaniu urządzenia z jednego przedsiębiorstwa do innego w obrębie tego samego resortu wartość tego urządzenia podlega przeniesieniu z bilansu jednego przedsiębiorstwa do bilansu drugiego t.j. w ramach każdego resortu przekazywanie urządzenia odbywa się nieodpłatnie. Przy przekazywaniu urządzenia do innego resortu organizacja, która je otrzymuje obowiązana jest przenieść jego wartość ze swego rachunku inwestycyjnego na rachunek przedsiębiorstwa przekazującego urządzenie; w razie niewyzyskania przez przedsiębiorstwo tej sumy do końca roku przechodzi ona w trybie ogólnym na budżet — Wieniediktow „Państwowa własność socjalistyczna”. Str. 426.

ności nie może być mowy. Zasada ta znajduje jednak zastosowanie przy przekazywaniu zakładów, które samodzielnie nie bilansują, ponieważ zgodnie z przepisem ²⁷⁾ w tych przypadkach nie następuje przejście zobowiązania a wobec tego, że wraz z zakładem przekazane zostają surowce i materiały, w praktyce powstają trudności co do zasad, na jakich mają być one przekazane.

Z tych względów należałoby również w stosunku do zakładów samodzielnie nie bilansujących zrezygnować z zasady „bezwzględnej nieodpłatności”, a przekazanie takich zakładów powinno następować na podstawie specjalnie sporządzonego bilansu obejmującego wchodzące w skład zakładu środki trwałe, przeznaczone dla niego surowce, materiały i towary a także związane bezpośrednio z prowadzeniem zakładu wierzytelności i zobowiązania. Ponadto zasada nieodpłatności nie będzie mogła znaleźć zastosowanie również do tych środków trwałych, które wg przepisów o księgowości — księgowane są jako środki obrotowe. Zasada ta nie powinna być w końcu stosowana wówczas, gdy środek trwały wskutek zużycia lub innych przyczyn przeznaczony zostaje na złom, jako surowiec do przerobu lub na cele konsumpcyjne. Gdyby bowiem centrala złomu (lub inne przedsiębiorstwo) otrzymywała takie zużyte przedmioty nieodpłatnie zwiększeniu uległyby w ten sposób jej środki obrotowe i podważony został rachunek gospodarczy. Wobec tego

²⁷⁾ porównaj odnośnik ⁹⁾.

przeznaczone na złom lub do konsumpcji środki trwałe tak samo jak środki obrotowe przekazywane być powinny odpłatnie.

* * *

Przytoczone wyżej uwagi i rozważania wskazują, jak wiele problemów i trudności do wyjaśnienia nasuwa instytucja „przekazywania”. Nie znaczy to bynajmniej, że dla usunięcia tych trudności należałoby zarzucić ją i przejść na koncepcję wyłącznie umów cywilno-prawnych zawieranych w wykonaniu polecenia zawartego w decyzji administracyjnej. Planowe rozporządzanie mieniem państwowym nie może być oddane na drogę umownego ustalania zakresu i warunków przeniesienia praw związanych czy nawet warunkujących właściwe wykorzystania tego mienia przez te jednostki, które z natury rzeczy, wobec ograniczonego zasięgu swej działalności nie mogą należycie ustalić zakresu czy warunków wykorzystania mienia państwowego. Z tych względów organy planujące zatrzymują dla siebie prawo ustalania w zarządzeniach, kto i w jakim zakresie ma korzystać i użytkować mienie państwowe. Wprowadzenie jednak jednolitości przy normowaniu przypadków, w których przekazanie ma miejsce, jego zakresu i skutków, to zadanie, które należycie przeprowadzone w aktach normatywnych obok jasnej wykładni przepisów i teoretycznego opracowania zagadnienia, może ustalić i pogłębić instytucję przekazywania mienia.

ALEKSANDER HERMELIN

O karach umownych w obrocie socjalistycznym

Wykonanie umów zawartych w obrocie socjalistycznym stanowi obowiązek nie tylko wobec kontrahenta, ale przede wszystkim wobec Państwa, gdyż umowy zawierane przez jednostki gospodarki społecznej w ramach ich zadań planowych stanowią instrument wykonania narodowych planów gospodarczych. W związku z tym zawarte w umowach postanowienia o karach umownych straciły swój charakter prawie wyłącznie odszkodowawczy, jaki posiadały w obrocie kapitalistycznym, a stały się głównie środkiem zabezpieczenia wykonania umów oraz kontroli działalności przedsiębiorstw, będących na rachunku gospodarczym, poprzez wskaźniki finansowe, co w radzieckiej literaturze ekonomicznej określane jest jako „kontrola rublem”.

Należy mieć bowiem na uwadze, że w gospodarce socjalistycznej niewykonanie umowy lub opóźnienie świadczenia wyrządza zawsze gospodarce narodowej szkodę, której nie pokryje zapłata kary umownej. Natomiast fakt zapłaty kary umownej, co dokonywane jest ze środków obrotowych, znajdzie swoje odzwierciedlenie w rachunku wynikowym jednostki, która swoją nieprawidłową działalnością przyczyniła się do powstania tej szkody. Dalszą konsekwencją płacenia kary umownej będzie wykazanie przez tę jed-

nostkę bądź straty, bądź mniejszego zysku, aniżeli planowany, lub też niemożność wygospodarowania zysku ponadplanowego, (co wpływa na zmniejszenie funduszu zakładowego poprzez który załoga uczestniczy w zyskach przedsiębiorstwa) a ponadto uniemożliwia zwiększenie własnych środków obrotowych ¹⁾.

Postanowienia o karach umownych stanowią nieodzowny element umów zawieranych w obrocie socjalistycznym bez względu na to, czy są to umowy planowe, ²⁾ czy też umowy zawierane na podstawie przepisów o dostawach, robotach i usługach ³⁾.

¹⁾ Jednostka, której zapłacono karę umowną wpisuje uzyskaną z tego tytułu wpłatę na konto. „Zyski nadzwyczajne na innych składnikach majątku obrotowego” (Podgrupa 215 jednolitego planu kont). Kwestia sposobu zużytkowania tej wpłaty wymaga specjalnego uregulowania.

²⁾ Ustawa z dnia 19.IV.1950 r. o umowach planowych w gospodarce socjalistycznej (Dz. U. Nr 21, poz. 180).

³⁾ Ustawa z dnia 18.XI.1948 r. o dostawach, robotach i usługach na rzecz Skarbu Państwa, samorządu oraz niektórych kategorii osób prawnych (Dz. U. Nr 63, poz. 494).

W odniesieniu do umów planowych obligatoryjność kar umownych przewidziana jest w ustawie z dnia 19 kwietnia 1950 r. Ustawa ta zawiera dyspozycję o charakterze nakazu, że „umowa ustali obowiązek zapłaty określonej sumy pieniężnej tytułem kary umownej”, przy czym wskazuje, co kara umowna ma zabezpieczać (art. 30), a ponadto zastrzega, że postanowienia umów planowych sprzeczne m. in. z przepisami ustawy zabezpieczającymi wykonanie umów, pozbawione są skutków prawnych (art. 21). W ten sposób usunięta jest możliwość skutecznego porozumienia stron co do niewprowadzania do zawieranej umowy postanowień o karach umownych. Sankcją takiego ewentualnego porozumienia, sprzecznego z prawem, będzie to, że kary umowne obowiązują w takich przypadkach w wysokości najwyższych stawek przewidzianych w obowiązujących przepisach⁴⁾.

Jeżeli chodzi o umowy zawierane w oparciu o przepisy o dostawach, robotach i usługach, to gramatyczna wykładnia § 54 rozporządzenia wykonawczego Rady Ministrów z dnia 19 lutego 1949 r. (Dz. U. Nr 12, poz. 73), budziła wątpliwości co do konieczności postanowień o karach umownych i skutków niezamieszczenia ich w umowie. Kwestię tę wyjaśniło orzecznictwo arbitrażowe, ustalając zasadę, że omawiany przepis § 54 ust. 2 o obowiązku określania w umowach kar konwencjonalnych ma charakter bezwzględnie obowiązującego przepisu prawnego i jeżeli strony w zawartej umowie nie przewidziały kar umownych lub też nie określiły ich wysokości, z mocy samego prawa mają zastosowanie stawki kar umownych przewidziane w § 56 tegoż rozporządzenia⁵⁾.

Ze względu na to, że — jak powiedziano na wstępie — wykonanie umowy następuje nie tylko w interesie stron, lecz przede wszystkim w interesie gospodarki narodowej, jest rzeczą niedopuszczalną, ażeby jedna ze stron mogła się zwolnić od zobowiązania przez zapłatę kary umownej; obowiązek wykonania zobowiązania istnieje dla stron tak długo, dopóki za zgodą swoich jednostek zwierzchnich nie odstąpią od umowy. W przypadku uzyskania prawa odstąpienia od umowy, jeżeli odstąpienie to nastąpiło po terminie przewidzianym dla wykonania dostawy lub usługi, kary umowne przewidziane na wypadek niewykonania umowy mogą przypadać niezależnie od kar za opóźnienie wykonania. Natomiast, jeżeli strony nie odstąpiły od umowy, lecz umowa ta uległa zmianie co do przedmiotu świadczenia w czasie gdy dłużnik był już w zwłoce z wykonaniem poprzedniego świadczenia, to w tym przypadku należałoby przyznać wierzycielowi tylko prawo do kary umownej obliczonej za okres od daty, kiedy pierwotne świadczenie było wymagalne, do dnia kiedy nastąpiła zmiana co do przedmiotu świadczenia.

⁴⁾ Rozporządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 24.XI.1950 r. w sprawie postanowień o karach umownych w umowach planowych o dostawę towarów (Dz. U. Nr 55 poz. 503) — § 2 i 3.

⁵⁾ „Orzecznictwo arbitrażowe” t. II, str. 32.

W związku z tym, że kara umowna w obrocie socjalistycznym utraciła swój wyłączny charakter odszkodowawczy, a jest przede wszystkim środkiem wzmocnienia dyscypliny umownej w ogólnym interesie gospodarki narodowej, może być zasądzana również w przypadkach, gdy niedotrzymanie warunków umowy przez jedną stronę nie wyrządziło drugiej stronie bezpośredniej szkody. Brak bezpośredniej szkody może stanowić jedynie podstawę do obniżenia kary umownej. Zagadnienie to występuje w szczególności przy karach umownych przewidzianych w umowach generalnych na wypadek, gdy strony nie dołożą należytych starań, ażeby podległe im jednostki zawarły umowy szczegółowe na podstawie zawartej umowy generalnej.

Po bezskutecznym upływie terminu wyznaczonego do zawarcia umów szczegółowych zainteresowana strona, która zawarła umowę generalną, powinna wystąpić przeciwko swemu kontrahentowi z tejże umowy o zasądzenie kary umownej. Wystąpienie to jest niezależne od obowiązku zgłoszenia przez podległą jej jednostkę sporu przed umownego w postępowaniu arbitrażowym o uznanie umowy szczegółowej za zawartą zgodnie z projektem umowy przesłanym przez nią do jednostki przewidzianej jako kontrahent umowy szczegółowej. Prawo dochodzenia kar umownych przewidzianych na wypadek niedoprowadzenia do zawarcia umów szczegółowych nie jest zależne od stopnia wykonania dostaw planowych i będzie służyło nawet w razie wykonania globalnego tych dostaw pomimo niezawarcia umów szczegółowych. Powstały stan bezumowny jest niekorzystny dla obrotu i sprzeczny z przepisami, a że przyczynił się do tego kontrahent umowy generalnej, który nie wykonał swoich obowiązków jednostki zwierzchniej doprowadzenia do zawarcia umowy szczegółowej, wobec tego obciążą go kary umowne przewidziane za to w umowie generalnej. Również skutki niewykonania dostaw lub ich opóźnienia w przypadku niezawarcia umowy szczegółowej, która miała zawierać kary umowne na te przypadki, należy oceniać w płaszczyźnie kar umownych przewidzianych w umowie generalnej. Jakkolwiek bowiem niezawarcie umowy planowej szczegółowej nie zwalnia stron od wykonania obowiązków, wynikających z ich zadań planowych, jednakże wobec niesprecyzowania tych zadań przez dokładne oznaczenie w umowie przedmiotu świadczenia co do ilości, gatunku, asortymentu (grupy, podgrupy, symbole) oraz dokładnych terminów dostaw, brak obiektywnych kryteriów do ustalenia szczegółowego zakresu obowiązków stron odnośnie zaplanowanej dostawy oznaczanej przeważnie w ilościach globalnych lub nawet według wskaźników wartościowych. Dlatego też bez konkretyzacji treści wzajemnych zobowiązań, do czego służą umowy szczegółowe, wykonanie tych zobowiązań może korzystać z zabezpieczenia w postaci kar umownych tylko wtedy, gdy obowiązki wynikające

z zaplanowanej dostawy zostały ustalone zarządzeniem władzy również i w szczegółach, które dają dostateczne wskazania co do sposobu wykonania. W przypadku braku takich zarządzeń bezpośredni nabywca towaru, który zresztą też jest współwinny niezawarcia umowy szczegółowej, nie może wystąpić o zasądzenie na jego rzecz kary umownej, lecz jego jednostka zwierzchnia powinna wystąpić przeciwko swemu kontrahentowi umowy generalnej o zasądzenie od niego kary umownej obliczonej według wartości całej dostawy, która miała być objęta niedoszlą do skutku umową szczegółową⁶⁾.

W przypadku, gdy pewna jednostka gospodarcza nie wywiązuje się z obowiązków umownych, których wykonanie zabezpieczone było karą umowną, druga strona ma nie tylko prawo, ale i obowiązek zażądania należnej z tego tytułu kwoty pieniężnej. Jeżeli niewykonanie zobowiązań było dwustronne, obie strony powinny dokonać pomiędzy sobą ścisłego rozliczenia z tytułu narosłych kar; zaniechanie tego rozliczenia na podstawie tzw. wzajemnego amnestionowania jest niedopuszczalne jako sprzeczne z zasadami dyscypliny umownej i rozrachunku gospodarczego. Zakaz ten wyraża ustala § 3 powołanego rozporządzenia Przewodniczącego PKPG z dnia 24 listopada 1950 r. Odnosi się to również do jednostronnego zwolnienia jednej ze stron przez jej kontrahenta od zapłaty kary umownej. Wynika to z przepisu § 34 ust. 3 ustawy z dnia 19 kwietnia 1950 r., przyznającego prawo zwolnienia od zapłaty kary umownej tylko komisji arbitrażowej, która jednak nie może zwolnić od kary umownej według swobodnego uznania, lecz w przypadkach gdy niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania spowodowane zostało przez okoliczności, za które strona nie odpowiada oraz jeżeli zawiadomiła o nich niezwłocznie na piśmie swego kontrahenta.

Odmienne przedstawia się ta kwestia w świetle przepisów o dostawach, robotach i usługach, gdyż § 63 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 19 lutego 1949 r. przewiduje, że w przypadkach gdy przekroczenie terminu nastąpiło z przyczyny niezawinionej przez dostawcę lub przedsiębiorcę albo jeżeli zamawiający nie poniósł konkretnej szkody wskutek niedotrzymania terminu, może on umorzyć wymierzone już odszkodowanie. Ocena zasadności przyczyn umorzenia odszkodowania umownego podlega sprawdzeniu przez organy kontroli wewnętrznej, które mogą zgłosić sprzeciw z mocą wstrzymującą. Sprzeciw taki zgodnie z zarządzeniem Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 12 marca 1949 r. powinien być ujawniony w protokole odbioru (kolaudacji) spisywanym

przez komisję odbiorczą. Pociąga on za sobą wstrzymanie wykonania postanowień komisji odbiorczej w myśl § 8 przepisów ustalających szczegółowe warunki odbioru dostaw i robót i postępowanie dotyczące załatwiania zgłoszonych w trybie § § 62 i 63 ust. 3 sprzeciwów oraz sposób przeprowadzania rozrachunków za wykonane dostawy i roboty⁷⁾.

Zaznaczyć jednak należy, że przepis upoważniający do umarzania narosłych kar umownych przez zamawiającego, wydany był w okresie, kiedy nie było jeszcze warunków do ścisłego stosowania zasad dyscypliny umownej i formalnie nadal obowiązuje, lecz stosowanie jego obecnie powinno być zgodne z zasadami, które w tym przedmiocie obowiązują przy dostawach dokonywanych na podstawie umów planowych. Dlatego też w przypadku, gdy organa kontroli wewnętrznej zamawiającego zgłoszą sprzeciw przeciwko umorzeniu kar umownych i sprzeciw ten nie zostanie uwzględniony przy dokonywaniu odbioru, zamawiający powinien wystąpić niezwłocznie wobec dostawcy o zapłatę należnych kar umownych.

Przepisy o dostawach, robotach i usługach zostały wydane pod kątem widzenia zabezpieczenia interesów zamawiającego i w następstwie tego przewidują w § 56 powołanego rozporządzenia z dnia 19 lutego 1949 r. odszkodowanie umowne tylko w przypadku niewykonania umowy przez dostawcę (przedsiębiorcę). Jednakże nie ma przeszkód, ażeby w umowach zastrzegano również kary umowne za niedotrzymanie warunków umowy przez zamawiającego, np. gdy zamawiający będzie w zwłoce bądź z dokonaniem czynności, od których zależy wykonanie dostawy lub usługi, bądź z odbiorem. Natomiast zbędne byłoby przewidywanie kar umownych na przypadek zwłoki w zapłacie należności, gdyż wówczas z samego prawa biegną kary od daty, kiedy rachunek przesłany we właściwym trybie do inkasa, nie został pokryty w terminie ustalonym⁸⁾.

Wykonanie umów planowych o dostawę towarów zabezpieczane jest karami umownymi, do których ponoszenia mają być zobowiązane obie strony zależnie od treści ich obowiązków wynikających z zawartej umowy. A więc w umowie generalnej muszą być przewidziane kary umowne dla każdej ze stron, w razie gdyby druga strona nie doprowadziła do zawarcia umowy szczegółowej. Kara umowna za każdy dzień zwłoki w zapłacie należności z umowy szczegółowej wskutek niezapewnienia podległym jednostkom (nabywcom z umów szczegółowych) środków finansowych obciążać może tylko odbiorcę, wyłącznie zaś dostawcę obciążać będzie kara umowna, gdyby niewykonanie dostawy przez podległą mu jednostkę (sprzedawcę z umowy szczegółowej) zostało spowodowane wskutek zaniedbania obowiązków jednostki zwierzchniej, wynikających z umowy

⁶⁾ Powyższe wywody oparte są na obowiązującym obecnie stanie prawnym ustalonym w okresie, kiedy Centralne Zarządy, będące z reguły kontrahentami umów generalnych tworzone były, jako przedsiębiorstwa państwowe. Obecnie z mocy uchwały Prezydium Rządu z dnia 23 grudnia 1950 r. wchodzi one w skład właściwych ministerstw, jako jednostki budżetowe. W związku z tym powstaje kwestia, czy przepis art. 8 pkt. 6 ustawy z dnia 19.IV.1950 r. dotyczący kar umownych w umowie generalnej zostanie nadal utrzymany w stosunku do kontrahentów, będących jednostkami budżetowymi.

⁷⁾ Załącznik nr 6 do zarządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 12.III.1949 r. w sprawie dostaw, robót i usług na rzecz Skarbu Państwa (Monitor Polski Nr A-20, poz. 297).

⁸⁾ Uchwała Prezydium Rządu nr 877 z dnia 12. XII. 1951 r. w sprawie zasad rozliczeń za dostawy, usługi i roboty (Monitor Polski nr A-103, poz. 1500).

lub z zarządzeń i norm ustalonych przez właściwe władze*). Dotyczyć to będzie w szczególności przypadków niezapewnienia podległym jednostkom dostawy surowca, środków transportowych, części zamiennych maszyn itp., jak również nieprzekazania wykonania dostawy innej podległej jednostce w przypadku, gdy właściwy kontrahent umowy szczegółowej okazał się obiektywnie niezdolny do wykonania dostawy objętej zawartą przez niego umową. Ten ostatni przypadek przewidziany w § 5 wzoru umowy generalnej, nakładającym na dostawcę obowiązek podjęcia niezbędnych czynności, aby zapewnić realizację dostawy przez innych podległych mu sprzedawców, będzie miał zastosowanie tylko w razie istnienia w tym zakresie odpowiednich możliwości obiektywnych. Zastrzeżenie kary umownej stanie się więc bezprzedmiotowe, w przypadku, gdy produkcją danego artykułu zajmuje się tylko jeden zakład podległy dostawcy i gdy w razie wynikłych w tym zakładzie trudności nie można ze względów technicznych zlecić wykonania danej dostawy innemu zakładowi produkcyjnemu.

Następstwem przewidzianych w umowie generalnej kar umownych, omówionych powyżej, będzie to że jeżeli umowa szczegółowa nie zostanie wykonana np. wskutek tego, iż sprzedawca nie mógł wykonać dostawy wobec niezaopatrzenia go w surowce przez jednostkę zwierzchnią, to kary umowne obciążać będą tę jednostkę. W tym przypadku pozostaje otwartą kwestia, czy do sporu arbitrażowego wytoczonego przez nabywcę przeciwko sprzedawcy o zapłatę kar umownych przewidzianych w umowie szczegółowej na przypadek niewykonania dostawy należy wezwać do współuczestnictwa jednostkę zwierzchnią sprzedawcy czy też przeciwko tej jednostce powinien wystąpić z odrębnym wnioskiem arbitrażowym jej kontrahent z umowy generalnej t.j. jednostka zwierzchnia nabywcy.

W umowach szczegółowych wspólną dla obu stron jest kara umowna za każdy dzień zwłoki w wykonaniu zobowiązania, przy czym kary liczone są tylko za dni robocze z wyłączeniem niedziel i świąt. W stosunku do sprzedawcy w grę wchodzi kara za wykonanie z opóźnieniem dostawy, w stosunku zaś do nabywcy — za opóźnienie w odbiorze towaru. Opóźnienie w odbiorze towaru może w zasadzie zachodzić przy umowach przewidujących dostawę towaru w drodze odbioru ze składu sprzedawcy, przy czym za zwłokę uważa się nie tylko nieprzybycie w ustalonym terminie przedstawiciela nabywcy po towar, lecz również odmowę zabrania towaru, co do którego zgłasza się zarzuty wad istotnych niepotwierdzonych następnie przez dokonaną ekspertyzę (§ § 9, 11, 16 wzoru nr 1 i § 9 wzoru nr 3 umowy szczegółowej i bezpośrednio⁹⁾ oraz ogólne warunki dostaw¹⁰⁾). Ustanawianie kar umownych na nabywcę za opóźnienie w odbiorze towaru jest bezprzedmiotowe w umowach przewidujących dostawę w drodze wysyłki towaru, gdyż zachowanie się nabywcy jest tu bez wpływu na wykonanie umowy. Dostawa bowiem uważana jest za dokonaną w chwili nadania towaru do przewozu, co upoważnia sprze-

dawcę do wystawienia faktury i skierowania jej do rozliczeń inkasowych, przy czym zwłoka ze strony nabywcy z odbiorem nie wstrzymuje akceptu bankowego żądania zapłaty. Skutki zwłoki z odbiorem towaru od przewoźnika w postaci dodatkowych kosztów (postojowe) lub innych strat spowodowanych opóźnieniem wyładowania obciążają wyłącznie nabywcę¹⁰⁾. Natomiast kara umowna na rzecz sprzedawcy musi być przewidziana w każdej umowie bez względu na to, czy dostawa następuje w drodze wydania ze składu sprzedawcy czy też przez wysyłkę do miejsca przeznaczenia. Karę umowną przewidzianą w umowie za zwłokę w dokonaniu dostawy lub za zwłokę w odbiorze towaru pobiera się również, jeżeli przyczyną tej zwłoki było bądź jawnie bezpodstawne sporządzenie przez sprzedawcę protokołu rozbieżności w stosunku do przewidzianego w umowie późniejszego zamówienia, bądź nieuzasadnione wystąpienie nabywcy do komisji arbitrażowej ze sporem pomimo oczywistej słuszności zastrzeżeń sprzedawcy zawartych w protokole rozbieżności (§ § 3, 15 lit. b) i 16 wzoru nr 1, § § 3, 21 lit. b) i 22 wzoru nr 2, § § 2, 8 lit. b) i 9 wzoru nr 3 oraz § § 2 i 10 wzoru nr 4⁹⁾ oraz ogólne warunki dostaw¹⁰⁾). Karą umowną obciążającą w zasadzie sprzedawcę jest kara za niewykonanie lub nienależyte wykonanie umowy, jeżeli stanowiło to podstawę do odstąpienia od umowy. W wyjątkowych przypadkach, gdy przedmiotem dostawy jest artykuł ulegający szybkiemu zepsuciu i dostawa dokonywana jest do składu nabywcy (np. piwo) lub do punktu wskazanego przez nabywcę (np. mleko), a nabywca odmawia odebrania towaru bez uzasadnionej przyczyny i uniemożliwia w ten sposób wykonanie, umowy, mogą strony przewidzieć na ten przypadek karę umowną na nabywcę za niewykonanie umowy. Natomiast kara umowna za wady dostawy, które stanowią podstawę do obniżenia ceny obciąża wyłącznie sprzedawcę, przy czym ponosi on tę karę niezależnie od tego, że za dostarczone towary otrzyma niższą cenę.

Stawki kar umownych w umowach generalnych i szczegółowych lub bezpośrednich ustalają przy zawieraniu umowy same strony w granicach przewidzianych w § § 4 i 5 powołanego rozporządzenia Przewodniczącego PKPG z dnia 24 listopada 1950 r., a przy umowach zawieranych w oparciu o przepisy o dostawach, robotach i usługach w granicach nie przekraczających stawek przewidzianych w § 56 rozporządzenia z dnia 19 lutego 1949 r. Stawki te stanowią granicę wiążącą dla stron, o ile ich władze naczelne nie skorzystały z uprawnienia do obniżenia dolnej granicy kar umownych w odniesieniu do obrotu poszczególnymi artykułami. Ewentualne spory co do wysokości stawek kar umownych rozstrzygają komisje arbitrażowe, jako spory przedumowne. Spory o zasądzeniu kar umownych, gdy powstały okoliczności

⁹⁾ Załącznik nr 1 i nr 3 do zarządzenia Przewodniczącego PKPG z dnia 7.VIII.1950 r. (Monitor Polski nr A-92, poz. 1146).

¹⁰⁾ Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 26.VIII.1950 r. (Biuletyn PKPG nr 20, poz. 226).

*) patrz uwagi w odsyłaczu *).

uzasadniające ich pobranie, należą również do komisji arbitrażowych, które w zasadzie powinny orzekać na podstawie stawek przewidzianych w umowie stron, jednakże mogą one kary umowne podwyższyć lub obniżyć. Podwyższenie kary umownej nastąpi w przypadku, gdy strony bez zgody swych władz naczelných przewidziały stawkę poniżej dolnej granicy stawek przewidzianych powołanym wyżej rozporządzeniem, lub też gdy kara umowna ustalona została we właściwych granicach, lecz w danym przypadku okazać się może zbyt niska w stosunku do niedbalsza wykazanego przez stronę przy wykonaniu, przy czym należy brać pod uwagę również rozmiar szkody wynikłej dla gospodarki narodowej. Obniżenie kary umownej nastąpi zawsze, gdy stawki przekraczają dozwoloną górną granicę, lub też gdy wysokość stawki zawartej w dozwolonych granicach jest rażąco wygórowana w stosunku do stawek stosowanych przy obrocie pokrewnymi artykułami, lub też gdy w danym przypadku druga strona wskutek niewykonania lub nienależytego wykonania umowy nie poniosła szkody lub poniosła szkodę nieznaczną, przy czym należałoby w tych przypadkach obniżenie kar umownych uzależniać od stopnia staranności wykazanej przez dostawcę. Powyższe zasady zastosowania podwyższenia lub obniżenia kar umownych przewidziane są formalnie dla umów planowych, jednakże powinny być stosowane przez analogię również przy rozpatrywaniu sporów o kary umowne zastrzeżone w umowach zawartych na podstawie przepisów o dostawach, robotach, i usługach. Bez względu na tryb zawarcia umowy stroną poszkodowaną, która poniosła szkodę przewyższającą umówioną karę umowną, może domagać się pełnego odszkodowania, nie zrzekając się kar umownych, w przeciwieństwie do zastrzeżenia przewidzianego w art. 84 § 2 kodeksu zobowiązań. Występując o pełne odszkodowanie strona obowiązana jest udowodnić swoją szkodę i roszczenie w tym przedmiocie będzie rozstrzygnięte przez komisję arbitrażową na zasadach ogólnych.

Niezależnie od kar umownych zastrzeganych w umowach o dostawę obowiązują z mocy prawa kary w przypadku niezastosowania się nabywcy do przepisów o zwrocie opakowań. Przepisy te zawarte są w ogólnych warunkach dostaw, ale obowiązują o tyle, o ile przepisy szczególne regulujące gospodarkę opakowaniami w poszczególnych branżach (np. chemicznej, metalowej, elektrotechnicznej itp.) nie stanowią inaczej¹¹⁾.

Zasady stosowania tych kar umownych są jednolite we wszystkich branżach. Kary umowne liczone są za każdy dzień zwłoki po upływie terminu, w którym dany rodzaj opakowania podlegał zwrotowi w myśl obowiązujących w tym przedmiocie przepisów. Stawki kar umownych zależne są od rodzaju opakowania. Po bezskutecznym upływie terminu dla zwrotu opakowania sprzedawca obowiązany jest udzielić nabywcy dodatko-

wego terminu do zwrotu opakowania z zagrożeniem pobrania trzykrotnej wartości niezwróconego opakowania.

Obowiązek udzielenia dodatkowego terminu nie może być uchylony umową stron. Udzielenie tego terminu nie może nastąpić od razu w rachunku (fakturze) na dostarczony towar, lecz w tym przedmiocie oddzielną czynność prawną musi być dokonana dopiero wówczas, kiedy nabywca był już w zwole ze zwrotem opakowania. Chodzi bowiem w tym przypadku nie o formalność, lecz o zwrócenie uwagi odbiorcy na fakt, że popadł w zwłokę oraz wskazanie mu na specjalne skutki tej zwłoki. Dlatego też uzyskanie zaszędzenia trzykrotnej wartości niezwróconego opakowania jest uwarunkowane bezskutecznym udzieleniem dodatkowego terminu do dobrowolnego zwrotu¹²⁾. Zapłacenie trzykrotnej wartości ma zasadniczo charakter kary umownej i nie zwalnia nabywcy od obowiązku zwrotu opakowania z wyjątkiem przypadków przewidzianych w przepisach szczególnych. Zachodzi pytanie czy kara w postaci trzykrotnej wartości niezwróconego opakowania ulega kumulacji z karą umowną pobieraną za każdy dzień zwłoki ze zwrotem opakowania. Jeżeli uważamy zapłatę trzykrotnej wartości tylko za karę umowną, to brak podstaw do jej kumulacji z karą za każdy dzień zwłoki, natomiast jeżeli ta zapłata w myśl przepisów szczególnych zwalnia nabywcę od obowiązku zwrotu opakowania, nie ma przeszkód do pobierania również kary za zwłokę. Stanowiłoby to zaostrzoną sankcję w stosunku do jednostek gospodarczych, które nie stosują się do zasady oszczędnej i racjonalnej gospodarki opakowaniami¹³⁾ i uniemożliwiają ponowne zużycie opakowań ze szkodą dla obrotu towarowego.

Zasady stosowania kar umownych w obrocie specjalistycznym zostały wyżej omówione w oparciu o postanowienia umów i ogólnych warunków dostaw obowiązujących w obrocie krajowym. Mają one również analogiczne zastosowanie w obrocie handlowym, związanym z zagranicą. Zarówno wzór umowy szczegółowej i bezpośredniej na dostawę towarów przeznaczonych na eksport jak i pochodzących z importu¹⁴⁾ przewiduje kary umowne należne od sprzedawcy w przypadku niewykonania lub nienależytego wykonania umowy, jeżeli to stanowiło podstawę do odstąpienia od umowy, w przypadku dostawy dokonanej z opóźnieniem oraz w razie dokonania dostawy obciążonej wadami, które stanowiły podstawę do obniżenia ceny, kara umowna od nabywcy należy się w przypadku zwłoki z odbiorem towaru przygotowanego do wydania. (W umowie eksportowej sprzedawcą jest krajowy zakład produkcyjny, a nabywcą — jedna z central handlu zagranicz-

¹²⁾ Orzecznictwo arbitrażowe t. IV, str. 87.

¹³⁾ Uchwała Prezydium Rządu z dnia 10.I.1952 r. w sprawie zasad obrotu opakowaniami (Monitor Polski Nr A-9, poz. 82).

¹⁴⁾ Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 1.VI.1951 r. w sprawie wzoru umów szczegółowych i bezpośrednich na dostawę towaru związaną z obrotem handlowym z zagranicą (Monitor Polski nr A-58, poz. 761).

¹¹⁾ Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 28.IX.1951 r. zmieniające zarządzenie w sprawie ogólnych warunków dostaw (Biuletyn PKPG nr 27, poz. 285).

nego, a w umowie importowej — odwrotnie). Ponadto umowa eksportowa przewiduje takie same zasady stosowania kar umownych w przypadkach nieodeśłania przez nabywcę opakowania zwróconego mu przez kontrahenta zagranicznego (§ 5), umowa zaś importowa przewiduje kary umowne na sprzedawcę w przypadku nieuzasadnionego sporządzenia protokołu rozbieżności dotyczącego zamówień przewidzianych umową, a na nabywcę — za wystąpienie ze sporem arbitrażowym pomimo oczywistej słuszności zastrzeżeń zawartych w protokole rozbieżności sporządzonym przez sprzedawcę (§ 3). Zasadniczą różnicę z uwagi na specyfikę związaną z obrotem zagranicznym zawiera przepis § 8 umowy importowej, który ogranicza obowiązek zapłaty przez sprzedawcę (centralę handlu zagranicznego) do przypadków, kiedy bądź niewykonanie dostawy, bądź opóźnienie jej, bądź dokonanie dostawy obciążonej wadami nastąpiło z winy sprzedawcy lub jego zaniedbania. W świetle tego przepisu nabywca występujący o karę umowną ma obowiązek udowodnienia winy lub zaniedbania sprzedawcy odmiennie zatem, niż przy dostawach w obrocie krajowym, przy których nabywca ustala tylko fakty pociągające za sobą obowiązek zapłaty kary umownej, a sprzedawca musi udowadniać okoliczności uchylające jego odpowiedzialność (art. 34 pkt 3 ustawy z dnia 19.IV.1950 r.); w przypadku gdy nie zachodzi odpowiedzialność sprzedawcy z tytułu jego winy lub zaniedbania nabywca może dochodzić od niego kar umownych tylko o tyle, o ile sprzedawca ma co do nich pokrycie w su-

mach uzyskanych z tego tytułu od swego kontrahenta zagranicznego, armatora, spedytora lub przewoźnika.

Należne kary umowne powinny być dochodzone możliwie niezwłocznie po zaistnieniu faktów, które w myśl umowy spowodowały obowiązek zapłaty tych kar. Wynika to z zasady szybkości rozliczeń w obrocie socjalistycznym, tak ażeby skutki działalności gospodarczej w pewnym okresie znalazły swój wyraz w rachunku wynikowym za tenże okres czasu. Dochodzenie roszczeń z tytułu kar umownych ograniczone jest terminem jedno-rocznym od daty wymagalności tych kar zgodnie z obowiązującą prekluzją arbitrażową¹⁵). Kary umowne przewidziane za niewykonanie umowy stają się wymagalne następnego dnia po upływie terminu, w którym wykonanie winno było nastąpić w myśl zawartej umowy. Kary umowne za nie-należyte wykonanie stają się wymagalne w dacie, kiedy ten fakt był lub powinien być stwierdzony, kary zaś umowne przypadające za każdy dzień zwłoki w dostawie lub odbiorze towaru należałoby uważać za wymagalne sukcesywnie następnego dnia po bezskutecznym upływie terminu, którego przekroczenie dało podstawę do żądania kary umownej za dany dzień.

¹⁵) § 20 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15.XI. 1950 r. w sprawie organizacji państwowych komisji arbitrażowych i trybu postępowania arbitrażowego (Dz. U.R.P. nr 53, poz. 484).

Dr STEFAN BUCZKOWSKI

Z zagadnień regresu

1.

Jednym z ważniejszych zagadnień prawnych, z jakimi w praktyce codziennej spotykają się przedsiębiorstwa i inne organizacje gospodarcze, jest sprawa regresu, czyli roszczenia zwrotnego.

Regres w ścisłym znaczeniu tego słowa występuje tylko przy zobowiązaniach solidarnych. Dłużnik solidarny, zaspokoivszy wierzyciela, nabywa w zasadzie roszczenie do współdłużników o zwrot w całości lub odpowiedniej części tego, co świadczył wierzycielowi: przestaje być dłużnikiem solidarnym, a staje się sam — przez fakt zaspokojenia wierzyciela — wierzycielem, nazywanym dla odmianny wierzycielem regresowym. Poprzedni współdłużnicy solidarni stają się jego dłużnikami regresowymi.

Praktyka ma tendencję do rozszerzania pojęcia regresu na roszczenia, które nie są regresem w ścisłym tego słowa znaczeniu. I tak, w przypadkach, gdy z mocy prawa wierzytelność przechodzi na dłużnika, który zaspokoivł wierzyciela i ten dłużnik podnosi z kolei to samo roszczenie

przeciwko trzeciej osobie, mówi się również o regresie, mimo że chodzi tu o przypadki wstąpienia dłużnika w prawa wierzyciela, czyli o tzw. subrogację (cessio legis). Jak wiadomo nasz Kodeks Zobowiązań nie przyjął przy zobowiązaniach solidarnych konstrukcji przejścia prawa zaspokojonego wierzyciela na dłużnika, który go zaspokoivł, lecz nadaje prawom regresowym charakter odrębny. Identycznie przedstawia się sprawa w Kodeksie Cywilnym RSFSR (art. 115) i w innych nowoczesnych kodyfikacjach. W jednym tylko przypadku KZ ustanawia subrogację — przy poręczeniu. Poza tym jednak występuje ona w niektórych przepisach szczególnych, mających w praktyce doniosłe znaczenie, jak np. w prawie ubezpieczeniowym i handlowo-morskim. Wszędzie tam praktyka gospodarcza, ignorując subtelności prawne, mówi o regresie.

Wreszcie praktyka rozciąga pojęcie regresu na wszelkie w ogóle przypadki, kiedy dłużnik zaspokoivszy — dobrowolnie czy przymusowo — wierzyciela, próbuje uzyskać rekompensatę od trzeciej osoby. Ten regres w szerszym pojęciu obej-

muje więc nie tylko regres z tytułu zobowiązania solidarnego oraz regres z tyt. subrogacji, lecz także roszczenia o wynagrodzenie szkody bądź z powodu niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania umownego (szkody kontraktowej), bądź czynem niedozwolonym (szkody deliktowe).

W niniejszym artykule omówimy — zgodnie z potrzebami praktyki — niektóre zagadnienia regresu w tym trzecim, najogólniejszym znaczeniu, nie po to oczywiście, by podtrzymywać konfuzję pojęć prawnych, lecz właśnie w celu wykazania, jak pewne — pozornie teoretyczne różniczenia posiadają dużą doniosłość praktyczną. Rozważania nasze zamykamy w granicach stosunków pomiędzy jednostkami gospodarki społecznej, względnie stosunków powstających w łonie gospodarki socjalistycznej. Zagadnienie regresu w socjalistycznym prawie cywilnym posiada zasadniczo odmienny charakter, niż w prawie krajów kapitalistycznych. Przesłanką naczelną socjalistycznego prawa jest harmonia interesów indywidualnych z interesami społecznymi, interesów jednostki z interesami Państwa. Warunki życia w społeczeństwie socjalistycznym zbliżają kontrahentów i przekształcają umowę w pewnego rodzaju spójnię, w której każda strona, mimo, że posiada swój własny interes, nie może nie liczyć się z interesami drugiej. („Wzajemne stosunki ludzi w procesie produkcji nabierają tu (tj. w ustroju socjalistycznym) charakteru koleżeńskiej współpracy i socjalistycznej pomocy wzajemnej wolnych od eksploatacji pracowników“). Natomiast przesłanką prawa burżuazyjnego jest autonomiczność interesów każdego podmiotu i przeciwstawność interesów.

Prócz wpływu tej, przedstawionej wyżej, naczelnej przesłanki prawa socjalistycznego na powstawanie i kształtowanie się stosunków prawnych w ogóle, należy wskazać jeszcze na szczególne zasady, rządzące stosunkami w socjalistycznym obrocie gospodarczym, na terenie organizacji gospodarczych. W tej dziedzinie zagadnienie regresu należy rozpatrywać w łącznym oparciu o dwie zasady. Pierwszą stanowi samodzielność operacyjna poszczególnych przedsiębiorstw społecznych (rozrachunek gospodarczy) przy równoczesnym istnieniu jednego podmiotu własności socjalistycznej środków produkcji, albo przynajmniej — przy poddaniu jednolitej ochronie prawnej funduszu własności socjalistycznej. Drugą stanowi zasada — już nie tylko harmonii, lecz wręcz solidarności interesów poszczególnych uczestników obrotu socjalistycznego i solidarności ich interesów z interesami Państwa. Rozstrzyganie zagadnień prawnych i konfliktów musi uwzględniać obie zasady. Obie też kształtują prawo regresu i jego granice.

Toteż przy pewnym podobieństwie zewnętrznym konstrukcji norm prawnych kodeksów burżuazyjnych i prawa socjalistycznego w sprawach odpowiedzialności solidarniej i regresu, zastosowanie tych norm w praktyce ma inny zgoła sens i cel. Zrozumienie tego jest konieczne zwłaszcza w sytuacji tak trudnej, jak nasza, kiedy w sferze

obrotu między jednostkami gospodarki społecznej musimy się jeszcze posługiwać normami prawa stanowionego w epoce kapitalistycznej, kiedy musimy w praktyce wyważać ciągle wartość i przydatność tych norm, a w brzmienie ich wlewać nową treść: socjalistyczną.

2.

W gospodarce socjalistycznej, a zwłaszcza w stosunkach pomiędzy państwowymi organizacjami gospodarczymi, nie istnieją w praktyce umowne zobowiązania solidarne. Powstaje pytanie, czy w zasadzie mogą one powstawać. Sądzimy, że należy dać raczej odpowiedź negatywną. Ten fakt można uważać za jedną z konsekwencji działania wymienionych wyżej dwu zasad. Rozrachunek gospodarczy wyłącza właściwie możliwość solidarnego zobowiązywania się drogą umów, przynajmniej we wszystkich typowych rodzajach wiązań się kontrahentów. Z punktu widzenia zasad gospodarki planowej również należy uznać za niedopuszczalne pozostawianie wierzycielowi wyboru osoby dłużnika zobowiązanego do wykonania danego świadczenia. Wreszcie zasada solidarności interesów czyni tę instytucję zupełnie zbędną, gdyż z samej tej zasady wynika obowiązek ścisłego współdziałania i wzajemnej pomocy wszystkich jednostek realizujących w tej lub innej formie dane zadanie planowe.

Kodeks Zobowiązań ustanawia zasadę, że solidarności zobowiązań nie domniemywa się. Natomiast nasz Kodeks Handlowy — wciąż jeszcze formalnie obowiązujący — ustanawia wyjątek od tej zasady, głosząc w art. 529, że współdłużnik z czynności, która dla niego jest handlowa, odpowiada solidarnie. Otóż występują u nas w praktyce takie umowy, w których po jednej stronie występują dwie lub więcej jednostek jako partnerzy. Zjawisko to występuje przede wszystkim przy zawieraniu umów planowych generalnych, gdzie dostawców reprezentuje np. centralny zarząd przemysłu i centrala handlowa lub centrala zbytu tegoż przemysłu. Wzór umowy określa to współdziałanie w ten sposób, że centralny zarząd „działa w porozumieniu“ z centralą handlową. To ich łączne działanie nie rodzi w żadnym razie umownego zobowiązania solidarnego, ani też solidarniej odpowiedzialności. Każdy z tych kontrahentów zaciąga zobowiązanie w zakresie swojej kompetencji i odpowiada za wykonanie zobowiązań wyłącznie w zakresie swojej działalności, którą określają przepisy. Toteż Centrali Handlowej lub centrali zbytu nie uważa się za kontrahenta w umowie generalnej. Formalnym kontrahentem jest tylko centralny zarząd przemysłu, który wobec odbiorcy ponosi całą odpowiedzialność majątkową za wykonanie umowy, zaś podpis centrali handlowej uzasadniony jest tym, że jej aparat jest obligatoryjnym ogniwem pośredniczącym w realizacji umów szczegółowych i z tego tytułu musi mieć zapewniony wpływ na ukształtowanie warunków umowy generalnej. Tego rodzaju sytuacja nie wyklucza możliwości regresu centralnego

zarządu przemysłu do centrali handlowej, lub vice versa, nie będzie to jednak regres w ścisłym znaczeniu tego słowa¹⁾.

W dziedzinie inwestycji mogą być realizowane inwestycje wspólne, dokonywane nakładem kilku jednostek gospodarczych celem łącznego użytkowania danego obiektu: lecz przepisy (Instrukcja PKPG nr 93) wyraźnie nakazują w takich przypadkach ustalenie jednej tylko jednostki jako inwestora — zlecniodawcy i przyszłego zarządcy obiektu. Natomiast w dziedzinie drobnego wykonawstwa, czy to jeśli chodzi o dokumentację techniczną, czy też roboty budowlane lub remontowe mogą się zdarzać i niewątpliwie zdarzają się przypadki powierzania wykonawstwa kilku jednostkom spółdzielczym lub przedsiębiorcom prywatnym łącznie. W tych wyjątkowych już obecnie przypadkach może wystąpić solidarne zobowiązanie się kontrahentów. Jeżeli jednak solidarność nie została w umowie *expressis verbis* ustalona, należy uznać, że domniemanie solidarnego zobowiązania się jest wykluczone w stosunku do współdłużników będących jednostkami gospodarki społecznej, chyba że przedmiot świadczenia jest istotnie niepodzielny.

O ile solidarność umowna i oparty na niej regres straciły znaczenie w stosunkach między jednostkami gospodarki społecznej, o tyle szczególnie ważne znaczenie w tych stosunkach posiada zagadnienie solidarnej odpowiedzialności z mocy prawa i opartego na niej regresu. Zasada solidarności interesów prowadzi tu do zupełnie zrozumiałej i koniecznej tendencji rozszerzania odpowiedzialności majątkowej, do rozszerzającego interpretowania pojęcia dłużnika regresowego, a równocześnie do indywidualizowania sprawy zasadności roszczeń regresowych według kryteriów ściśle rzeczowych, a nie formalnych.

Idąc w tym kierunku państwowy arbitraż gospodarczy — powodując się ponadto względem na ekonomię procesową — wprowadził tego rodzaju inowację procesową, że roszczenie regresowe rozpatruje się łącznie z roszczeniem głównym drogą przypozwania dłużników regresowych. Jedno z orzeczeń GKA zawiera następującą tezę:

„W postępowaniu arbitrażowym można zasądzić roszczenie wprost od współuczestnika, a z pominięciem pozwanego, któremu służyłoby prawo regresu do współuczestnika. Roszczenie kolei o należność z tytułu niedoboru za przewóz towaru wadliwie zadeklarowanego w liście przewozowym można zasądzić wprost od współuczestniczącego w postępowaniu arbitrażowym nadawcy z pominięciem pozwanego przez kolej odbiorcy, jakkolwiek według przepisów RPT zobowiązaniem do zapłaty niedoboru byłby odbiorca przesyłki”. (Orz. GKA z dn. 10.2.1950 r. Nr rep. V.1.A.3/49). W innym znowu orzeczeniu GKA ustaliła następującą tezę: *„Przy rozpatrywaniu wniosków przeciwko kilku jednostkom gospodarki społecznej, pozwany solidarnie, komisja arbitrażowa ustala, która z tych jednostek winna*

ponieść w ostatecznym wyniku skutki danego zobowiązania i tylko tę jednostkę obciążyć obowiązkiem jego wykonania” (nr. rep. V.2.OA53/50, Orzecznictwo arbitrażowe t. III, str. 46).

Ten sposób postępowania wskazuje przede wszystkim, że wierzyciel nie ma swobody wyboru wśród współdłużników tego, który ma go zaspokoić: właściwego wykonawcę świadczenia wskaże mu arbitraż. Może to być nawet jednostka nie pozostająca w żadnym stosunku prawnym do wierzyciela, jeżeli okaże się, że dłużnik miałby do niej uzasadniony regres w razie zaspokojenia wierzyciela. Należy jednak podkreślić, że nawet w przypadkach istnienia solidarnej odpowiedzialności, samo istnienie tego rodzaju odpowiedzialności nie uzasadnia regresu. Sprawa ta wymaga bliższego wyjaśnienia przez określenie wpływu zasady solidarności interesów na przyznanie prawa regresu.

Znany uczony radziecki — cywilista, prof. I. B. Nowickij przytacza w jednej ze swych prac następujący przykład z radzieckiej praktyki arbitrażowej²⁾: Jednostka zbytu, od której nabywca ściągnął w drodze arbitrażowej karę umowną za dostawę towaru o nienależytej jakości, nie podjęła żadnych kroków przeciwko temu roszczeniu nabywcy, a w szczególności nie złożyła wyjaśnień pisemnych ani nie wzięła udziału w rozprawie, mimo że miała dostatecznie silne argumenty na swoją obronę, jak np. to, że protokół odbioru jakościowego został sporządzony po upływie ustalonego przez przepisy terminu i że nie zostały ustalone warunki przechowania towaru u nabywcy w ciągu trzech dni po sporządzeniu protokołu. Jednostka zbytu miała więc wszelkie podstawy do tego, by żądać w arbitrażu zwolnienia od kary umownej, albo przynajmniej jej obniżenia, jednak nie uczyniła tego. To jej niedbalstwo w pierwszej sprawie arbitrażowej spowodowało, że w drugiej sprawie, w której wystąpiła ona z roszczeniem regresowym przeciwko trzeciej organizacji, roszczenie jej zostało oddalone, chociaż skądinąd było uzasadnione. Arbitraż oddalił regres ze względu na niesocjalistyczny stosunek tej jednostki do interesów swego dłużnika regresowego.

Jednostka, pociągnięta do odpowiedzialności majątkowej za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania, nie może odnosić się do sprawy biernie ze względu na służący jej regres do innej jednostki, gdyż bierność lub w ogóle niedbalstwo mogą spowodować wykluczenie lub ograniczenie prawa regresu. W naszym orzecznictwie oparcie dla takiego stanowiska daje art. 13 KZ z tym, że wymaga on obecnie rozszerzającej wykładni. Przy rozpatrywaniu roszczeń regresowych należy rozpatrzyć dokładnie całokształt stosunków i zachowanie się wierzyciela regresowego, aby ustalić, czy i w jakiej mierze jego roszczenie może być uwzględnione. Według art. 17 KZ dłużnik solidarny może bro-

¹⁾ Por. Aleksander Hermelin: O wzorach umów planowych. PUG nr 10, październik 1950 r. str. 261.

²⁾ I. B. Nowickij: Solidarnost intieriesow w sowiet-skoim graždanskom prawie. Gosiurizdat. 1951 str. 58.

nić się nie tylko zarzutami, które służą mu osobiście wobec wierzyciela, lecz także tymi, które ze względu na sposób powstania, lub treść zobowiązania są wspólne wszystkim dłużnikom. W obrocie socjalistycznym należy uznać, że dłużnik nie tylko może, lecz powinien bronić się zarzutami wspólnymi wszystkim dłużnikom, że powinien wyczerpać wszystkie środki obrony i przyczynić się w ten sposób do całkowitego wyświeatlenia stanu faktycznego, aby dać sądowi wzgl. arbitrażowi możność wydania decyzji rozstrzygającej spór wszechstronnie i ostatecznie.

Analogicznie należy sprawę traktować w przypadkach cesji ustawowej praw wierzyciela na dłużnika, który z kolei zwraca się z nabytym roszczeniem do dłużnika. Według przepisów KZ cesja taka, jak w ogóle każda cesja, nie może pogorszyć położenia dłużnika regresowego, który wobec nowego wierzyciela może bronić się wszystkimi tymi zarzutami, jakie mu służyły przeciwko pierwotnemu wierzycielowi, jak również tymi, które mu służą osobiście przeciwko nowemu wierzycielowi. Dłużnik regresowy może więc skutecznie wysunąć przeciwko nabywcy wierzytelności zarzuty z zakresu nienależytej staranności i dbałości o interesy jego przy ustosunkowaniu się do roszczenia pierwotnego wierzyciela. W praktyce największa ilość spraw tego rodzaju przewija się przez sądy i arbitraż w zakresie ubezpieczeń osobowych i rzeczowych. Np. jednostka eksportowa ubezpiecza towar przewożony statkiem na rzecz odbiorcy (importera). Odbiór w porcie przeznaczenia wykazuje manko, które pokrywa zakład ubezpieczeń. Na mocy przepisów prawa zakład ubezpieczeń nabywa roszczenie odszkodowawcze odbiorcy do przewoźnika: jednak realizacja tego roszczenia będzie zależeć od tego, czy zakład ubezpieczeń przy ustalaniu wysokości szkody i rozliczaniu się z odbiorcą uwzględnił należycie interesy przewoźnika i czy wyczerpał wszystkie dane mu argumenty, uzasadniające redukcję odszkodowania ubezpieczeniowego. Inaczej sprawa wygląda w zakresie ubezpieczeń społecznych od wypadków. Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest organem wyłącznie właściwym do wydawania decyzji w sprawach stopnia niezdolności zarobkowania poszkodowanego, spowodowanej wypadkiem, jak również wysokości należnej mu renty, kosztów leczenia itp. i w tych sprawach prawomocna decyzja jego wiąże sąd i arbitraż przy rozpatrywaniu regresu ZUS do jednostki odpowiedzialnej za wypadek.

3.

Regres z tytułu szkody jest inaczej unormowany, niż w innych przypadkach solidarności zobowiązań. Szczególnie duże znaczenie praktyczne posiada tu zagadnienie odpowiedzialności za cudze czyny. Przy pozaumownej odpowiedzialności (czyny niedozwolone) istnieje solidarna odpowiedzialność osoby odpowiadającej za cudze czyny i bezpośredniego sprawcy, w razie zaś odpowiedzialności umownej — odpowiada tylko dłużnik. Regres osoby odpowiadającej za cudze czyny do

sprawcy ma o tyle specyficzny charakter, że obejmuje on w zasadzie całość wypłaconego poszkodowanemu świadczenia (art. 147 KZ). W przypadku szkody kontraktowej (tj. spowodowanej niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem zobowiązania umownego) osoba odpowiadająca za cudze czyny nie może zasłaniać się zarzutem, że nie ponosi winy w wyborze pomocnika, który był sprawcą szkody. Panuje tu zasada ryzyka. Natomiast w przypadku szkody deliktowej (czyny niedozwolone) odpowiedzialność ta istnieje tylko w przypadku winy w wyborze osoby pomocnika (art. 144 KZ), lub w przypadku winy podwładnego (art. 145 KZ). Jednak nie ma solidarnej odpowiedzialności — a zatem i regresu — w tych przypadkach szkody deliktowej, gdy sprawcą szkody jest przedsiębiorstwo, któremu powierzone zostało wykonywanie czynności, w związku z którymi powstała szkoda, a czynności te są zawodowo wykonywane przez to przedsiębiorstwo. W tych przypadkach odpowiada sam sprawca, tj. samo przedsiębiorstwo, które z kolei może mieć regres do swojego pracownika (art. 144 § 2 KZ).

Na tle przedstawionych wyżej przepisów należy wyjaśnić kilka spraw. Przede wszystkim mówiąc o winie osoby odpowiadającej za cudze czyny, mamy na myśli nie tylko osoby fizyczne, lecz także prawne. Działania i zaniechania osoby prawnej wyrażają się w działaniach i zaniechaniach jej organów, czy organu. Takim organem przedsiębiorstwa państwowego — osoby prawnej — jest dyrektor przedsiębiorstwa, który samodzielnie prowadzi jego sprawy i reprezentuje je. Inne osoby zatrudnione w przedsiębiorstwie — obojętnie na jakim stanowisku — mogą być traktowane z punktu widzenia cytowanych przepisów — wyłącznie jako osoby podwładne. Nie może być więc mowy o solidarnej odpowiedzialności majątkowej przedsiębiorstwa i dyrektora za cudze czyny: wobec wierzyciela — poszkodowanego odpowiada wyłącznie przedsiębiorstwo. Przedsiębiorstwo ma jednak regres do niego, podobnie jak do każdego swojego pracownika, jako do sprawcy szkody.

W przypadkach regresu przedsiębiorstwa do pracownika, powstaje pytanie, jak traktować odpowiedzialność tego ostatniego: czy jako odpowiedzialność za szkody deliktowe, czy też jako odpowiedzialność kontraktową. Otóż w warunkach regresu do pracownika, jako właśnie do pracownika nie można odpowiedzialności jego kształtować na regresie z art. 147 KZ. Odpowiedzialność pracownika wynika z przyjętych przezeń obowiązków pracownika, jest więc odpowiedzialnością kontraktową, którą należy rozpatrywać w oparciu o art. 448 i 239 KZ. W konsekwencji przedsiębiorstwo nie musi udowadniać winy pracownika-sprawcy, lecz odwrotnie — pracownik, chcąc się zwolnić od odpowiedzialności musi udowodnić, że nie ponosi winy. Art. 147 zwręca w wysokim stopniu odpowiedzialność pracownika. Tego rodzaju ujęcie ma uzasadnienie na terenie drobnotowarowych, prywatnych przedsiębiorstw i interesów, gdzie właściciel przedsiębiorstwa jest równocześnie jego kierow-

nikiem i sprawuje bezpośredni nadzór nad swoimi pracownikami. Ujęcie to nie nadaje się jednak do konstruowania odpowiedzialności w wielkich, nowoczesnych zakładach socjalistycznych, gdzie każdy pracownik musi się czuć współgospodarzem, odpowiedzialnym w swoim zakresie zajęć za działalność całego zakładu. Należy więc uważać — przynajmniej na terenie przedsiębiorstw społecznych — że roszczenie regresowe pracodawcy do pracownika nie jest uwarunkowane wymaganiami artykułu 147 KZ.

W stosunkach między jednostkami gospodarki społecznej panuje zasada odpłatności świadczeń. Zdarzają się jednak przypadki bezpłatnego wykonywania pewnych doraźnych usług przez jedno przedsiębiorstwo na rzecz drugich: np. przechowanie urządzeń czy towarów przez jednostkę nie trudniącą się zawodowo przechowywaniem, odbiór przesyłek, przeznaczonych w zasadzie dla innej jednostki itp. Są to usługi natury grzecznościowej, wynikające z dobrze pojętych zasad współzycia i solidarności interesów jednostek gospodarki społecznej. Jednakże

fakt nieodpłatnego wykonywania usług nie uchyla ani też nie zmniejsza odpowiedzialności przedsiębiorstwa, które podjęło się ich wykonywania, za szkody wyrządzone przy wykonaniu powierzonych czynności. Będzie to również odpowiedzialność kontraktowa, a nie deliktowa, to znaczy wykluczyć ją może tylko udowodnienie przez zleceniobiorcę, że szkoda powstała bez jego winy, przy czym do winy zaliczyć należy również brak staranności, wymaganej przy wykonywaniu tego rodzaju czynności. W obrocie socjalistycznym należy więc uznać prawo regresu (w szerszym znaczeniu tego słowa) również w stosunku do zleceniobiorców „grzecznościowych” z tym, że grzecznościowy charakter usług nie może zmniejszać ich odpowiedzialności.

Ponieważ w obrocie socjalistycznym również akty administracyjne mogą rodzić zobowiązania cywilno-prawne, jasnym jest, że dochodzenie szkody w drodze tzw. regresu spowodowanej niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem tego aktu opierać się będzie na panującej w zobowiązaniach umownych zasadzie ryzyka, a nie winy.

ZBIGNIEW RZEPKA

O niektórych błędach i brakach aktów normatywnych

Akty normatywne, w zależności od ich formy i treści, noszą różne określenia. Różne też jest ich znaczenie i rola. Od Konstytucji, która określa podstawowe zasady ustroju politycznego, społeczno-gospodarczego, organizację i zakres uprawnień organów władzy i administracji państwowej oraz podstawowe prawa i obowiązki obywateli, przez ustawy uchwalane przez sejm, dekrety Rady Państwa posiadające moc ustawy, przez rozporządzenia wykonawcze Rady Ministrów i poszczególnych ministrów wydane w wykonaniu przepisów ustawowych, uchwały Rady Ministrów i Prezydium Rządu, do zarządzeń, instrukcji, okólników i pism okólnych — zakres mocy obowiązującej aktów normatywnych i ich znaczenie zmniejsza się stopniowo. I jakkolwiek różne mogą być zapatrywania co do znaczenia i roli poszczególnych kategorii aktów normatywnych, zwłaszcza niższego rzędu, to jednak w każdym razie musi być przestrzegana zasada, że akt normatywny niższego rzędu nie może ani wyrażnie uchylać dyspozycji i postanowień aktu normatywnego wyższego rzędu ani nie powinien zawierać przepisów, które by stały w sprzeczności z postanowieniami aktu normatywnego wyższego rzędu. O tych zasadach należy pamiętać nie tylko przy wydawaniu aktów normatywnych, ale również przy ich interpretacji i praktycznym stosowaniu.

Rozwój życia gospodarczego i wymogi gospodarki planowej powodują wydawanie całego szeregu zarządzeń, okólników, instrukcji czy pism okólnych naczelnym organom administracji państwowej, zwłaszcza w resortach gospodarczych.

Fakt wzrostu ilości tych aktów, mimo podnoszonych wielokrotnie zastrzeżeń i głosów krytycznych, nie byłby jeszcze sam w sobie momentem niepożądanym, gdyby miał miejsce zgodnie z prawdziwymi potrzebami. Dopiero w przypadku, kiedy wzrost ilości aktów normatywnych przekracza potrzeby, a co gorsza wydane akty nie są ze sobą powiązane, kiedy zawierają braki i błędy, powstają trudności, których nie usunie wydanie nowych aktów normatywnych.

Dla zapobieżenia takiemu stanowi rzeczy podejmowane były próby unormowania sprawy wydania aktów normatywnych, ich wzajemnego stosunku i definicji. Próby te, jak dotąd nie dały pozytywnego rezultatu z uwagi na to, że wprowadzenie szablonu czy ścisłych przepisów formalnych sprzeczne jest z potrzebami, które powodują konieczność wydania aktu normatywnego, zarządzenia czy okólnika. W praktyce stwierdzić można, że jakkolwiek podobne co do treści dyspozycje mają różne oznaczenia, to jednak wytwarzać się zaczyna pewna jednolitość formy i nomenklatury aktów normatywnych w zależności od treści aktu. I tak: **formę zarządzeń** stosuje się do aktów, które zawierają nakazy lub zakazy dla podległych jednostek organizacyjnych lub które wydawane są jako akty wykonawcze do aktów ustawowych, przewidziane w tych aktach ustawowych. **Instrukcje** wydawane są z reguły w przypadkach, kiedy chodzi o określenie obowiązującego, jednolitego i właściwego trybu postępowania w poszczególnych rodzajach spraw. **Okólniki** zawierają ważniejsze i w szerszym zakresie stosowane wyjaśnienia obowiązujących przepisów

lub ustalają zasady postępowania podległych jednostek organizacyjnych. **Pisma okólne** zawierają albo zawiadomienia skierowane do większej ilości podległych jednostek albo też wyjaśnienia wątpliwości, jakie wynikły przy stosowaniu ustaw dekretów, rozporządzeń lub zarządzeń. Podane wyżej odróżnienia nie są oczywiście oparte na żadnych obowiązujących kryteriach i liczne są akty normatywne, noszące nazwę inną niż ta, która odpowiadałaby podanemu wyżej rozróżnieniu (np. okólnik zamiast zarządzenia — lub odwrotnie).

Wydane akty normatywne, jak przeważna ilość dzieł ludzkich, nie są pozbawione wad, błędów czy braków. Jest rzeczą jasną, że w zależności od wagi i zakresu stosowania aktu normatywnego błąd czy brak zawarty w tym akcie ma odpowiednią wagę i znaczenie. Błędy te i braki mogą mieć charakter drugorzędny, sprowadzający się do omyłek i niedociągnięć językowych, stylistycznych czy redakcyjnych; mogą jednak być to błędy dotyczące treści, błędne polecenia merytoryczne, błędy w konstrukcji prawnej. Wymienione wyżej omyłki czy niedociągnięcia drugorzędного znaczenia, nawet w aktach normatywnych rzędu ustaw czy rozporządzeń, o ile nie zaciemniają istotnej treści, nie mają praktycznie znaczenia, jakkolwiek i one nie powinny mieć miejsca¹⁾. Jeżeli chodzi o błędne dyspozycje czy błędne konstrukcje prawne zawarte w aktach ustawodawczych, to rozważania na ten temat nie dają się sprowadzić do jakichś uogólnień i z reguły dyskusje na temat błędności czy trafności meritum aktu ustawodawczego czy zawartej w nim konstrukcji prawnej wymagają szczegółowego opracowania monograficznego, ponieważ nie dają się oddzielić od rozważań co do treści całego aktu. Natomiast zagadnienia terminologiczne i braki w tym zakresie dają się w pewnej przynajmniej mierze uogólnić.

Używanie ścisłej i jednolitej terminologii jest jednym z wymogów prawidłowego redagowania aktu normatywnego. Wprowadzenie nowego terminu do aktu normatywnego powinno być z reguły połączone z jasnym i zwięzłym jego zdefiniowaniem. Z definicji takiej można zrezygnować, jeżeli wprowadzony termin jest dostatecznie upowszechniony, gdy zakres jego i znaczenie nie budzą większych wątpliwości w powszechnym stosowaniu²⁾. Rozwój stosunków społecznych i prawnych powoduje, że w aktach normatywnych

1) Przykładem w tym zakresie może być sformułowanie § 6 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 marca 1952 r. w sprawie obowiązujących dostaw zwierząt rzeźnych przez spółdzielnie produkcyjne i ich członków oraz przez inne uposażone gospodarstwa rolne (Dz. U. Nr 15, poz. 91). „Spółdzielnie produkcyjne zwolnione są od obowiązku dostawy zwierząt rzeźnych w roku, w którym zostały założone oraz w roku następnym. W okresie tym o b o w i ą z k o w i d o s t a w p o d l e g a j ą c z ł o n k o w i e s p ó ł d z i e l n i”.

2) Takim określeniem, które nie wymaga w akcie normatywnym bliższego określenia jest np. rozrachunek gospodarczy. Wyjaśnienie tego pojęcia daje socjalistyczna nauka ekonomii i organizacji przedsiębiorstw i niewłaściwe byłoby próbowanie definiowania tego pojęcia w akcie normatywnym, w którym regulowane są np. sprawy jednostek organizacyjnych działających według zasad rozrachunku gospodarczego.

nie można ograniczać się do utartych czy tradycyjnych określeń, gdyż prowadziłoby to do skostnienia języka prawniczego, jego rozbieżności z życiem i słusznym zarzutów, że język ten jest niezrozumiały dla ogółu obywateli. W przypadku jednak stosowania w akcie normatywnym terminu, który nie jest dość powszechny lub dostatecznie sprecyzowany, należałoby dać zwięzłe wyjaśnienie, o ile z treści samego aktu nie wynikałoby takie wyjaśnienie nowego terminu. W wielu aktach normatywnych wyjaśnienie użytej terminologii (a raczej próba wyjaśniania) następuje przez użycie zwrotu: „w rozumieniu tej ustawy (tego zarządzenia)“, po czym następuje wyjaśnienie, że X jest Y. Prowadzi to do sztucznego tworzenia pojęć prawniczych dla celów danego aktu normatywnego, przy czym treść ich przeważnie nie odpowiada albo treści ogólnie przyjętej albo treści innych aktów normatywnych³⁾.

Szczególną uwagę należy zwracać, by jednego określenia używać nawet w różnych aktach normatywnych w jednym znaczeniu. Używanie bowiem w różnych aktach jednego określenia o różnym znaczeniu i różnej treści jest sprawą, która dla praktyki nasuwa cały szereg trudności, a niekiedy powoduje poważne przeszkody w wykształceniu się nowych pojęć i instytucji prawnych. Przykładem w tym przedmiocie może być różne stosowanie terminu „przekazywanie“ w aktach normujących sprawy rozporządzenia mieniem państwowym⁴⁾.

Mniejszym niedociągnięciem, niemniej jednak powodującym rozbieżności interpretacyjne jest używanie w aktach normatywnych zbędnych określeń. Tu należy np. łączne używanie w przepisach dotyczących jednostek organizacyjnych następujących określeń: władze, urzędy, przedsiębiorstwa państwowe, zakłady i instytucje państwowe⁵⁾. Taka „specyfikacja“ zamiast jasności wprowadzać może wątpliwości, bo jeżeli pod „instytucją państwową“ należy rozumieć każdą bliżej nie określoną państwową jednostkę organizacyjną np. instytut naukowo-badawczy, posiadający osobowość prawną i uczelnię nie posiadającą tej osobowości, to równie dobrze można pod pojęciem instytucji państwowej rozumieć i przedsiębiorstwo państwowe. Jeżeli zaś ma to oznaczać szczególne jednostki organizacyjne, to w takim razie brak jest w szczególnych aktach normatywnych aktu, który by określał, co to jest instytucja państwowa.

3) Jeżeli dla uniknięcia wielokrotnego powtarzania wyliczenia podmiotów lub przedmiotów, do których poszczególne postanowienia aktu normatywnego mają zastosowanie, celowe jest wprowadzenie odpowiedniego skrótu, można to zrobić albo w formie użycia jednego z określeń, jako reprezentującego wszystkie, albo przy regulowaniu sprawy co do jednego przedmiotu (podmiotu) można zaznaczyć, że przepisy mają zastosowanie do innych przedmiotów (podmiotów) w akcie tym wymienionych.

4) Por. artykuł Jerzego Mayzla pt.: „Przekazywanie i jego skutki prawne“ w bieżącym numerze.

5) Por. np. ustawa z dnia 18.XI.1948 r. o dostawach, robotach i usługach na rzecz Skarbu Państwa, samorządu oraz niektórych kategorii osób prawnych (Dz. U. Nr 63 poz. 494).

Naprowadzone wyżej niektóre braki i niedociągnięcia aktów normatywnych publikowanych w Dzienniku Ustaw nie są jednak praktycznie dużej wagi i znaczenia, ponieważ w praktyce występują stosunkowo rzadko. Natomiast akty normatywne wydawane przez poszczególne resorty dla podległych jednostek organizacyjnych (zarządzenia, instrukcje, okólniki i pisma okólne), zarówno akty ogłaszane w resortowych Dziennikach Urzędowych i Biuletynach, jak w większym stopniu akty rozsyłane w formie powielanej, zawierają cały szereg braków i błędów, co powoduje z reguły w jednostkach terenowych praktyczne trudności, a niekiedy nawet niemożność wykonania wydanych dyspozycji. Stan taki, nie przyczyniający się do podniesienia autorytetu władz centralnych, spowodowany jest szeregiem różnych przyczyn.

W wielu przypadkach jest to następstwem wielkiej ilości wydawanych aktów a postulaty zgłaszane przez jednostki terenowe co do ograniczenia tej ilości wydawanych aktów normatywnych są słuszne i powinny być wzięte pod uwagę przez organa centralne, zwłaszcza tam, gdzie forma zarządzeń lub okólników nadużywana jest dla regulowania spraw, które powinny być załatwiane w drodze indywidualnych decyzji. Takie zarządzenia czy okólniki dostosowane do potrzeb załatwienia konkretnej sytuacji, a ujęte w formę ogólnych zarządzeń, powodują niepotrzebne zamieszanie i pociągają za sobą konieczność wydawania dalszych zarządzeń i wyjaśnień. Jeżeliby dokładnie przeanalizować przyczyny wydawania takich zarządzeń, to okazałoby się w wielu przypadkach, że u podstaw tkwi obawa kierowników komórek (departamentów, wydziałów) organów wydających takie zarządzenia przed wydaniem decyzji, za którą ponosiliby odpowiedzialność przed ministrem czy kierownikiem urzędu centralnego.

W wielu przypadkach z treści aktu normatywnego wyraźnie wynika, że nie został on należycie przemyślany i nie reguluje podstawowych zagadnień lub zawiera istotne luki i braki, co z kolei wymaga wydawania dalszych aktów. Fragmentaryczność normowania spraw jest również niewłaściwa w przypadkach, kiedy poszczególnymi zarządzeniami regulowane są tylko pewne zagadnienia mimo, że wiadomo jest z góry, że w sposób podobny regulowane będą podobne zagadnienia dotyczące tylko innego przedmiotu. Przykładem w tym zakresie mogą być zarządzenia Przewodniczącego PKPG w sprawie trybu zaopatrzenia i dystrybucji różnych materiałów⁶⁾.

Ta fragmentaryczność załatwiania prowadzi bardzo często do sprzeczności między poszczególnymi fragmentami i do trudności w normowaniu zagadnień ogólnych i wspólnych.

Dalszą sprawą jest używanie w aktach normatywnych nieprawidłowych konstrukcji prawnych i terminologii, co powoduje w wielu przypadkach bądź niezrozumienie aktu, bądź jego zupełnie

falszywe stosowanie. Czasami użyte określenia wyglądają tak, jakby autorem aktu normatywnego zależało na niejasności, a przynajmniej na utrudnianiu zrozumienia wydanego aktu. Jeżeli bowiem tytuł zarządzenia brzmi: „Zarządzenie w sprawie wprowadzenia jednolitego trybu inwentaryzacji i rozliczania osób majątkowo odpowiedzialnych w jednostkach handlu detalicznego przedsiębiorstw handlu wewnętrznego”⁷⁾, to chyba trudno powiedzieć, że jest to tytuł jasny. Treść zaś tego zarządzenia jest niewiele jaśniejsza od tytułu, jakkolwiek nie ma żadnych przeszkód i trudności, by te same dyspozycje, jakie zawarte są w cytowanym zarządzeniu ująć i napisać jasno i zrozumiale. Tworzenie dziwołogów językowych w aktach normatywnych jest z reguły uzasadnione tym, że „fachowcy dobrze wiedzą o co chodzi”. To twierdzenie różnych branżowych komórek centralnych organów administracji jest z reguły o tyle tylko zgodne z prawdą, że w wąskim kole bezpośrednio stykających się osób są one stosowane jako przypadkowe skróty często zupełnie nie odpowiadające istocie spraw (czasami jednak zaczynają się przyjmować np. poślizg inwestycyjny). W praktyce stwierdzić można, że najgorsze wyniki daje silenie się fachowych komórek technicznych na tworzenie własnych i oryginalnych konstrukcji „prawnych”, jak i formułowanie przez komórki prawne aktów dotyczących spraw technicznych (w szerokim znaczeniu tego słowa). Jest zaś rzeczą praktycznie wielokrotnie stwierdzoną, że używanie w aktach normatywnych języka prostego, zwykłego, oraz unikanie tworzenia konstrukcji rzekomo prawniczych, a zastępowanie ich jasnym opisem postępowania, przyczynia się poważnie do zrozumienia, a w ślad za tym i do przestrzegania postanowień danego aktu. Z tych też względów należy uznać za celowe wydanie przez Prezydium Rady Ministrów pisma okólnego⁸⁾, które zwraca uwagę na konieczność przestrzegania czystości i poprawności językowej zarówno w korespondencji urzędowej, jak i tym bardziej w wydawanych aktach normatywnych.

Obok poruszonej wyżej sprawy, momentem, który w praktyce nasuwa wiele i to poważnych zastrzeżeń, uwagi i konieczności wyjaśnień, to **sprawa terminu, od którego akt normatywny obowiązuje**. Sprawa mocy obowiązującej aktów publikowanych w Dzienniku Ustaw oraz w Monitorze Polskim nie nasuwa z reguły wątpliwości. Akty te wchodzi w życie z dniem ogłoszenia lub z dniem wskazanym w publikowanym akcie. Jeżeli jednak chodzi o akty normatywne nie publikowane w podanych wyżej organach promulgacyjnych, lecz w Dziennikach Urzędowych (Biuletynach) lub o akty rozsyłane w formie powielanej, to sprawa daty, od której akt normatywny obowiązuje staje się sprawą wątpliwą i w praktyce nasuwającą wiele trudności i niejasności. Rozpowszechniło się bowiem stosowanie formułki (zwłaszcza, jeżeli chodzi o zarządzenia) „zarządzenie wchodzi w życie z dniem podpisania”,

⁶⁾ np. Biuletyn PKPG z 1952 r. Nr. 34 poz. 159, Nr. 36 poz. 164, Nr. 37 poz. 168 i 169, Nr. 40 poz. 189, Nr. 41 poz. 196, Nr. 42 poz. 203 itd.

⁷⁾ Dz. Urzęd. Min. H. W. z 1952 r. Nr. 1 poz. 1.

⁸⁾ Pismo okólnie Prezydium Rady Ministrów (Biuro Prezydyjne) z dnia 31 października 1952 r. Nr. P-010/3.

przy czym należy domniemywać że podpisanie nastąpiło w dniu, który jest uwidoczony na wstępie zarządzenia, ponieważ innych wskazówek w tym przedmiocie brak jest w zarządzeniu. Używanie jednak takiej formułki uznać należy za błędne i wprowadzające w błąd. Jeżeli bowiem akt normatywny nie został opublikowany w Dzienniku Ustaw lub w Monitorze Polskim, a zatem jeżeli nie ma ustawowo unormowanego domniemania, że z dniem wydania tych organów promulgacyjnych dotarł on do wiadomości ogółu zainteresowanych, ustalania w aktach normatywnych terminów rozpoczęcia obowiązywania wcześniejszych, niż data dotarcia zarządzenia do zainteresowanego jest bez praktycznych skutków prawnych. Nikt nie może być pociągnięty do jakiegokolwiek odpowiedzialności za niewykonanie w terminie zarządzenia, które datowane jest np. 1 grudnia, zawiera formułkę, że wchodzi w życie z dniem podpisania, nakłada obowiązek dokonania określonych czynności do 10 grudnia, a doręczone zostaje zainteresowanej jednostce dnia 12 grudnia. Analogiczna zasada powinna być stosowana do aktów zamieszczanych w Dziennikach Urzędowych i Biuletynach. Datę doręczenia Dziennika Urzędowego lub Biuletynu należy uważać za datę doręczenia zarządzenia zamieszczonego w tym Dzienniku Urzędowym czy Biuletynie, z jednym tylko wyjątkiem, a mianowicie: jeżeli na podstawie zarządzenia właściwego organu, dana jednostka obowiązana jest przenieść odpowiedni Dziennik Urzędowy lub Biuletyn, a obowiązku tego nie dopełniła, można przyjąć, że odpowiada za niewypełnienie zarządzenia zamieszczonego w tym Dzienniku Urzędowym (Biuletynie). Jako termin, od którego ta odpowiedzialność się rozpoczyna należy przyjmować datę wydania Dziennika Urzędowego (Biuletynu) z uwzględnieniem przeciętnego okresu tzw. biegu pocztowego. Z podanych wyżej względów należałoby zaniechać zamieszczania w aktach formułki „wchodzi w życie z dniem podpisania” lub „z dniem wydania”, a zamiast nich zamieszczać w treści zarządzenia odpowiednie merytoryczne postanowienia (np. „podległe przedsiębiorstwa przystąpią bezzwłocznie do sporządzenia planów i prześlą je w terminie do dnia...”). Poruszona sprawa wejścia w życie (mocy obowiązującej) aktów normatywnych ma szczególne znaczenie w aktach ustalających terminy wykonania zarządzonych czynności. **Powszechną bolączką wydawanych aktów tego typu jest określanie w nich nierealnych terminów wykonania.** Nie bierze się tu pod uwagę przeważnie okoliczności, że od daty sporządzenia aktu normatywnego do dnia otrzymania go przez zainteresowane jednostki upływa jednak pewien okres czasu, zwłaszcza, jeżeli akt ten po podpisaniu przez

organ wydający, kierowany jest do publikacji w Monitorze Polskim czy w Dzienniku Urzędowym. Do normalnego bowiem biegu poczty dochodzi tu jeszcze okres czasu niezbędny dla wydrukowania i kołportażu. Na tę okoliczność powinny zwracać szczególną uwagę zarówno organa wydające zarządzenia jak i organa kontroli państwowej. Niewykonanie zarządzenia z nierealnym terminem wykonania, ale wydanie takiego zarządzenia powinno być uważane za naruszenie dyscypliny, jaka powinna być przestrzegana przy załatwianiu i prowadzeniu spraw. Jakie praktyczne wskazówki nasuwałyby się co do postępowania w przypadku stwierdzenia, że otrzymany akt normatywny (zarządzenie, instrukcja, okólnik czy pismo okólne) zawiera błędy, braki i jest wskutek tego niejasny lub nierealny? Jak wyżej wspomniano, w wielu przypadkach zasięgnięcie przez prawnika opinii technicznego fachowca w sprawach normowanych aktem, trudnym do zrozumienia przy pierwszym czytaniu, może znakomicie ułatwić prawidłowe zastosowanie postanowień tego aktu. Niedokładności, zwłaszcza stylistyczne lub językowe, należy wyjaśniać, w razie możliwości dwojakiego rozumienia, w kierunku wynikającym niewątpliwie z intencji i całej treści aktu. Wyciąganie bowiem wniosków z absurdałnej strony, jaka może niekiedy wynikać z zestawienia słów, nie prowadzi do pozytywnych wyników⁹⁾.

W przypadku, gdy zarządzenie normuje szczegóły sprawy, która poza tym unormowana jest co do zasady w akcie ustawowym, należy w razie niejasności zarządzenia iść, przy interpretacji, po linii wytyczonej przez akt ustawodawczy.

W przypadku, kiedy akt normatywny nasuwa zasadnicze zastrzeżenia lub kiedy sprzeczny jest z innymi aktami normatywnymi, należy zwrócić się do organu, który wydał ten akt o wyjaśnienia, kierując uwagę na niejasności i sprzeczności, z wyraźnym ich przytoczeniem. Oczywiście droga ta nie powinna być nadużywana, zwłaszcza, by przez wyszukiwanie możliwych niedociągnięć usprawiedliwić niewykonanie zarządzeń. W każdym razie zwracanie uwagi przez jednostki terenowe na stwierdzone niejasności czy trudności powinno być szczegółowo badane przez organa wydające akty normatywne z pełnym zrozumieniem, że akty, które dla autora ich wydają się jasne i zrozumiałe nie muszą być bezwzględnie uznane za takie przez czytającego je i mającego wykonać nakazane czynności.

⁹⁾ Nie byłoby właściwe niewykonywanie zarządzenia w sprawie obowiązków służby weterynaryjnej PGR tylko z tego względu, że mogą powstać wątpliwości, jak lekarze weterynarii mogą udzielać porad zwierzętom PGR (por. Biuletyn Ministerstwa PGR z 1952 r. Nr. 24 poz. 206 — § 4).

KOMUNIKAT

Spis treści numerów „Przeglądu Ustawodawstwa Gospodarczego” z roku bieżącego zostanie dołączony w formie oddzielnej wkładki do numeru styczniowego 1953 r. czasopisma.

Prawa autorskie jednostek gospodarki społecznej

(Art. 12—14 nowej ustawy o prawie autorskim)

Ustawa z dnia 10 lipca 1952 (Dz. U. Nr 34, poz. 234) o prawie autorskim*) zmieniła dotychczasowe przepisy o prawach autorskich osób, nie będących twórcami; nowe przepisy art. 12—14 dotyczą niektórych kategorii utworów literackich, naukowych i artystycznych, wykonywanych na zamówienie jednostek gospodarki społecznej lub przez ich pracowników.

Do dnia 31 lipca 1952 r., tj. do dnia wejścia w życie nowej ustawy zagadnienie, czy Państwu wzgl. jednostkom gospodarki społecznej służy prawo autorskie do utworu zamówionego wzgl. wykonywanego przez pracownika, nie było przedmiotem odrębnych przepisów prawa autorskiego; decydowała każdorazowo treść zawartej umowy, przy czym dawniejsze prawo stało na stanowisku, że prawo autorskie do utworu w zasadzie służy jego twórcy, ale dopuszczalna jest odmienna umowa.

Nowa ustawa przyznaje w określonych przypadkach jednostkom gospodarki społecznej bezpośrednio i bezwarunkowo prawo autorskie bez względu na zawarcie lub niezawarcie odpowiednich postanowień w umowie z twórcą.

Na tle nowych przepisów powstało pytanie, czy i w jakim zakresie pod rządem nowego prawa możliwe jest rozszerzenie praw jednostek gospodarki społecznej na kategorie twórczości, nie objęte przepisami art. 12—14 w drodze umów z twórcami.

Przedmiotem tego artykułu jest porównawcze przedstawienie starych i nowych przepisów dotyczących kwestii powyżej podniesionych — z uwzględnieniem przypadków praktycznych; w rozdziale I zamieszczono wstępne uwagi o osobistych i majątkowych składnikach prawa autorskiego i o niektórych ograniczeniach tego prawa na rzecz interesu społecznego.

W artykule rozważane są tylko przypadki bezpośredniego powstawania prawa autorskiego na rzecz wspomnianych jednostek gospodarki społecznej, a nie — pochodnego nabycia tego prawa od twórcy w trybie przysługującego każdemu podmiotowi prawa autorskiego uprawnienia do rozporządzania swoim utworem.

Zaznacza się wreszcie, że w uwagach poniższych — mimo że chodzi o usługi świadczone Państwu i jego organom — nie będziemy uwzględniać przepisów w sprawie dostaw, robót i usług na rzecz Skarbu Państwa, samorządu oraz niektórych kategorii osób prawnych, zawartych w ustawie z dnia 18 listopada 1948, i to z uwagi na treść § 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 19 lutego 1949 r. w brzmieniu rozporządzenia z dnia 24 października 1949 r. (Dz. U. Nr 58, poz. 448), według którego przepisom wymienionej ustawy „nie podlegają zamówienia na te usługi o charakterze naukowym, literackim i artystycznym”.

*) Patrz w tym numerze „Nowa ustawa o prawie autorskim” — w dziale „Notatnik”.

I

Na podstawie ustawy z dnia 10 lipca 1952 r. przedmiotem prawa autorskiego są z chwilą ich ustalenia w jakiejkolwiek bądź postaci utwory literackie, naukowe i artystyczne w najszerszym zakresie — bez względu na ich formę i jakość.

Prawo autorskie tak jak prawo rzeczowe może być przeciwstawione każdemu, kto je narusza, a posiadacz tego prawa, jeśli nim jest twórca, staje się podmiotem dwojakiego rodzaju uprawnień i odpowiadających im zakazów.

Po pierwsze — nikt nie może sobie przywłaszczać autorstwa cudzego utworu, nie wolno bez upoważnienia twórcy pomijać jego nazwiska przy wydaniu lub odtworzeniu utworu, zakazane jest publikowanie dzieła nie przeznaczonego przez twórcę do wydania, zebrania się wprowadzania jakichkolwiek zmian w utworze zniekształcających treść lub formę dzieła itd. itd.

Wymienione wyżej i podobne zakazy chronią — według przyjętej terminologii prawniczej — dobra osobiste lub prawa osobiste twórcy; są one poparte odpowiednimi sankcjami cywilnymi i karnymi; nie są ograniczone pod względem czasu trwania i nie są zbywalne.

Po wtóre — twórca wyłącznie rozporządza swoim dziełem i w razie korzystania z jego utworu przysługuje mu odpowiednie wynagrodzenie.

Te prawa majątkowe twórcy są zbywalne i ograniczone co do czasu trwania.

W tak rozległej skali utrzymana ochrona prawa jednostki, w państwie socjalistycznym, służy przede wszystkim rozwojowi najcenniejszego dobra społecznego, jakim jest indywidualna twórczość jego obywateli. Równie ważny, choć wtórny, interes społeczeństwa w upowszechnieniu niektórych dzieł indywidualnej twórczości wymaga jednak pewnego ograniczenia majątkowych praw autorskich, aby zastrzeżona w nich wyłączność rozporządzania dziełem nie miała absolutnego charakteru i nie naruszała żywotnych potrzeb narodu. Już ustawa z dnia 29 marca 1926 r., którą uchylili nowa ustawa z dnia 10 lipca 1952 r., znała ograniczenia praw autorskich na rzecz tak zwanego wówczas, w piśmiennictwie prawniczym, „użytku publicznego”. Np. w art. 16 starej ustawy ówczesny Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego otrzymał upoważnienie do zezwalania ze względów „wyższej użyteczności” na rozpowszechnianie wydanego dzieła, za pomocą środków radiofonicznych lub radiowizyjnych, choćby twórcy, lub nabywcy ich praw, nie udzielili swego zezwolenia. Środki te były niedostateczne i wiemy ile niezadowolenia w okresie międzywojennym wywoływała nieporadność ustawodawstwa; nawet dzieła nieżyjących twórców (Norwid) przez długi czas nie mogły być udo-

stępnione społeczeństwu z powodu nienaruszalnych praw wydawcy, który sam decydował o ukazaniu się dzieła; jeszcze niedawno zachodziły przeszkody w realizacji krajowego wydania dzieł zmarłego wybitnego polskiego kompozytora, ponieważ kompozytor sprzedawał za życia swoje prawa wydawnicze zagranicznym wydawcom. Toteż w ustawie z dnia 10 lipca 1952 r. dążono do pełniejszego zestrojenia nieantagonistycznych interesów: osobistego i majątkowego interesu autora z interesem upowszechnienia twórczości literackiej, naukowej i artystycznej.

Nowe ułożenie stosunku pomiędzy twórcą i społecznym odbiorcą dzieła spotykamy przede wszystkim w art. 16 i 17 ustawy z dnia 10 lipca 1952 r.

Na podstawie art. 16 w przypadkach uzasadnionych wymaganiami upowszechnienia wiedzy i kultury Rada Ministrów może nawet bez zgody twórcy lub jego następcy prawnego zezwolić na:

- 1) rozpowszechnianie utworu w określony sposób,
- 2) przeróbkę lub przystosowanie utworu do potrzeb scenicznych, filmowych lub radiofonicznych, przy czym twórca ma prawo pierwszeństwa do opracowania przeróbki lub przystosowania utworu.

Twórca nie przestaje być podmiotem autorskich praw osobistych i za życia twórcy zezwolenie powyższe może dotyczyć tylko dzieła opublikowanego.

Poza odjęciem twórcy prawa wyłącznego rozporządzania dziełem inne jego prawa majątkowe są honorowane, zatem należy mu się od osoby, która na podstawie zezwolenia Rady Ministrów rozpowszechnia utwór albo korzysta z przeróbki lub przystosowania utworu, wynagrodzenie w wysokości odpowiadającej obowiązującym zasadom wynagradzania twórców.

Przepis zaś art. 17 postanowił, że Rada Ministrów może nadać organizacji społecznej lub jednostce gospodarki uspołecznionej wyłączne prawo wydania określonych utworów lub zbiorowego wydania utworów określonego twórcy z zachowaniem podanych wyżej osobistych i majątkowych praw twórcy.

Art. 16 i 17 ustawy, których charakter wyjątkowy wyraża się m. in. w konieczności powzięcia uchwały Rady Ministrów w każdym indywidualnym przypadku zamierzonego rozpowszechnienia dzieła bez zgody twórcy lub jego następcy prawnego, jasno sformułowały myśl bynajmniej nie nową w historii prawa, że w tych przypadkach, gdy utwór reprezentuje określoną jakość tj. cechę, która nie ma znaczenia przy udzielaniu autorowi formalnej ochrony autorskiej (art. 1), przestaje on być tylko indywidualnym dobrem i ma również charakter dobra publicznego.

II

Pod kątem nowego ułożenia stosunku pomiędzy twórcą i społeczeństwem zostały pomyślane w nowej ustawie również przepisy dotyczące powstania (pierwotnego) praw autorskich na rzecz osób nie będących właściwymi twórcami. Zawarte są one w art. 12—14 nowej ustawy, których brzmienie jest następujące:

Art. 12

§ 1. Prawo autorskie do:

- 1) wzoru artystycznego dla przemysłu,
- 2) projektu, planu, rysunku technicznego albo architektonicznego, przeznaczonego dla przemysłu lub budownictwa,
- 3) utworu przeznaczonego do reklamy lub propagandy w dziedzinie gospodarczej —

służy tej jednostce gospodarki uspołecznionej, której pracownik wykonał utwór na podstawie stosunku służbowego albo umowy o pracę lub na której zamówienie utwór wykonano; jednakże twórca zachowuje wyłączne prawo do ochrony autorskich dóbr osobistych.

§ 2. Rada Ministrów może w drodze rozporządzenia rozciągnąć przepis § 1 na inne utwory wykonane przez pracowników jednostek gospodarki uspołecznionej lub na zamówienie tych jednostek.

Art. 13

Prawo autorskie do filmów kinematograficznych i do przeróbki utworów muzycznych na mechaniczne instrumenty muzyczne służy przedsiębiorstwu, które wytworzyło film lub dokonało przeróbki.

Art. 14

§ 1. Instytucji naukowej służy prawo pierwszego wydania utworu naukowego, opracowanego przez pracownika tej instytucji w ramach zadań, określonych przez umowę o pracę lub o dzieło. Prawo to gaśnie z upływem lat dwóch od dostarczenia utworu.

§ 2. Ponadto instytucja może korzystać z utworu jako materiału naukowego bez obowiązku uzyskania zezwolenia twórcy i bez osobnego za to wynagrodzenia.

Jak przytoczone w rozdziale I przepisy o licencji przymusowej, również wyżej cytowane przywileje jednostek uspołecznionych nie naruszają osobistych dóbr twórcy. Poza tą wspólną ich cechą przepisy art. 16—17 różnią się zasadniczo od art. 12—14. Tam — na podstawie licencji przymusowej następuje rozporządzenie istniejącym już prawem autorskim twórcy; zastępuje ono umowę z posiadaczem prawa autorskiego — umowę przejścia autorskich praw majątkowych; dlatego przepisy o licencji przymusowej przewidują odpowiednie wynagrodzenie twórcy. Tu — prawo autorskie majątkowe w ogóle nie powstaje dla twórcy, lecz wprost i bezpośrednio (pod tytułem pierwotnym) dla jednostek gospodarki uspołecznionej. Przepisy art. 16—17, co już podkreślono, mają charakter upoważnienia i każde indywidualne ich zastosowanie wymaga uchwały Rady Ministrów, podczas gdy przepisy art. 12—14 regulują w grę wchodzące przypadki w sposób wiążący.

Te ostatnie bowiem przepisy chronią inny aspekt społeczny twórczości, aniżeli przepisy art. 16—17; w zasadzie mają one na celu chronić interes społeczny w stosunku do dzieł, w których zawarty jest znaczny wkład koncepcyjny, organizacyjny i finansowy kolektywów, prowadzonych lub nadzorowanych przez Państwo.

III

Przewidziana artykułami 12—14 możliwość powstania prawa autorskiego wprost na rzecz osób, nie będących twórcami, nie jest nowością. Przepis art. 6 ust. 1 dawnej ustawy, stanowiący: „Prawo autorskie należy w zasadzie do

twórcy dzieła" — nie był przepisem bezwzględnie obowiązującym i jego stosowanie mogło być wyłączone umową stron. Wyraźnie to stwierdzał art. 11 dawnej ustawy w słowach: „Stosunki uregulowane w przepisach art. 6—10 można urządzić w umowie inaczej”. W związku z tym za prawnie ważne uchodziły umowy, w których twórca zobowiązywał się stale dla innej osoby (fizycznej lub prawnej) pracować w pewnym zakresie twórczości nawet z góry na okres dłuższy, jednak nie przekraczający lat pięciu (art. 33 dawnej ustawy). Przedmiotem takich umów mógł być w zasadzie każdy utwór literacki, naukowy i artystyczny. Ta całkowita swoboda ustanawiania praw autorskich na rzecz nie-twórców była krytykowana, wydawała się niektórym komentatorom starej ustawy nielogiczna*), przecież ustawa autorska jest prawem twórców, autor i twórca to w gruncie rzeczy synonimy, jak zatem rozumieć nabycie pierwotne prawa twórcy przez nie-twórcę? Toteż w literaturze prawniczej wyrażano poglądy, że zakres tej fikcji prawnej nie powinien rozciągać się na osobiste dobra twórcy; ustawa tego wyraźnie nie zastrzegła.

Szeroki liberalizm przepisów ustawy z dnia 29 marca 1926 r. o prawie autorskim był wyrazem ówczesnych stosunków wytwórczych i ówczesnej funkcji praw cywilnych w ustroju kapitalistycznym, służył interesom prywatnym.

Specjalne postanowienia art. 10 dawnej ustawy (również nie mające charakteru bezwzględnie obowiązującego) regulowały prawa autorskie do utworów fotograficznych, filmów kinematograficznych i do przeróbek utworów muzycznych na filmy i płyty muzyczne (tzw. w ustawie „mechaniczne instrumenty muzyczne”). Prawo autorskie do tych utworów służyło w zasadzie przedsiębiorcy, w razie zaś zamówienia — zamawiającemu.

Nowa ustawa w art. 7 § 1, który brzmi: „Prawo autorskie służy twórcy, jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej” zdaje się stwierdzać bezwzględnie obowiązujący charakter przepisu i w przeciwieństwie do starej ustawy wykluczać tym samym inne prawem nie przewidziane umowy, m. in. wspomniane wyżej umowy objęte art. 33 dawnego prawa.

Podobnie jak w ustawie z dnia 29 marca 1926 r., w nowej ustawie spotykamy szczególne postanowienia co do filmów kinematograficznych i przeróbek utworów muzycznych na filmy i płyty muzyczne, z tą różnicą, że w nowej ustawie prawo autorskie do tych utworów służy przedsiębiorstwu, które wytworzyło film lub dokonało przeróbki. Utwory fotograficzne nie zostały objęte tym przepisem szczególnie.

IV

Nowa ustawa z dnia 10 lipca 1952 r. uznaje ustawowe prawo autorskie jednostek gospodarki

*) Por. Dr Stefan Ritterman, Komentarz do ustawy o prawie autorskim, Kraków 1937, uw. II ust. 2 do art. 6 i uwagi do art. 11 („Przy omawianiu art. 6 podnieśliśmy, że przepis o nabyciu pierwotnym prawa autorskiego przez twórcę winien z istoty swej nosić charakter *iuris cogens*...”; por. też: Stefan M. Grzybowski, Autorskie prawo, artykuł umieszczony w Encyklopedii prawa prywatnego, rozdz. VI, II, 1, B in fine, str. 31.

uspołecznionej do dzieł wykonanych na ich zamówienie lub przez ich pracowników w zakresie następujących rodzajów twórczości:

- a) wzory artystyczne dla przemysłu,
- b) projekty, plany, rysunki itd., przeznaczone dla przemysłu lub budownictwa,
- c) utwory literackie, naukowe i artystyczne, przeznaczone do reklamy lub propagandy w dziedzinie gospodarczej,
- d) filmy kinematograficzne,
- e) przeróbki utworów muzycznych na tzw. mechaniczne instrumenty muzyczne,
- f) częściowo prace naukowe, wykonywane w ramach zatrudnienia w instytucji naukowej.

W zakresie utworów wymienionych od a) do f) strony nie mogą stosunków umownych urządzić inaczej i postanowić, że prawo autorskie będzie przysługiwać twórcom; są związane bezwzględnie obowiązującymi przepisami art. 12—14.

Zakres tych utworów może być powiększany w drodze rozporządzeń Rady Ministrów.

Ustawa z dnia 10 lipca 1952 r. nie mówi o dopuszczalności umów o w n e g o rozszerzania powyższego zakresu praw jednostek gospodarki uspołecznionej w drodze dobrowolnie zawartych porozumień z twórcami. Wchodzić tu mogą w grę nie objęte przepisami art. 12—14 utwory np. prace piśmiennicze, graficzne, fotograficzne, nie przeznaczone do propagandy w dziedzinie gospodarczej.

Ze sposobu sformułowania przepisu art. 7 § 1 nowej ustawy („Prawo autorskie służy twórcy, jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej”) można by wnosić, że wyjątki od zasady, iż prawo autorskie służy twórcy, muszą wynikać z prawa pozytywnego.

W razie przyjęcia niedopuszczalności umownego rozszerzania praw autorskich jednostek gospodarki uspołecznionej, dość kazuistyczne przepisy art. 12—14 nowej ustawy, przełożone na język praktyki, mogą stwarzać szereg trudności interpretacyjnych, niepożądanych z punktu widzenia chronionego przez te przepisy interesu społecznego. Dwie z tych trudności przedstawimy poniżej dla zobrazowania samego zagadnienia.

1. Niejasno przedstawia się w danym kontekście przepisów problem praw autorskich jednostek gospodarki uspołecznionej do utworów graficznych i fotograficznych, wykonanych przez pracowników tych jednostek a nie przeznaczonych do reklamy lub propagandy w dziedzinie gospodarczej. Poniżej rozważymy zagadnienie to — tylko w stosunku do utworów fotograficznych.

W uspołecznionych pracowniach zatrudnia się fotografów-pracowników, którzy wykonują zdjęcia aparatami tych instytucji, na dostarczonym materiale fotograficznym itd. Jako uspołecznione pracownie fotograficzne wchodzić mogą w rachubę samodzielne przedsiębiorstwa tego typu albo pomocnicze oddziały wzgl. agendy instytucji naukowych, muzeów itd. Czy prawo autorskie do wykonanych przez tych pracowników utworów, prawo tak osobiste jak i majątkowe, służy wyłącznie ich twórcom-pracownikom?

Na podstawie litery art. 7 i art. 12—14 nowej ustawy należałoby odpowiedzieć, że tak. W myśl bowiem art. 7 prawo autorskie służy twórcy, jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej; przepis zaś szczególny art. 12 przyznaje prawo autorskie do utworu fotograficznego jednostce gospodarki społecznej, jeśli pracownik wykonał utwór przeznaczony do reklamy lub propagandy w dziedzinie gospodarczej. Przepis figurujący w starej ustawie (art. 10), że prawo autorskie do utworów fotograficznych służy przedsiębiorstwu, w razie zaś zamówienia utworu — zamawiającemu, nie został powtórzony w nowej ustawie.

Jeśli chodzi o fotografów zatrudnionych w instytucjach naukowych, wysuwa się interpretację, że w instytucji tego typu utwór fotograficzny jest „utworem naukowym” w rozumieniu art. 14 i wobec tego instytucja na zasadzie tegoż przepisu ma prawo do pierwszej reprodukcji zdjęć swych fotografów.

Powstało dalej pytanie, czy i komu w razie reprodukcji płacą honoraria autorskie instytucje wydawnicze, które należą również do kręgu jednostek gospodarki społecznej: pracownikowi-twórcy, czy instytucji zatrudniającej go? Czy w ogóle w obrocie pomiędzy jednostkami gospodarki społecznej obowiązuje płacenie honorariów autorskich? W praktyce są różne rozwiązania m. in. płacone są honoraria pracownikom fotograficznym, czyli uznawane są prawa tych jednostek do majątkowej eksploatacji zdjęć wykonanych w ramach przedsiębiorstwa.

Oczywiście sporną jest tylko kwestia majątkowych praw autorskich wymienionej kategorii pracowników; nie kwestionuje się ich praw osobistych. Pewne światło na tę kwestię rzucić może przepis art. 15 nowego prawa autorskiego jako zawierający definicję praw majątkowych. Według tego przepisu na pojęcie majątkowych praw składają się dwa elementy: wyłączenie rozprowadzanie utworem i wynagrodzenie za wykorzystanie utworu. Otóż nie wydaje się do pogodzenia ze stosunkiem pracy to wyłączenie rozprowadzanie utworem, skoro istotą stosunku pracy jest, że:

„Praca ma być pełniona dla pracodawcy, tj. jako środek do uzyskania jego celów. Wynika stąd, jako cecha charakterystyczna stosunek podporządkowania pracownika pracodawcy („praca zależna”), art. 448 kod. zob., oraz jako dalsza cecha charakterystyczna, pełnienie pracy na ryzyko pracodawcy tzn. brak odpowiedzialności pracownika za wynik pracy” *).

Bylibyśmy skłonni bronić poglądu generalnego, że we wszystkich przypadkach, w których na tle określonego ciągłego charakteru oddawanych usług wiąże twórcę z instytucją umowa o pracę, to stosunek pracy z istoty swej powoduje powstanie prawa autorskiego na rzecz pracodawcy, jeżeli przepisy ustawy lub postanowienia umowne nie stanowią inaczej. Przepis prawa cywilnego o umowie o pracę (art. 441 kod. zob.) jest wtedy tym „przepisem szczególnym”, który w myśl art. 7

§ 1 nowej ustawy autorskiej powinien być zastosowany.

Za taką wykładnią, gdy chodzi o utwory fotograficzne, przemawia ponadto treść art. 2 § 1 nowej ustawy autorskiej, będącego zresztą powtórzeniem przepisu zawartego w art. 3 dawnej ustawy, według którego warunkiem koniecznym powstania prawa autorskiego do utworu fotograficznego jest wyraźne uwidocznienie na odwrocie zastrzeżenia prawa autorskiego. Zastrzeżenie zaś prawa autorskiego na rzecz pracownika nie mogłoby nastąpić bez zgody pracodawcy.

2. W odniesieniu do utworów naukowych wykonanych przez pracowników instytucji naukowych w zasadzie odpadają wątpliwości przytoczone powyżej. Prac naukowych dotyczy szczególnie przepis art. 14 nowej ustawy, w myśl którego pracodawcy służy tylko ograniczone prawo autorskie — mianowicie „prawo pierwszego wydania” pracy naukowej. Wobec istnienia wyraźnego przepisu, kwalifikującego odmiennie utwór naukowy (nie przeznaczony do propagandy w dziedzinie gospodarczej), przyjąć trzeba, że w tym przypadku fakt opracowania utworu w ramach stosunku pracy nie wyklucza prawa autorskiego twórcy — poza zastrzeżonym dla instytucji prawem pierwszego wydania.

Powstała tu jednak inna wątpliwość, czy wspomniane „prawo pierwszego wydania” rozumie się nieodpłatnie, a to z uwagi na treść § 2 tegoż przepisu, który mówi o prawie korzystania przez instytucje naukowe z utworu jako materiału naukowego „bez osobnego za to wynagrodzenia”. Wątpliwość tę potęguje istnienie uchwały Prezydium Rządu Nr 419 z dnia 2 czerwca 1951 r. w sprawie wysokości wynagrodzeń autorskich i zasad zawierania umów o wydanie książek (M. P. Nr A-56, poz. 740), która nadal obowiązuje, i której podlegają wszystkie „osoby prawne wykonujące działalność wydawniczą”. Jednakowoż zamieszczenie art. 14 wśród przepisów traktujących o pierwotnym powstawaniu prawa autorskiego, a nie w rozdziale ustawy o przejściu autorskich praw majątkowych, wskazuje, że sens tego przepisu polega na ustanowieniu na rzecz instytucji naukowej, prawa pierwszego wydania w rozumieniu przejścia częściowych praw autorskich. Kwestia, czy twórca otrzymał słuszne wynagrodzenie, zwłaszcza twórca pracujący na podstawie umowy o dzieło, będzie mimo to dalej aktualna, jeżeli twórca otrzyma za dzieło wynagrodzenie niższe od obowiązującej stawki wydawniczej, ustalonej w cytowanej wyżej uchwale Prezydium Rządu.

W myśl art. 14 omawiane „prawo pierwszego wydania” służy instytucji naukowej w odniesieniu do utworu naukowego, opracowanego przez pracownika tej instytucji w ramach zadań określonych przez umowę o pracę lub o dzieło. Ustawa nie mówi nic o pracach naukowych, wykonywanych przez pracowników jednostek gospodarki społecznej, które nie są instytucjami naukowymi — z wyjątkiem utworów przeznaczonych do propagandy w dziedzinie gospodarczej.

Omówione wyżej zagadnienia szczegółowe — jak powiedziano — nie wyczerpują całej inte-

*) Roman Longchamps de Berier, Zobowiązania, wydanie III, Poznań 1948, str. 529—530. Por. też Ritterman j. w. str. 144—145.

resującej problematyki praw autorskich, służących jednostkom gospodarki społecznej, a więc wzbogacających w pewnym sensie państwowe mienie socjalistyczne.

Rozważania powyższe, o ile chodzi o ich podbudowę faktyczną, oparte są na własnych obserwacjach i relacjach autora tego artykułu, ale zakres tych spostrzeżeń jest dość skromny i ogra-

nicza się właściwie do kręgu instytucji wydawniczych.

Mimo tych poważnych braków autor ogłasza swe uwagi i spostrzeżenia, chcąc nimi zagać wszechstronną dyskusję na ten w literaturze prawniczej nowy temat; wyluszczone w artykule poglądy nie roszczą sobie oczywiście prawa do zasadniczego rozstrzygnięcia spornych zagadnień.

STEFAN MIZERA

Sytuacja prawna mieszkań spółdzielczych na tle publicznej gospodarki lokalami

Brak w przepisach z zakresu ustawodawstwa mieszkaniowego Polski Ludowej odrębnych norm prawnych, dotyczących gospodarki zasobami mieszkaniowymi, stanowiącymi własność spółdzielczą, stworzył niedostatecznie jasny stan prawny w tej dziedzinie, powodując niejednolity stosunek władz mieszkaniowych i chwiejność orzecznictwa różnych instancji sądowych i administracyjnych w ocenie sytuacji prawnej mieszkań spółdzielczych. Ani zarządy spółdzielni mieszkaniowych, ani członkowie tych spółdzielni nie mają w związku z tym — w obecnym stanie obowiązującego ustawodawstwa — wyraźnie określonych prerogatyw, wynikających z przepisów prawa spółdzielczego.

W oparciu o przepisy prawa spółdzielczego istnieją u nas trzy typy spółdzielni mieszkaniowych, z których dwa znane są z okresu przed r. 1939. W myśl § 3 rozporządzenia Ministra Skarbu z dnia 9 kwietnia 1937 r. w sprawie wykonania rozporządzenia Prezydenta R.P. z 22 kwietnia 1927 r. o rozbudowie miast (Dz. U.R.P. Nr 34, poz. 267) przedwojenne typy spółdzielczości mieszkaniowej były określane następująco:

„Za spółdzielnie mieszkaniowe uważa się takie spółdzielnie dla budowy domów mieszkalnych, których majątek pozostaje ich własnością, członkowie zaś korzystają jedynie z mieszkań w charakterze lokatorów.

„Za spółdzielnie mieszkaniowo-budowlane uważa się takie spółdzielnie, które budują domy mieszkalne dla członków z prawem przepisania na nich tytułu własności poszczególnych domów lub mieszkań“.

(Dla uniknięcia nieporozumień należy zaznaczyć, że był prawny określonych wyżej typów spółdzielni datuje się z okresu o wiele wcześniejszego, aniżeli powołane rozporządzenie Min. Skarbu z r. 1937; np. zasłużona w rozwoju idei spółdzielczości mieszkaniowej w Polsce, a szczególnie w Stolicy, Warszawska Spółdzielnia Mieszkaniowa powstała w r. 1921, a pierwszy jej statut do sądowego rejestru spółdzielni podpisali obecny Pierwszy Budowniczy Polski Ludowej Prezes Rady Ministrów Bolesław Bierut i Stanisław Szwalbe).

Trzeci typ spółdzielni wyrósł na tle specyficznej sytuacji pierwszych lat okresu powojennego, kiedy forsowana była tendencja przyciągania

możliwie wszystkich sił i środków dla usunięcia zniszczeń wojennych w miastach. Na podstawie dekretu z dnia 26 października 1945 r. o rozbiorce i naprawie budynków zniszczonych i uszkodzonych wskutek wojny rozporządzenie wykonawcze Ministrów Odbudowy, Administracji Publicznej i Ziemi Odzyskanych z dnia 29 marca 1946 r. upoważniło zrzeszenia najemców do dokonania naprawy budynków uszkodzonych wskutek wojny a nie naprawionych przez właścicieli. W celu umożliwienia tym zrzeszeniom m.in. zaciągania zobowiązań, zawierania umów itd. zostały one zorganizowane jako spółdzielnie i otrzymały nazwę statutową — „spółdzielnie administracyjno-mieszkaniowe“. Celem tych zrzeszeń (spółdzielni) miało być dostarczenie członkom lokali mieszkalnych przez naprawę (obcych) budynków uszkodzonych i dalszy ich zarząd (czas trwania zarządu budynku określała wojewódzka władza administracji ogólnej).

Przypomnienie podstawowych elementów prawno-organizacyjnych opisanych wyżej typów spółdzielczości mieszkaniowej jest niezbędne dla oceny ich sytuacji prawnej i stosunku najmu mieszkań spółdzielczych w obecnych warunkach planowej gospodarki lokalami.

Jak wiadomo, ogół miejskich zasobów mieszkaniowych w kraju jest z punktu widzenia obowiązujących przepisów prawnych zróżnicowany na:

- zasoby mieszkaniowe, poddane publicznej gospodarce lokalami na podstawie dekretu z dnia 21 grudnia 1945 r. (tekst jednolity — Dz.U. z r. 1950 Nr 36 poz. 343),
- zasoby mieszkaniowe, zakwalifikowane jako mieszkania służbowe i zakładowe oraz były pracownicze na podstawie rozporządzeń Rady Ministrów z dnia 21 czerwca 1950 r. i z dnia 4 czerwca 1952 r. (Dz.U. Nr 29 poz. 196),
- pozostałe zasoby mieszkaniowe, których najem nie jest regulowany powołanymi wyżej w pkt a) i b) przepisami prawa publicznego.

Stwierdzony na wstępie brak w ustawodawstwie mieszkaniowym norm prawnych, regulujących odrębnie gospodarke i stosunki najmu mieszkań spółdzielczych, podporządkowuje z konieczności zasoby tych mieszkań ogólnym prze-

pisom mieszkaniowym oraz przepisom prawa cywilnego.

Wyłączona spod działania reglamentacji lokalowej, wynikającej z przepisów prawa publicznego, jest pula mieszkań spółdzielczych, znajdujących się w miejscowościach nie objętych publiczną gospodarką lokalami (art. 1 i 2 dekretu z dnia 21.XII.1945 r.) a nadto — na podstawie ustawy z dnia 26 lutego 1951 r. o budynkach i lokalach nowowybudowanych lub odbudowanych (Dz.U. Nr 10 poz. 75) — spółdzielcze (również prywatne) domki jednorodzinne, mające nie więcej niż pięć izb mieszkalnych zamieszkałe przez ich właścicieli (członków spółdzielni) w miejscowościach objętych publiczną gospodarką lokalami, jedynie jednak wówczas, o ile zostały nowowybudowane lub gruntownie naprawione po 22.VII.1944 r.

Niepoddanie opisanych kategorii mieszkań spółdzielczych przepisom prawa publicznego stawia je wyłącznie w sferze stosunków cywilno-prawnych; ich najem regulowały jest postanowieniami statutu spółdzielni i normami prawa cywilnego (Kodeks Zobowiązań). Istnieją zatem dwa węzły łączące w tych przypadkach członka spółdzielni z zajmowanym przez się lokalem mieszkalnym: węzłem najmu z mocy umowy prywatnoprawnej, wywodzący się z węzła członkostwa. Taka sytuacja prawna ma miejsce niezależnie od charakteru prawno-organizacyjnego spółdzielni. Mowa zaś jest o dwu węzłach prawnych, gdyż sam fakt członkostwa nie przesądza jeszcze o istnieniu jednocześnie umowy najmu lokalu (są bowiem w spółdzielniach o większej liczbie członków, a niedostatecznej liczbie mieszkań jedynie kandydaci do wewnętrznego przydziału mieszkania spółdzielczego i do zawarcia umowy najmu na warunkach przewidzianych statutem i odpowiednimi regulaminami wewnętrznymi). Z punktu widzenia dyspozycji przez członka mieszkaniem spółdzielczym w opisanym stanie rzeczy nie ma — prawnie biorąc — żadnej różnicy w porównaniu z okresem przedwojennym. Wszelkie formy obrotu cywilnego nie doznają w tych warunkach żadnych ograniczeń, dozwolony jest m.in. swobodny podnajem części lokalu mieszkalnego, o ile nie sprzeciwiają się temu postanowienia statutu spółdzielni. Normy załadunku nie mają tu zastosowania, ingerencja władz mieszkaniowych w sferę najmu takich lokali mogła by mieć miejsce jedynie w wyniku konieczności zaspokojenia publicznych potrzeb lokalowych, jakkolwiek i w tym przypadku na podstawie art. 19 dekretu z dnia 21 grudnia 1945 r. o publicznej gospodarce lokalami i przy założeniu, że spółdzielnie należą do rzędu instytucji wymienionych w art. 27 ust. 1 pkt 1 tegoż dekretu, mieszkania spółdzielcze nie powinny być przedmiotem decyzji tych władz (art. 18).

Swoisty stosunek członkostwa spółdzielni wyłącza w zasadzie możliwość podporządkowania spółdzielczych zasobów mieszkaniowych przepisom o mieszkaniach służbowych i zakładowych, których najem wywodzi się wyłącznie ze stosunku pracy. Oczywiście spółdzielnia jako pracodawca określonych osób, zatrudnionych w spółdzielczym aparacie administracji domowej

czy osiedlowej, może na podstawie obowiązujących przepisów zastosować do tych osób warunki najmu obowiązujące dla wspomnianych kategorii mieszkań, jest to jednak jej sprawa wewnętrzno-organizacyjna. Członkowie spółdzielni zrodzili swoje uprawnienia do mieszkań w domach spółdzielczych w oparciu o kwalifikowane przesłanki, m. in. przez wniesienie udziału i wkładów członkowskich w spółdzielniach mieszkaniowo-budowlanych ich uprawnienia sięgają nawet do możliwości uzyskania osobistego tytułu własności mieszkania (domku) i hipotecznego jego wydzierżawienia (rozp. Prezydenta R.P. z dnia 24 października 1934 r. o własności lokali Dz.U.R.P. Nr 94 poz. 848 z późn. zmianami). Ten stan rzeczy wyklucza zatem jakiegokolwiek analogie w sytuacji prawnej mieszkań spółdzielczych do mieszkań służbowych i zakładowych.

Otwarta co najwyżej pozostaje kwestia traktowania tych mieszkań w domach spółdzielczych, których koszt budowy został pokryty na mocy umowy ze spółdzielnią w całości lub części przez kontrahenta z sektora uspołecznionego. Na mocy tzw. umów powierniczych (inaczej zwanych — zresztą nieściśle i niesłusznie — patrolnymi) zawierane były po r. 1945 przez niektóre uspołecznione zakłady pracy ze spółdzielni mieszkaniowymi porozumienia, w ramach których zakłady te finansowały działalność inwestycyjno-budowlaną spółdzielni w określonej umownie wysokości, gwarantując sobie dyspozycję odpowiednią ilością mieszkań po zakończeniu ich budowy. Różne były w tych umowach klauzule co do zwrotu bądź amortyzacji wpłat kapitałowych, okresu trwania umowy, praw zakładu pracy i spółdzielni do dyspozycji mieszkaniem „powierniczo” wybudowanymi, stąd wielka trudność w nadaniu właściwej kwalifikacji prawnej stosunkom najmu tej kategorii lokali mieszkalnych. Ze względu na rygory, wynikające z postulatu stabilizacji zatrudnienia, skłonni jesteśmy podzielić wypowiedziany pogląd o możliwości podporządkowania tzw. „mieszkań patrolnych” przepisom o mieszkaniach służbowych i zakładowych, szczególnie w tych przypadkach, kiedy umowy między zakładem pracy a spółdzielnią nie zobowiązały przyszłego najemcę „mieszkania patrolnego” do wstąpienia do spółdzielni w charakterze członka. W przeciwnym wypadku byłoby niezrozumiałe, dlaczego poza obowiązkami wynikającymi z mocy przepisów publiczno-prawnych co do najmu mieszkań służbowych i zakładowych najemca „mieszkania patrolnego” miałby nadto privilegium odiosum wypełniania obowiązków finansowych w charakterze członka spółdzielni bez uzyskania pełni uprawnień członkowskich. Jednocześnie dyspozycji mieszkaniem i przez zakład pracy i przez spółdzielnię, i wiążąca się z tą dyspozycją możliwość wystąpienia z wnioskiem o eksmisję z mieszkania z jednej strony ze względu na zdarzenia w płaszczyźnie stosunku pracy (stosunku służbowego), z drugiej zaś — ze względu na rygory statutowe spółdzielni musiałby dla najemcy „mieszkania patrolnego” stanowić nieusprawiedliwione ograniczenia osobistych praw mieszkaniowych.

Najbardziej powszechną aktualnie sytuacją faktyczną jest to, że spółdzielcze zasoby mieszkaniowe są poddane przepisom o publicznej gospodarce lokalami.

Dla opartej na wewnętrznym samorządzie organizacji spółdzielni okoliczność ta jest nad wyraz niedogodna i w istocie swej stwarza antynomie interesów członkowskich i władz spółdzielni wynikających ze statutu spółdzielczego i interesu publicznego. Ten stan rzeczy wynika z ustawowego wyeliminowania uprawnień właściciela mieszkań, nawet jeśli własność ta posiada wyraźnie społeczny charakter, do swobodnego zawierania umowy najmu lokali. Stosownie do ust. 2 art. 11 dekretu z dnia 21.XII.1945 r. stosunek najmu w warunkach publicznej gospodarki lokalami zawiązuje się z mocy samej prawa pomiędzy właścicielem nieruchomości, a osobą która lokal objęła na podstawie udzielonego przydziału lub na podstawie decyzji instytucji administrującej budynkiem, zaliczonej do kwalifikowanych podmiotów wymienionych w art. 27 ust. 1 pkt 1 tego dekretu. Powstanie umowy najmu lokalu rodzi się zatem na mocy aktu administracyjnego, wydanego w postaci przydziału przez władzę kwaterunkową. W odniesieniu do lokali spółdzielczych ten akt administracyjny tworzy **trzeci węzeł prawny**, jaki wiąże członka spółdzielni z zajmowanym przez niego mieszkaniem spółdzielczym. Pociąga to za sobą doniosłe skutki prawne w płaszczyźnie praw cywilnych najemcy-członka spółdzielni, w szczególności w zakresie poddania rygorom eksmisji, przewidzianym w przepisach o publicznej gospodarce lokalami. Najemca lokalu spółdzielczego, będący członkiem spółdzielni, może podlegać eksmisji z przyczyn zarówno natury publiczno-prawnej, jak też z mocy sankcji wynikających ze statutu spółdzielni i z przepisów Kodeksu Zobowiązań (art. 382); oczywiście tryb tej eksmisji będzie różny zależnie od podstawy jej wszczęcia. Np. w przypadku niedochowania postanowień statutowych spółdzielni eksmisja może być dochodzona jedynie w drodze sądowej, pomijając okoliczność, że nieraz podstawa wniesienia pozwu o eksmisję, opierająca się na fakcie pozbawienia praw członkowskich może być zaskarżona w pionie spółdzielczym.

Podporządkowanie gospodarki lokalami w budynkach spółdzielni mieszkaniowych ogólnym przepisom reglamentacji lokalowej nie pozbawiło całkowicie władz spółdzielni dyspozycji lokalami. Stosownie do wykładni dekretu z 21.XII.1945 r. zastosowanej przez Ministra Gospodarki Komunalnej w okólnikach z 30 marca 1951 r. i z 27 lutego 1952 r. zarządom spółdzielni mieszkaniowych i mieszkaniowo-budowlanych, zgodnie ze statutowym zakresem działania tych typów spółdzielni, zostały udzielone uprawnienia dokonywania przydziałów mieszkań — bez ingerencji władzy kwaterunkowej — o ile bezpośrednio administrują danym zespołem spółdzielczych lokali mieszkalnych. Uprawnienia te zostały oparte na delegacji art. 9 dekretu z dnia 21 grudnia 1945 r. i w ramach przepisu tego artykułu powinny być one wypełnione. Od-

mienny od powszechnego tryb przydziału mieszkań spółdzielczych ma zastosowanie oczywiście jedynie w stosunku do członków spółdzielni i odbywa się zazwyczaj na podstawie wewnętrznych regulaminów rozdziału i przydziału mieszkań (punktacje); najemców nie-członków może wprowadzać do domów spółdzielczych władza kwaterunkowa (po uzyskaniu zezwolenia wojewódzkiej komisji lokalowej), o ile zarząd spółdzielni w ciągu 30 dni od daty opróżnienia lokalu nie wyda we własnym zakresie przydziału. Na zarządzie spółdzielni ciąży również obowiązek przestrzegania prawidłowego zaludnienia mieszkań w domach spółdzielczych. Z całokształtu przepisów ustawodawstwa mieszkaniowego należy wnioskować, że do mieszkań spółdzielczych mają zastosowanie przepisy o normach zaludnienia mieszkań poddanych władzy kwaterunkowej, objęte zarządzeniem Ministra Gospodarki Komunalnej z dnia 8 marca 1951 r. (Mon. Pol. Nr A-24, poz. 314).

Z zakresu uprawnień nadanych na podstawie cyt. wyżej art. 9 zarządom spółdzielni wynika, że nie spełniają one czynności władzy kwaterunkowej w rozumieniu art. 22 dekretu z dnia 21.XII.1945 r., posiadają jedynie ograniczone imperium w zarządzanych budynkach. Spółdzielnie które nie sprawują administracji własnymi budynkami, nie posiadają w ogóle żadnych uprawnień w płaszczyźnie prawa lokalowego (domy spółdzielcze zajęte przez nie-członków).

Co do trybu rozpatrywania sporów lokalowych, wynikłych między zarządem spółdzielni a najemcami lokali spółdzielczych, należy uznać w tym przedmiocie jedynie właściwość wojewódzkich komisji lokalowych (a nie odwoławczych komisji lokalowych) z tym jednak, że komisje te spory lokalowe w budynkach spółdzielczych rozpatrują w trybie odwoławczym, a więc dopiero po zaskarżeniu decyzji władzy kwaterunkowej.

Sytuacja prawna mieszkań spółdzielczych posiada wiele aspektów na tle obowiązującego ustawodawstwa mieszkaniowego niedostatecznie wyjaśnionych. Dotkliwy brak orzecznictwa w tym zakresie utrudnia rozstrzygnięcie licznych wątpliwości prawnych. Pod tym względem jakże odmiennie kształtuje się interesująca nas problematyka w Związku Radzieckim, gdzie specjalne normy prawne w zakresie gospodarki lokalami w domach spółdzielczych i bogate orzecznictwo sądowe i administracyjne przyczyniły się do rozkwitu tego sektora gospodarki mieszkaniowej.

Ponieważ art. 11 Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej stwierdza poparcie dla wszelkich form ruchu spółdzielczego należy spodziewać się, że obejmujące dziesiątki tysięcy izb spółdzielcze zasoby mieszkaniowe zostaną i u nas poddane odrębnemu reżymowi prawnemu, zespalałacemu indywidualne interesy członków spółdzielni z ogólnymi postulatami planowej gospodarki lokalami*).

*) Cytowane w artykule źródła prawne zostały zaczerpnięte z wydawnictwa: Przepisy o lokalach i mieszkaniach — Teksty Ustawodawstwa Gospodarczego tom VII + 2 suplementy — wyd. Polgos 1951—52.

Przegląd ustawodawstwa gospodarczego

za czas od 15 października do 15 listopada 1952 r. (Dz. U. Nr 41—44) z uwzględnieniem uchwał, zarządzeń, instrukcji i okólników ogłoszonych w Monitorze Polskim (M.P.), Biuletynie PKPG (Biul. i dziennikach Urzędowych (Dz. Urz.).

NACZELNE ORGANA ADMINISTRACJI PAŃSTWOWEJ

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 października 1952 roku zmieniające rozporządzenie z dnia 3 czerwca 1950 r. w sprawie zakresu działania Ministra Gospodarki Komunalnej oraz w sprawie określenia władz naczelnych do których właściwości przechodzą sprawy, należące dotychczas do zakresu działania Ministra Administracji Publicznej (Dz. U. Nr 41 poz. 279) wprowadza do rozporządzenia z dnia 3 czerwca 1950 r. (Dz. U. nr 26 poz. 233) uzupełnienie polegające na tym, że sprawy publicznych przedsięwzięć rozrywkowych należące do właściwości Ministra Administracji Publicznej przechodzą do zakresu działania Ministra Kultury i Sztuki.

PLANOWANIE

Pismo okólnie PKPG z dnia 8 sierpnia 1952 r. w sprawie zmiany trybu zatwierdzania operatywnych planów przewozu ładunków kolejami normalnotorowymi (Biul. PKPG Nr 41, poz. 198) reguluje, gdzie należy składać te plany i sprawozdania z ich wykonania.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 17 października 1952 r. w sprawie produkcji pozaplanowej i ponadplanowej (Biul. PKPG Nr 44, poz. 211) określa, w jakich przypadkach może być podjęta produkcja pozaplanowa i ponadplanowa.

PRZEMYSŁ

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 1 października 1952 r. w sprawie wprowadzenia nowego programu walcowania niektórych wyrobów w hutnictwie żelaza i stali (Biul. PKPG Nr 41, poz. 191) wprowadza nowy program walcowania wydany w formie odrębnej broszury i określa, w jakich przypadkach dopuszczalna jest produkcja nie objęta programem.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 8 października 1952 r. w sprawie projektowania i zatwierdzania wzorów odzieży specjalnej i sprzętu ochrony osobistej (Biul. PKPG Nr 42, poz. 204) stanowi, że produkcja odzieży specjalnej i sprzętu ochrony osobistej dopuszczalna jest dopiero po zatwierdzeniu wzorów tej odzieży i sprzętu przez Centralny Instytut Ochrony Pracy oraz określa tryb zatwierdzania tych wzorów.

ROLNICTWO

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG i Ministra Finansów z dnia 1 października 1952 r. w sprawie zasad i trybu włączania do planu inwestycyjnego inwestycji polegających na powiększeniu stada podstawowego (MP Nr A-89, poz. 1381) określa, jaki inwentarz zalicza się do stada podstawowego (środków trwałych) oraz tryb składania wniosków o powiększenie tego inwentarza przez włączenie inwestycji do planu inwestycyjnego.

LEŚNICTWO

Dekret z dnia 29 października 1952 r. o prawie łowieckim (Dz. U. nr 44, poz. 300) wprowadza planowe gospodarowanie zwierzyną zgodnie z potrzebami gospodarstwa narodowego i ochrony przyrody. Plan hodowlany obejmuje hodowlę i ochronę zwierzyny, polowania oraz wprowadzenie upolowanej zwierzyny do obrotu gospodarczego. Gospodarowanie zwierzyną należy do Państwa. Dekret reguluje sprawę obwodów łowieckich, przynosi przepisy o hodowli, ochronie i obrocie zwierzyną, o wykonywaniu polowania, o dozorcach łowieckich i szkodach łowieckich, powołuje do życia Polski Związek Łowiecki, jako zrzeszenie posiadające osobowość prawną, do którego zadań należy troska o rozwój łowiectwa i współdziałanie z organami Państwa w zakresie wykonywania ustawodawstwa łowieckiego oraz określa organa administracji w zakresie łowiectwa. Przepisy karne przewidują sankcje za naruszenie określonych zakazów wynikających z planowego

gospodarowania zwierzyną. Tracą moc wszelkie przepisy dotyczące przedmiotów unormowanych w dekreście a w szczególności: 1). rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 3 grudnia 1927 r. o prawie łowieckim (Dz. U.Nr. 10 poz. 934 i z 1932 r. nr 67 poz. 622), ślaska krajowa ustawa łowiecka z dnia 13 stycznia 1903 r. znowelizowana ustawą z dnia 12 grudnia 1923 r. (Dz. Ust. Sl. nr 43 poz. 212), 3) ustawa łowiecka z dnia 15 lipca 1907 r. (Zb. u. prusk. str. 207), 4) przepis art. 30 ustawy z dnia 10 lutego 1949 r. o obrocie zwierzętami gospodarskimi i produktami uboju oraz o ich przetwórstwie (Dz.U. nr 21 poz. 135) w zakresie obrotu dziczyzny.

Zarządzenie Ministra Leśnictwa z dnia 18 września 1952 r. w sprawie zasad stosowania mandatów karnych przez administrację leśną (MP Nr A-86, poz. 1363) upoważnia personel organów terenowych przedsiębiorstw lasów państwowych, parków narodowych oraz funkcjonariuszy Straży Leśnej do nakładania i ściągania grzywien w drodze mandatów karnych oraz określa, w jakich przypadkach i w jakiej wysokości mandaty te mogą być stosowane.

BUDOWNICTWO

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 6 października 1952 r. w sprawie rozliczenia materiałów budowlanych, dostarczonych drobnym wykonawcom inwestycyjnych robót budowlano-montażowych (MP Nr A-89, poz. 1384) określa, kogo uważa się za drobnych wykonawców inwestycyjnych robót budowlanych, zasady stosowania norm Polskiego Komitetu Normalizacyjnego w odniesieniu do zużycia materiałów budowlanych, oraz zasady przekazywania niezużytych materiałów.

Okólnik Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 26 września 1952 r. w sprawie zlecania opracowania opinii na żądanie Głównej Komisji Urbanistyczno-Architektonicznej (MP Nr A-89, poz. 1392) określa tryb zlecania opracowania tych opinii oraz źródła pokrycia związanych z tym wydatków (vide PUG Nr 6/48 str. 208).

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 17 września 1952 r. w sprawie oszczędzania blach i stali profilowej w budownictwie (Biul. PKPG Nr 40, poz. 183) wprowadza dołączoną do niego instrukcję, która określa możliwości zastosowania tych blach i stali do poszczególnych elementów i rodzajów budów.

KOMUNIKACJA I ŁĄCZNOŚĆ

Zarządzenie Ministra Żeglugi z dnia 10 września 1952 r. w sprawie uprawiania żeglugi i spławu na śródlądowych drogach wodnych (MP Nr A-87, poz. 1368) zawiera przepisy dotyczące znaków orientacyjnych i systemu sygnalizacji na śródlądowych drogach wodnych, oznakowania, wyposażenia oraz dokumentów statków i tratw, warunków bezpieczeństwa na statkach i tratwach, składu i kwalifikacji załóg, ruchu żeglugowego i spławu oraz wypadków na drogach wodnych.

Zarządzenie Ministra Żeglugi z dnia 22 września 1952 r. w sprawie uznania niektórych śródlądowych wód za żeglowne i spławne drogi wodne (MP Nr A-90, poz. 1410) wymienia te wody.

Zarządzenie Ministra Państwowych Gospodarstw Rolnych z dnia 11 października 1952 r. w sprawie trybu udzielania przez jednostki PGR usług w zakresie środków transportowych, używanych do akcji o ważnym znaczeniu ogólnospołecznym (Biul. Min. PGR Nr 31, poz. 270) zawiera przepisy wykonawcze do uchwały Prezydium Rządu z dnia 26 września 1952 r. (vide PUG Nr 11/53 str. 414).

Zarządzenie Ministra Transportu Drogowego i Lotniczego z dnia 9 września 1952 r. w sprawie lotów taksówkowych (Dz. T. i Z. K. Nr 14, poz. 152) określa warunki korzystania z samolotów-taksówek oraz taryfę.

Patrz: Planowanie — plany przewozu ładunków kolejami normalnotorowymi.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 października 1952 r. zmieniające rozporządzenie z dnia 10 lipca 1952 r. w sprawie obowiązkowych dostaw zbóż (Dz. U. nr 41, poz. 281), uzupełnia rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 lipca 1952 r. (Dz. U. nr 32, poz. 217) przepisem stanowiącym, że w przypadkach gospodarczo uzasadnionych, określonych przez Prezesa Centralnego Urzędu Skupu i Kontraktacji, gospodarstwa rolne mogą dostarczać zamiast zbóż, niekontraktowane płody rolne wymienione w wykazie stanowiącym załącznik do omawianego rozporządzenia.

Rozporządzenie Ministra Hutnictwa z dnia 28 października 1952 r. zmieniające rozporządzenie Ministra Przemysłu Ciężkiego z dnia 4 czerwca 1951 r. w sprawie obrotu i gospodarowania reglamentowanymi metalami nieżelaznymi (Dz. U. nr 43, poz. 299) wprowadza do rozporządzenia z dnia 4 czerwca 1951 r. (Dz. U. nr 45, poz. 336) przepis, mocą którego obrót i gospodarowanie złotem srebra i srebrem w blokach powierza się na zasadzie wyłączności Centrali Jubilerskiej.

Dekret z dnia 29 października 1952 r. o gospodarowaniu artykułami obrotu towarowego i zaopatrzenia (Dz. U. nr 44, poz. 301) stanowi, że ze względu na potrzeby gospodarki narodowej lub inne potrzeby państwowe mogą być wydawane przepisy o gospodarowaniu surowcami, półfabrykatami, wyrobami gotowymi, maszynami, urządzeniami technicznymi, zwierzętami, płodami rolnymi i leśnymi oraz surowcami wtórnymi. Gospodarowanie artykułami mającymi podstawowe znaczenie dla gospodarki narodowej odbywa się w ramach narodowych planów gospodarczych na podstawie centralnych bilansów materiałowych i centralnych bilansów maszynowych. Wykaz artykułów bilansowanych centralnie i rozdzielanych centralnie ustala Przewodniczący PKPG. Dekret wymienia władze właściwe do wydawania przepisów o gospodarowaniu i przewiduje, że w przypadku, gdy gospodarowanie artykułem powierzone zostało na zasadzie wyłączności określonej jednostce organizacyjnej może ona uprawnienie to wykonywać za pośrednictwem innej jednostki jak również zezwolić jej lub innemu osobom na wykonywanie obrotu artykułami w zakresie i na warunkach przez siebie określonych. W przypadku oznaczenia przy przydziale lub sprzedaży artykułu celu, na jaki ma być przeznaczony, artykuł ten nie może być zużyty na inne cele ani też zbyty odpłatnie lub nieodpłatnie bez zezwolenia władzy lub jednostki organizacyjnej uprawnionej do gospodarowania danym artykułem. Dekret wymienia następnie artykuły stanowiące surowce wtórne i wprowadza sankcje karne za naruszenie przepisów dekretu lub przepisów wydanych na jego podstawie.

Przepisy dekretu nie mają zastosowania do spraw unormowanych aktami ustawodawczymi dotyczącymi obowiązkowych dostaw zwierząt rzeźnych, mleka, zbóż i ziemniaków.

Tracą moc: 1) dekret z dnia 23 stycznia 1947 r. o obrocie i gospodarowaniu odpadkami użytkowymi (Dz. U. nr 27, poz. 105), 2) dekret z dnia 28 lipca 1948 r. o obrocie i gospodarowaniu materiałami pochodzącymi z rozbioru budynków, (Dz. U. nr 36, poz. 247), 3) dekret z dnia 5 sierpnia 1949 r. o reglamentacji niektórych surowców, półfabrykatów i wyrobów gotowych (Dz. U. nr 46, poz. 341 z 1949 r. i z 1950 r. nr 49, poz. 447). Zachowują moc przepisy ustaw i dekretów dotyczące gospodarowania niektórymi artykułami. Artykuły te mogą być jednak przez Przewodniczącego PKPG w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami poddane w drodze rozporządzenia działaniu niniejszego dekretu.

Okólnik Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 13 października 1952 r. w sprawie sprzedaży materiałów budowlanych dla poszczególnych obywateli (MP Nr A-90, poz. 1413) wyjaśnia niektóre postanowienia instrukcji Ministra Handlu Wewnętrznego z dnia 29 lipca 1952 r. w sprawie sprzedaży materiałów budowlanych pochodzenia mineralnego i reglamentowanych materiałów drzewnych na potrzeby budowlane i remontowe mieszkańców wsi i miast (vide PUG Nr 10/52, str. 371).

Zarządzenie Ministra Hutnictwa z dnia 15 października 1952 r. w sprawie sprzedaży blachy z bębnow po sodzie kaustycznej (MP Nr A-92, poz. 1430) określa tryb zgłaszania blachy z bębnow po sodzie kaustycznej oraz tryb

sprzedaży i dostawy tej blachy. Do zarządzenia dołączona jest instrukcja w sprawie transportu i otwierania bębnow z sodą kaustyczną oraz pakowania i przygotowania do wysyłki blachy z tych bębnow.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 25 października 1952 r. w sprawie rejestracji platyny będącej w dyspozycji jednostek gospodarki uspołecznionej (MP Nr A-93, poz. 1442) zobowiązuje urzędy i instytucje państwowe oraz jednostki gospodarki uspołecznionej do zgłoszenia posiadanej platyny we wszelkiej postaci do Centralnego Urzędu Gospodarki Materiałowej i określa terminy zgłoszenia oraz dane, jakie powinno zawierać.

Zarządzenie Ministra Przemysłu Mięsnego i Mleczarskiego oraz Prezesa Centralnego Urzędu Skupu i Kontraktacji z dnia 23 października 1952 r. w sprawie postępowania ze zwierzętami rzeźnymi w obrocie (MP Nr A-93, poz. 1447) określa, w jakich warunkach zwierzęta przeznaczone na ubój powinny być gromadzone i transportowane oraz sposób żywienia tych zwierząt.

Instrukcja Ministrów Hutnictwa i Handlu Wewnętrznego z dnia 6 listopada 1952 r. w sprawie skupu i gospodarowania srebrem przeznaczonym na artykuły będące przedmiotem obrotu rynkowego (MP Nr A-93, poz. 1451) reguluje tryb postępowania Centrali Jubilerskiej i Centrali Handlowej Metali Nieżelaznych w zakresie gospodarki srebrem przeznaczonym na tego rodzaju wyroby.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 24 września 1952 r. w sprawie obowiązku okresowego sprawdzania i uwierzytelniania niektórych rodzajów narzędzi mierniczych (Biul. PKPG Nr 40, poz. 184) nakłada na użytkowników określonych w zarządzeniu narzędzi mierniczych obowiązek ich okresowego sprawdzania i uwierzytelniania, co polega na stwierdzeniu dokładności wskazań i zakresu ich stosowania oraz wydaniu świadectw uwierzytelnienia. Czynności tych dokonują urzędy miar.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 25 września 1952 r. w sprawie trybu zaopatrzenia i dystrybucji wytworów i przetworów papierowych w 1953 roku (Biul. PKPG Nr 40, poz. 186) określa metody dystrybucji i tryb postępowania przy realizacji przydziałów i zamówień.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 26 września 1952 r. w sprawie zaopatrzenia w tlen sprężony i acetylen rozpuszczony (Biul. PKPG Nr 40, poz. 187) określa tryb składania zapotrzebowań na te gazy i realizacji tych zapotrzebowań oraz normy zapasów magazynowych.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 27 września 1952 r. w sprawie zakazu przeznaczania materiałów budowlanych pochodzenia mineralnego i drewna budowlanego oraz tarcicy na cele pozarynkowe (Biul. PKPG Nr 40, poz. 188) określa, na jakie cele dopuszczalna jest sprzedaż tych materiałów.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 27 września 1952 r. w sprawie trybu zaopatrzenia i dystrybucji łożysk tocznych na 1953 rok (Biul. PKPG Nr 40, 189) określa tryb sporządzania zapotrzebowań na te łożyska oraz zasady rozdziału tych łożysk.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 1 października 1952 r. w sprawie gospodarowania używanymi podkładami i podrozeżdżnicami wąskotorowymi zakwalifikowanymi do kategorii opałowców oraz podkładami i podrozeżdżnicami pochodzącymi z bocznic kolejowych (Biul. PKPG Nr 41, poz. 194) rozciąga na te materiały przepisy zarządzenia Przewodniczącego PKPG z dnia 9 stycznia 1952 r. (vide PUG Nr 3/45, str. 92 i Nr 8/50, str. 295).

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 1 października 1952 r. w sprawie trybu i sposobu opracowania norm ubytków naturalnych (Biul. PKPG Nr 41, poz. 195) wprowadza dołączoną do niego instrukcję, która zawiera niektóre przepisy wykonawcze do uchwały Prezydium Rządu z dnia 22 października 1951 r. w sprawie odpisania z ksiąg rachunkowych przedsiębiorstw uspołecznionych niedoborów materiałowo-towarowych (vide PUG Nr 12/42, str. 439).

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 6 października 1952 r. w sprawie trybu zaopatrzenia i rozdzielnictwa odlewów stalowych nieobrobionych w roku 1953 (Biul. PKPG Nr 41, poz. 196) określa tryb składania zapotrzebowań i ustalania rozdzielników na te artykuły.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 7 października 1952 r. w sprawie obowiązku sporządzania uzasadnień zapotrzebowania materiałów żelaznej nawierz-

chni kolejowej na 1953 r. (Biul. PKPG Nr 42, poz. 202) określa tryb składania zamówień na te artykuły i sposób ustalania rozdziałników.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 7 października 1952 r. w sprawie trybu zaopatrzenia i dystrybucji oduwkę na rok 1953 (Biul. PKPG Nr 42, poz. 203) dzieli oduwkę na klasy oraz ustala tryb sporządzania rozdziałników i kompetencje w tym zakresie właściwych jednostek zbytu.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 9 października 1952 r. zmieniające zarządzenie w sprawie trybu zaopatrzenia i dystrybucji żelaza i stali szlachetnej na rok 1953 (Biul. PKPG Nr 43, poz. 205). Zmiany dotyczą przepisów o sporządzaniu rozdziałników oraz załączników do zarządzenia (vide PUG Nr 10/52, str. 371).

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 15 października 1952 r. w sprawie zasad bilansowania drewna opałowego (Biul. PKPG Nr 44, poz. 210) określa podstawy, tryb i terminy sporządzania tych bilansów.

Zarządzenie Ministra Handlu Wewnętrznego z dnia 5 sierpnia 1952 r. w sprawie norm zużycia papieru przy sprzedaży towarów według wagi netto w punktach detalicznej sprzedaży (Dz. Urz. Min. Handlu Wewn. Nr 7, poz. 31) wprowadza we wszystkich jednostkach handlu detalicznego obowiązek sprzedaży towarów wg wagi netto i ustala normy zużycia papieru na opakowania tych artykułów.

Zarządzenie Ministra Przemysłu Drobego i Rzemiosła z dnia 6 października 1952 r. w sprawie zbytu produkcji warsztatów szkolnych szkół zawodowych podległych Ministrowi Przemysłu Drobego i Rzemiosła (Dz. Urz. Min. Pr. i Dr. Rz. Nr 24, poz. 199) stanowi że cała produkcja tych warsztatów przeznaczona jest na zaopatrzenie terenowo właściwych Powszechnych Domów Towarowych i określa wyjątki od tej zasady.

Patrz: „Organizacja Przedsiębiorstw Państwowych” — zasady tworzenia oddziałów zaopatrzenia robotniczego.

CENY I TARYFY

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 1 października 1952 r. w sprawie cen za energię elektryczną dostarczaną do sieci zarządów okręgów energetycznych przez elektrownie przemysłowe (Biul. PKPG Nr 41, poz. 193) wprowadza zawarty w nim cennik oraz określa sposób jego stosowania.

Instrukcja Ministra Przemysłu Drobego i Rzemiosła z dnia 20 września 1952 r. w sprawie kalkulacji artykułów produkcji spółdzielczej, przeznaczonych do zbytu za pośrednictwem detalicznej sieci obrotu handlowego (Dz. Urz. Min. Pr. i Dr. i Rz. Nr 23, poz. 196). Temat instrukcji określony jest w tytule.

Instrukcja Ministra Przemysłu Drobego i Rzemiosła z dnia 6 października 1952 r. w sprawie kalkulacji artykułów produkcji spółdzielczej, przeznaczonych do zbytu za pośrednictwem detalicznej sieci obrotu handlowego, wytwarzanych z surowców niższych gatunków, z surowców odpadkowych i zastępczych oraz ustalania cen za artykuły pierwszego gatunku (Dz. Urz. Min. Pr. i Dr. i Rz. Nr 24, poz. 201). Temat instrukcji określony jest w tytule (patrz wyżej).

Patrz: „Finanse” — ewidencja towarowa i zasady fakturowania.

DOSTAWY, ROBOTY I USŁUGI

Zarządzenie Ministrów Rolnictwa i Przemysłu Maszynowego z dnia 30 września 1952 r. w sprawie zorganizowania odbioru maszyn i narzędzi rolniczych oraz części zamiennych w zakładach wytwórczych (MP Nr A-86, poz. 1361) reguluje zasady zorganizowania przez Centralę Zaopatrzenia Rolnictwa w porozumieniu z Centralnym Zarządem Przemysłu Maszyn Rolniczych komisji odbiorczych maszyn i narzędzi rolniczych oraz części zamiennych.

Zarządzenie Ministra Przemysłu Maszynowego z dnia 1 października 1952 r. w sprawie zawierania umów o dzieło oraz udzielania zaliczek i zwalniania od obowiązku zabezpieczenia wykonania tych umów (MP

Nr A-92, poz. 1428) upoważnia jednostki do udzielania jednostkom gospodarki nieuspołecznionej zamówień na wykonanie robót lub usług do wysokości 15.000 zł bez potrzeby stwierdzania odmowy przyjęcia zamówienia przez odnośne jednostki państwowe, do udzielania zaliczek przy tych zamówieniach oraz zwalniania od obowiązku zabezpieczenia wykonania umowy. Zarządzenie ustala ponadto wzór odpowiedniej umowy.

Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 11 października 1952 r. zmieniające zarządzenie z dnia 22 marca 1952 r. w sprawie nabywania niektórych środków farmaceutycznych pochodzących z przesyłek zagranicznych (MP Nr A-92, poz. 1431). Zmiana polega na rozszerzeniu przepisów tego zarządzenia (vide PUG Nr 5/47, str. 170) na niektóre leki.

Zarządzenie Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 10 października 1952 r. w sprawie powiadamiania organów kontroli o ostatecznym odbiorze robót budowlanych i instalacyjnych (MP Nr A-92, poz. 1433) dotyczy przypadków, gdy odbierającym jest jednostka podległa Ministrowi Budownictwa Miast i Osiedli, i stanowi uzupełnienie zarządzenia z dnia 31 lipca 1952 r. w sprawie trybu odbioru robót budowlanych i instalacyjnych (vide PUG Nr 10/52, str. 372).

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 22 października 1952 r. w sprawie zasad i trybu odbioru przez jednostki podległe Przewodniczącemu Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego robót budowlano-montażowych objętych planem inwestycyjnym (MP Nr A-93, poz. 1440). Temat zarządzenia określony jest w tytule.

Zarządzenie Ministra Górnictwa z dnia 26 kwietnia 1952 r. w sprawie zawierania umów w zakresie dostaw, robót i usług z osobami nie wymienionymi w § 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 19 lutego 1949 r. oraz w sprawie udzielania zaliczek i zwalniania od obowiązku zabezpieczenia tych umów (MP Nr A-93, poz. 1446) upoważnia jednostki podległe Ministrowi Górnictwa do udzielania jednostkom gospodarki nieuspołecznionej zamówień do wysokości określonych sum bez potrzeby stwierdzania odmowy przyjęcia zamówienia przez odnośne jednostki państwowe oraz do udzielania zaliczek przy tych zamówieniach i zwalniania od obowiązku zabezpieczenia umowy.

Zarządzenie Ministra Kultury i sztuki z dnia 18 września 1952 r. w sprawie upoważnienia przedsiębiorstwa państwowego „Pracownie Sztuk Plastycznych” do udzielania zamówień osobom nie wymienionym w § 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 19 lutego 1949 r. do zwalniania od obowiązku zabezpieczenia umów i do udzielania zaliczek oraz w sprawie sposobu udzielania zamówień w trybie bezprzetargowym (MP Nr A-93, poz. 1448) upoważnia to przedsiębiorstwo do udzielania jednostkom gospodarki nieuspołecznionej zamówień do wysokości 15.000 zł bez potrzeby stwierdzania odmowy przyjęcia zamówienia przez odnośne jednostki państwowe oraz do udzielania zaliczek przy tych zamówieniach i zwalniania od obowiązku składania zabezpieczenia wykonania umowy.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG oraz Ministra Finansów z dnia 10 października 1952 r. w sprawie zasad finansowania działalności normalizacyjnej w resortach (Biul. PKPG Nr 43, poz. 206) określa źródła finansowania tej działalności, sposób obliczania wysokości wynagrodzenia osób wykonujących te prace i zasady jego wypłaty oraz ustala wzór umowy o wykonanie tego rodzaju prac.

Instrukcja Ministerstwa Państwowych Gospodarstw Rolnych z dnia 10 października 1952 r. w sprawie odbioru robót budowlano-montażowych (Biul. Min. PGR Nr 31, poz. 272) reguluje odbiór tych robót przez jednostki podległe Ministrowi Państwowych Gospodarstw Rolnych.

Zarządzenie Prezesa Centralnego Urzędu Geodezji i Kartografii z dnia 12 lipca 1952 r. w sprawie wyznaczania kierowników robót (Dz. Urz. Centr. Urz. Geod. i Kart. Nr 6, poz. 34) nakazuje podległym przedsiębiorstwom wyznaczenie kierowników robót geodezyjnych lub kartograficznych oraz określa zakres czynności tych kierowników robót.

Patrz: „Inwestycje” — umowy o wykonawstwo inwestycyjne.

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 6 września 1952 r. w sprawie ewidencji towarowej i zasad fakturowania w przedsiębiorstwach: Państwowe Przedsiębiorstwo Kolportażu „Ruch”, Państwowe Przedsiębiorstwo Filatelistyczne, Centrala Nasienna (MP Nr A-88, poz. 1374) określa, po jakich cenach ewidencjonuje się w tych przedsiębiorstwach towary zakupywane i po jakich cenach fakturuje się towary sprzedawane.

Uchwała Rady Ministrów z dnia 10 września 1952 r. o zmianie uchwały z dnia 16 lutego 1952 r. w sprawie zasad i trybu wykonywania budżetu Państwa na rok 1952 (MP Nr A-93, poz. 1438). Zmiany dotyczą przepisów o przenoszeniu kredytów (vide PUG Nr 5/47, str. 171).

Uchwała Rady Ministrów z dnia 10 października 1952 r. w sprawie przeprowadzenia rozliczeń za przejęte przez przedsiębiorstwo państwowe „Dom Książki” składniki majątkowe jednostek gospodarki uspołecznionej (MP Nr A-93, poz. 1439) dotyczy rozliczeń za przejęte remanenty od jednostek wydawniczych.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG i Ministra Finansów z dnia 24 października 1952 r. w sprawie zasad normowania i finansowania środków obrotowych przedsiębiorstwa wykonawstwa inwestycyjnego (MP Nr A-93, poz. 1441) określa, jakie środki podlegają normowaniu oraz źródła finansowania.

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 12 września 1952 r. o zmianie instrukcji Ministra Finansów w sprawie zasad i trybu dokonywania zmian w rocznych planach pokrycia finansowego inwestycji na rok 1952 jednostek objętych lub rozliczających się z budżetem centralnym (MP Nr A-93, poz. 1443). Zmiany dotyczą przepisów o przenoszeniu kredytów (vide PUG Nr 9/51, str. 331).

Patrz: „Dostawy, Roboty i Usługi” — finansowanie działalności normalizacyjnej.

„Spółdzielczość” — uczestniczenie spółdzielni produkcyjnych w obrocie bezgotówkowym.

„Sprawozdawczość i Statystyka” — analiza sprawozdań finansowych przez głównych (starszych) księgowych.

PODATKI I DANINY PUBLICZNE

Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 7 października 1952 r. zmieniające rozporządzenie z dnia 11 stycznia 1951 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów dekretu o postępowaniu podatkowym (Dz. U. nr 41, poz. 292) wprowadza do rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 11 stycznia 1951 r. (Dz. U. nr 5, poz. 43 oraz nr 60, poz. 415) zmiany dotyczące obowiązku sporządzenia przez właścicieli (współwłaścicieli, właścicieli czasowi) posiadaczy i użytkowników nieruchomości wykazów nieruchomości i wykazu osób zamieszkałych w nieruchomości.

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 1 października 1952 r. w sprawie poboru przez notariuszów niektórych danin publicznych (MP Nr A-88, poz. 1375) stanowi, że notariusze mogą pobierać podatek od nabycia praw majątkowych i opłatę skarbową w gotówce również w wysokości ponad 300 zł.

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 13 października 1952 r. w sprawie zwolnienia osiedleńców od podatku od nabycia praw majątkowych (MP Nr A-89, poz. 1385) zwalnia osiedleńców od podatku od nabycia praw majątkowych związanych z ich osiedleniem.

Okólnik Ministra Finansów z dnia 15 października 1952 r. w sprawie zwrotu opłat skarbowych (MP Nr A-90, poz. 1412) dotyczy opłat pobieranych w związku ze sprawami o ustalenie treści aktów stanu cywilnego. Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 24 października 1952 r. zmieniające zarządzenie z dnia 6 czerwca 1951 r. w sprawie całkowitego lub częściowego zwolnienia niektórych kategorii wynagrodzeń od podatku od wynagrodzeń (MP Nr A-93, poz. 1444). Zmiana dotyczy pracowników rybołówstwa morskiego. (vide PUG Nr 8/38, str. 291 i Nr 7/49, str. 253).

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 30 października 1952 r. o ustaleniu wzoru karty ewidencyjnej oraz wzoru wykazu osób zamieszkałych w nieruchomości (MP Nr A-93, poz. 1445) ustala wzór tych wykazów dla celów podatkowych.

Instrukcja Ministra Finansów z dnia 30 października 1952 r. o sposobie wypełniania wykazów osób zamieszka-

łych w nieruchomości (MP Nr A-93, poz. 1450). Temat instrukcji określony jest w tytule (patrz wyżej).

Okólnik Ministerstwa Finansów z dnia 14 sierpnia 1952 r. w sprawie stosowania niektórych przepisów prawa karnego skarbowego (Dz. Urz. Min. Fin. Nr 15, poz. 41) zawiera wyjaśnienia do tych przepisów.

Okólnik Ministerstwa Finansów z dnia 10 maja 1952 r. w sprawie obowiązku podatkowego zespołów adwokackich oraz członków tych zespołów (Dz. Urz. Min. Fin. Nr 16, poz. 42) wyjaśnia, że zespoły adwokackie powinny prowadzić rachunkowość wg zasad ustalonych przez Naczelny Radę Adwokacką oraz opłacać podatek obrotowy w wysokości 4%.

Okólnik Ministerstwa Finansów z dnia 25 sierpnia 1952 r. w sprawie wykładni niektórych przepisów w zakresie podatku obrotowego (Dz. Urz. Min. Fin. Nr 16, poz. 43) zawiera wyjaśnienia tych przepisów.

Okólnik Ministerstwa Finansów z dnia 28 sierpnia 1952 r. w sprawie usprawnienia w zakresie udzielania rat na spłatę zobowiązań podatkowych (Dz. Urz. Min. Fin. Nr 17, poz. 44). Okólnik zaleca rozkładanie zobowiązań podatkowych na raty w sumach zaokrąglonych przy wyrównaniu końcówki w ostatniej racie.

Okólnik Ministerstwa Finansów z dnia 30 sierpnia 1952 r. w sprawie funkcji kasowych w prezydiach gminnych rad narodowych w zakresie poboru należności i rozliczania sołtysów (inkasentów) — (Dz. Urz. Min. Fin. Nr 17, poz. 46) zawiera wyjaśnienia dotyczące ogólnych zasad przyjmowania należności, czynności sołtysa jako inkasenta, postępowania przy rozliczaniu się sołtysów oraz bezpośrednich wpłat w kasach gminnych i innego sposobu wpłat, księgowania wpłat i postępowania z dowodami.

FUNDUSZE

Zarządzenie Ministra Handlu Wewnętrznego z dnia 23 września 1952 r. zmieniające zarządzenie z dnia 29 maja 1951 r. w sprawie określenia organów dla administrowania i nadzorowania Funduszu Remontów Młynów Gospodarczych, zakresu właściwości tych organów oraz zasad i trybu zużycia Funduszu na remonty młynów gospodarczych (MP Nr A-89, poz. 1388). Zmiany dotyczą składu Głównej Komisji, przewidzianej tym zarządzeniem (vide PUG Nr 7/37, str. 259).

PRACA

Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów i Ministrów Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia zmieniające rozporządzenie z dnia 22 listopada 1951 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładach graficznych (Dz. U. nr 41, poz. 285) przewiduje dwuletni termin od dnia ogłoszenia rozporządzenia z dnia 22 listopada 1952 r. (Dz. U. nr 65, poz. 447) dla wejścia w życie przepisów nowelizowanego rozporządzenia, dotyczących odległości, w jakiej powinny być ustawione od siebie maszyny i urządzenia graficzne.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 października 1952 r. w sprawie stosunku służbowego członków Korpusu Technicznego Pożarnictwa (Dz. U. Nr 42, poz. 291) ustala, że Korpus Techniczny Pożarnictwa stanowią osoby, które pełnią służbę w jednym z działów ochrony przeciwpożarowej oraz posiadają określone w rozporządzeniu kwalifikacje do zawodowej służby w pożarnictwie i jeden ze stopni służbowych. Rozporządzenie ustanawia stopnie służbowe i kwalifikacje członków Korpusu Technicznego Pożarnictwa, obowiązki i prawa członków K.T.P., reguluje sprawę powoływania, przenoszenia i zwalniania ze służby członków K.T.P., sprawę odpowiedzialności dyscyplinarnej tych członków oraz sprawę udzielania nagród i pochwał członkom wyróżniającym się dzielnością, odwagą oraz wydatnymi osiągnięciami w związku z wykonywaniem służby w K.T.P. — Rozporządzenie przewiduje nadto weryfikację stopni służbowych członków K.T.P., którzy posiadają lub używają tych stopni w chwili wejścia w życie rozporządzenia.

Dekret z dnia 29 października 1952 r. o stosunkach służbowych nauczycieli szkół podstawowych i wychowawców w zakładach poprawczych oraz w schroniskach dla nieletnich (Dz. U. nr 44, poz. 303) obejmuje odpowiednio wymienionych w tytule pracowników działaniem ustawy

z dnia 1 lipca 1926 r. o stosunkach służbowych nauczycieli (Dz. U. z 1932 r. nr 104, poz. 873, z 1933 r. nr 85, poz. 660, z 1938 r. nr 27, poz. 243 i z 1947 r. nr 60 poz. 332). Przepisy dekretu nie stosują się do nauczycieli i wychowawców kontraktowych.

WYNALAZCZOŚĆ I RACJONALIZATORSTWO

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 10 października 1952 r. w sprawie rozpowszechniania drukowanych opisów pracowniczych wynalazków, udoskonaleń technicznych i usprawnień (MP Nr A-88, poz. 1373) stanowi, że uspołecznione zakłady pracy otrzymują bezpłatnie z Urzędu Patentowego zamówione drukowane opisy pracowniczych wynalazków, udoskonaleń technicznych i usprawnień.

PLACE

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 października 1952 r. zmieniające rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1950 r. w sprawie zasad zaszerzowania i przechodzenia do wyższych grup uposażenia oraz dodatków funkcyjnych i służbowych nauczycieli państwowych szkół artystycznych (Dz. U. nr 41, poz. 280) dotyczy zmiany określenia stanowisk i wysokości dodatków funkcyjnych przewidzianych dla nauczycieli państwowych szkół artystycznych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1950 r. (Dz. U. nr 17, poz. 143).

Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 30 września 1952 r. w sprawie tymczasowej tabeli stanowisk oraz dodatków funkcyjnych i służbowych dla pracowników Centralnego Urzędu Skupu i Kontraktacji (MP Nr A-86, poz. 1358) wprowadza dołączonej do niego tabelę stanowisk, która określa stanowiska w pionie Inspekcji Żywności z podaniem grupy uposażenia oraz stawki dodatku funkcyjnego lub służbowego.

Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 3 października 1952 r. w sprawie tymczasowej tabeli stanowisk oraz dodatków funkcyjnych i służbowych dla pracowników w wydziałach (referatach) organizacyjnych prezydium rad narodowych (MP Nr A-89, poz. 1378) określa w załączonej tabeli stanowiska instruktorów organizacyjnych z podaniem grupy uposażenia oraz stawek dodatku funkcyjnego względnie służbowego.

Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 października 1952 r. w sprawie tymczasowej tabeli stanowisk oraz dodatków funkcyjnych i służbowych dla pracowników administracyjnych w technikach wychowania fizycznego podległych Głównemu Komitetowi Kultury Fizycznej (MP Nr A-89, poz. 1379) określa te stanowiska z podaniem grup uposażenia oraz stawek dodatku funkcyjnego lub służbowego.

Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 14 października 1952 r. w sprawie utworzenia czasowych stanowisk służbowych w Ministerstwie Kolei (MP Nr A-89, poz. 1380) określa niektóre stanowiska w Zarządzie Polityczno-wychowawczym z podaniem grup uposażenia.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 7 października 1952 r. rozciągające zarządzenie z dnia 12 grudnia 1951 r. w sprawie zasad wynagradzania pracowników szkolących robotników w zakładach pracy podległych niektórym ministrom na zakłady pracy podległe Ministerstwu Przemysłu Mięsnego i Mleczarskiego (MP Nr A-89, poz. 1382). Temat zarządzenia określony jest w tytule (vide PUG Nr 2/44, str. 63).

Zarządzenie Prezesa Centralnego Zarządu Gospodarki Materiałowej z dnia 11 października 1952 r. w sprawie ustalenia wynagrodzenia dla pracowników obowiązanych do gromadzenia makulatury w jednostkach organizacyjnych (MP Nr A-89, poz. 1390) określa to wynagrodzenie w zależności od ilości zebranej makulatury w wysokości nie przekraczającej 100 zł miesięcznie.

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 10 października 1952 r. w sprawie zasad wynagradzania wychowawczyń przedszkoli, prowadzonych przez zakłady pracy (MP Nr A-92, poz. 1424) stanowi, że do wychowawczyń tych przedszkoli stosuje się przepisy dotyczące wychowawczyń przedszkoli podległych wydziałom oświaty prezydium rad narodowych.

Instrukcja Przewodniczącego PKPG z dnia 25 września 1952 r. w sprawie zasad gospodarowania bezosobowym

funduszem plac (Biul. PKPG Nr 40, poz. 190) dzieli ogólną kwotę bezosobowego funduszu plac na trzy części: I. na wynagrodzenie za wszelkie doraźne prace, wykonane w formie umowy zlecenia lub umowy o dzieło, niezbędne dla normalnego funkcjonowania przedsiębiorstwa, II. wynagrodzenie dla radców prawnych, doradców technicznych itp., III. wynagrodzenia za udział w posiedzeniach i pracach komisji oraz za prace zlecone, i wyjaśnia zasady dokonywania wypłat z poszczególnych części.

Zarządzenie Ministra Przemysłu Drobego i Rzemiosła z dnia 11 października 1952 r. w sprawie zasad premiovania pracowników umysłowych zatrudnionych w zespołach budownictwa przemysłowego drobnej wytwórczości (Dz. Urz. Min. Pr. Dr. i Rz. Nr 25, poz. 206) wprowadza dołączony do niego regulamin, który określa zasady ustalania wysokości procentowej premii.

INWESTYCJE

Uchwała Rady Ministrów z dnia 10 października 1952 r. w sprawie ustalania i zatwierdzania stopnia poznania zasobów (dokumentowania) złóż kopalin i rozmiaru dokonywania inwestycji przed przystąpieniem do eksploatacji złóża (MP Nr A-90, poz. 1404) reguluje sposób kwalifikowania stopnia poznania złóż kopalin i zatwierdzania tej kwalifikacji oraz warunki dokonywania inwestycji związanych z tymi złóżami. Do uchwały dołączone są zasady ustalania stopnia poznania zasobów kopalin.

Pismo okólne PKPG z dnia 16 sierpnia 1952 r. w sprawie obliczania 1% dla generalnego wykonawcy (Biul. PKPG Nr 41, poz. 199) wyjaśnia że 1% przypadający zgodnie z § 65 ust. 2 Tymczasowych Warunków Umownych stanowiących załącznik do zarządzenia Przewodniczącego PKPG z dnia 11 stycznia 1952 r. (patrz wyżej), przypadający na rzecz generalnego wykonawcy z tytułu robót wykonywanych przez przedsiębiorstwa w charakterze podwykonawców należy obliczać od faktur, wystawianych w cenach netto.

Patrz: „Rolnictwo” — włączanie do planu inwestycyjnego inwestycji polegających na uzupełnieniu stada podstawowego.

„Dostawy, roboty i usługi” — odbiór robót.

„Finanse” — zmiany w rocznych planach pokrycia finansowego inwestycji na rok 1952.

UBEZPIECZENIA SPOŁECZNE

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 września 1952 r. w sprawie zasad udzielania świadczeń przez zakłady społeczne służby zdrowia pracownikom twórczym (Dz. U. nr 41 poz. 287) stanowi, że pracownicy twórczy zrzeszeni w Związku Literatów Polskich, w Związku Polskich Artystów Plastyków, albo w Związku Kompozytorów Polskich korzystają ze świadczeń zakładów społecznych służby zdrowia na zasadach ustalonych dla osób uprawnionych do korzystania ze świadczeń z tytułu ubezpieczeń społecznych, członkowie zaś rodzin tych pracowników korzystają ze świadczeń zakładów społecznych służby zdrowia na zasadach ustalonych dla członków rodzin osób uprawnionych do korzystania ze świadczeń z tytułu ubezpieczeń społecznych. Rozporządzenie wymienia również dowody uprawniające do otrzymania świadczeń leczniczych.

Instrukcja Ministra Pracy i Opieki Społecznej oraz Ministra Finansów z dnia 18 października 1952 r. w sprawie obliczania i opłacania składek na ubezpieczenie społeczne oraz wypłacania zasiłków pieniężnych przez uspołecznione zakłady pracy, których fundusz plac kontrolowany jest przez bank (MP Nr A-92, poz. 1436) reguluje zasady przekazywania składek ubezpieczeniowych przez zakłady pracy do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz zasady wypłacania zasiłków.

Instrukcja Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 18 października 1952 r. w sprawie podstawy obliczania składek na ubezpieczenie społeczne w uspołecznionych zakładach pracy, opłacających składki przez banki kontrolujące ich fundusz plac (MP Nr A-92, poz. 1437) reguluje tę podstawę w odniesieniu do jednostek budżetowych i jednostek działających na zasadach rozrachunku gospodarczego oraz innych jednostek uspołecznionych (patrz wyżej).

Instrukcja Ministra Zdrowia z dnia 6 września 1952 r. w sprawie zwrotu kosztów przejazdów chorych ubezpieczonych (Dz. Urz. Min. Zdr. Nr 18, poz. 187) reguluje, kiedy może być stosowany przewóz chorych ubezpieczonych, kto wystawia zlecenie przewozu oraz kto pokrywa koszty przewozu. Do instrukcji dołączone są wzory odpowiednich druków.

OSWIATA I NAUKA

Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 30 września 1952 r. w sprawie przekazania nadzoru państwowego nad niepaństwowym szkolnictwem zawodowym (MP Nr A-86, poz. 1359) określa, kto sprawuje nadzór nad tym szkolnictwem.

Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 października 1952 r. zmieniające zarządzenie z dnia 21 stycznia 1952 r. w sprawie czasu trwania, trybu odbywania, planowania oraz zasad opłacania praktyk zawodowych, wakacyjnych i dyplomowych uczniów szkół zawodowych i studentów szkół wyższych (MP Nr A-90, poz. 1406). Zmiany dotyczą odbywania praktyk w jednostkach podległych Ministrowi Szkolnictwa Wyższego (vide PUG Nr 3/45 str. 95, Nr 5/47 str. 174, Nr 6/48 str. 212 i Nr 11/53 str. —).

Patrz: „Rzemiosło” — wzór umowy o naukę rzemiosła.

SPÓŁDZIELCZOŚĆ

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 7 października 1952 r. w sprawie zwolnienia spółdzielni produkcyjnych od wszystkich obowiązków wynikających z ustawy o obowiązku uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym (MP Nr A-90, poz. 1408) zwalnia te spółdzielnie od obowiązku uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym i stanowi, że zakres uczestniczenia tych spółdzielni w obrocie bezgotówkowym określi instrukcja Ministra Finansów.

Instrukcja Ministra Finansów z dnia 7 października 1952 r. w sprawie uczestniczenia spółdzielni produkcyjnych w obrocie bezgotówkowym (MP Nr A-90, poz. 1411) określa, jakie środki finansowe spółdzielnie produkcyjne przechowują na rachunku bankowym, wysokość pogotowia kasowego oraz sposób regulowania zobowiązań (patrz wyżej).

Patrz: „Ceny i Taryfy” — kalkulacja artykułów produkcji spółdzielczej.

RZEMIOSŁO

Zarządzenie Ministra Przemysłu Drobного i Rzemiosła z dnia 6 października 1952 r. w sprawie ustalenia wzoru umowy o naukę rzemiosła (MP Nr A-86, poz. 1362). Do zarządzenia dołączony jest wzór umowy (vide PUG Nr 8/50 str. 298).

Instrukcja Ministra Przemysłu Drobного i Rzemiosła z dnia 10 września 1952 r. w sprawie wytycznych dla prezydiów rad narodowych w sprawach otoczenia opieką społecznych zakładów usługowych oraz indywidualnych rzemieślników wykonujących usługi dla wsi (Dz. Urz. Min. Pr. Dr. i Rz. Nr 23, poz. 195) zawiera przepisy wykonawcze do uchwały Prezydium Rządu z dnia 26 kwietnia 1952 r. w sprawie usług rzemieślniczych dla wsi (vide PUG Nr 8/50 str. 298) w zakresie zwiększenia przez spółdzielczość pracy ilości punktów usługowych dla wsi, zadań rzemiosła indywidualnego i organizacji rzemieślniczych, spółdzielczości pomocniczej, zaopatrzenia w surowce i materiały na usługi dla wsi, spraw lokalowych i inwestycji, szkolenia i zatrudnienia, administracji przemysłowej, cen oraz sprawozdawczości.

SPRAWOZDAWCZOŚĆ I STATYSTYKA

Okólnik Ministra Finansów z dnia 25 września 1952 r. w sprawie obowiązku dokonywania analizy sprawozdań finansowych przez głównych (starszych księgowych) (MP Nr A-86, poz. 1366) określa zakres tej analizy oraz wyciągania wniosków.

ORGANIZACJA PRZEDSIĘBIORSTW PAŃSTWOWYCH

Zarządzenie Ministra Przemysłu Maszynowego z dnia 8 października 1952 r. w sprawie zastępstwa sądowego przedsiębiorstw podległych Ministrowi Przemysłu Maszynowego (MP Nr A-89, poz. 1387) zleca organom zastęp-

stwa prawnego zastępstwo sądowe tych przedsiębiorstw przed sądami wojewódzkimi i Sądem Najwyższym. W sprawach przed sądami powiatowymi zastępstwo może być zlecone z ważnych powodów.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 15 października 1952 r. zmieniające zarządzenie z dnia 28 września 1951 r. w sprawie zasad tworzenia oddziałów zaopatrzenia robotniczego i ich organizacji (MP Nr A-90, poz. 1407). Zmiana dotyczy jednostek podległych Ministrowi Obrony Narodowej (vide PUG Nr 12/42 str. 438).

Zarządzenie Ministra Hutnictwa z dnia 22 września 1952 r. w sprawie zastępstwa sądowego przedsiębiorstw państwowych podległych Ministrowi Hutnictwa (MP Nr A-92, poz. 1429) zleca organom zastępstwa prawnego zastępstwo sądowe tych przedsiębiorstw we wszystkich sprawach przed Sądem Najwyższym i sądami wojewódzkimi. W sprawach przed sądami powiatowymi zastępstwo sądowe może być zlecone z ważnych powodów.

Zarządzenie Ministra Budownictwa Przemysłowego z dnia 20 października 1952 r. w sprawie zastępstwa sądowego przedsiębiorstw podległych Ministrowi Budownictwa Przemysłowego (MP Nr A-92, poz. 1434) zleca organom zastępstwa prawnego zastępstwo sądowe tych przedsiębiorstw przed Sądem Najwyższym oraz sądami wojewódzkimi jako pierwszą instancją. W sprawach przed sądami powiatowymi zastępstwo sądowe może być zlecone z ważnych powodów.

Patrz: „Organizacja Urzędów” — organizacja i zakres działania resortowych służb geologicznych, — utworzenie zarządów wojewódzkich.

ORGANIZACJA URZĘDÓW

Uchwała Rady Ministrów z dnia 10 października 1952 r. w sprawie zmiany tymczasowego statutu organizacyjnego Ministerstwa Przemysłu Maszynowego (MP Nr A-88, poz. 1370). Zmiana dotyczy przekształcenia Samodzielnego Wydziału Zaopatrzenia Robotniczego w Zarząd Zaopatrzenia Robotniczego (vide PUG Nr 5/47 str. 175, Nr 8/50 str. 299, Nr 9/51 str. 334 i Nr 11/51 str. 418).

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 10 października 1952 r. zmieniająca uchwałę z dnia 8 sierpnia 1952 r. w sprawie utworzenia Zarządu Przemysłu Tworzyw Sztucznych (MP Nr A-88, poz. 1371). Zmiany dotyczą siedziby Zarządu i listy przedsiębiorstw podporządkowanych (vide PUG Nr 10/52 str. 375).

Uchwała Rady Ministrów z dnia 10 października 1952 r. w sprawie zmiany tymczasowej struktury organizacyjnej Ministerstwa Przemysłu Drobного i Rzemiosła (MP Nr A-89, poz. 1376). Zmiany dotyczą utworzenia Samodzielnego Wydziału Transportowego oraz przekształcenia Departamentu Zaopatrzenia w Centralny Zarząd Zaopatrzenia Przemysłu Drobного (vide PUG Nr 8/38 str. 295, Nr 1/43 str. 19, Nr 4/46 str. 127 i Nr 7/49 str. 258).

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 26 września 1952 r. w sprawie organizacji i zakresu działania resortowych służb geologicznych (MP Nr A-90, poz. 1405) określa, w jakich resortach służby te powinny być zorganizowane, zakres działania tych służb na różnych szczeblach oraz organizację odnośnych komórek.

Uchwała Rady Ministrów z dnia 10 października 1952 r. w sprawie zmiany tymczasowego statutu organizacyjnego Ministerstwa Kolei (MP Nr A-92, poz. 1420). Zmiany dotyczą utworzenia Centralnego Zarządu Elektryfikacji Kolei i zniesienia Wydziału Trakcji Elektrycznej (vide PUG Nr 5/35 str. 179, Nr 3/45 str. 97, Nr 4/46 str. 127, Nr 7/49 str. 258, Nr 11/53 str. 418).

Uchwała Rady Ministrów z dnia 10 października 1952 r. o zmianie Instrukcji Nr 3 w sprawie tworzenia wydziałów i referatów prezydiów rad narodowych (MP Nr A-92, poz. 1421). Zmiana dotyczy tworzenia referatów spraw gospodarki komunalnej i mieszkaniowej (vide PUG Nr 7/25 str. 184, Nr 10/28 str. 282, Nr 11/29 str. 309, Nr 1/31 str. 31, Nr 3/33 str. 106, Nr 4/34 str. 179, Nr 7/37 str. 262, Nr 8/38 str. 295, Nr 10/40 str. 378, Nr 12/42 str. 443, Nr 1/43 str. 19, Nr 3/45 str. 97, Nr 4/46 str. 127, Nr 5/47 str. 175, Nr 9/51 str. 334).

Uchwała Rady Ministrów z dnia 10 października 1952 r. o zmianie Instrukcji Nr 8 w sprawie organizacji wewnętrznej i etatów wydziałów prezydiów rad narodowych (MP Nr A-92, poz. 1422). Zmiany dotyczą Wydziałów Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej (vide PUG Nr 3/45

Uchwała Rady Ministrów z dnia 10 października 1952 r. w sprawie **zmiany statutu organizacyjnego Ministerstwa Gospodarki Komunalnej** (MP Nr A-92, poz. 1423). Zmiany dotyczą Departamentu Techniki, Centralnego Zarządu Budynków Mieszkalnych, Zarządu Szkolenia Zawodowego, Zarządu Zaopatrzenia oraz szeregu wydziałów (vide PUG Nr 6/36 str. 220 i Nr 2/44 str. 65).

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 10 października 1952 r. w sprawie **utworzenia wojewódzkich zarządów przedsiębiorstw i urzędów komunalnych** (MP Nr A-92, poz. 1425) określa kompetencje tych wojewódzkich zarządów oraz źródła ich finansowania.

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 10 października 1952 r. w sprawie **utworzenia wojewódzkich zarządów budynków mieszkalnych i terenów komunalnych** (MP Nr A-92, poz. 1426) określa kompetencje tych zarządów oraz źródła ich finansowania.

GOSPODARKA MAJĄTKIEM PAŃSTWOWYM

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 10 października 1952 r. w sprawie **zręczniejszego do prac przygotowawczych dla przeprowadzenia powszechnej inwentaryzacji środków trwałych w gospodarce uspołecznionej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej** (MP Nr A-88, poz. 1372) powołuje stanowisko Generalnego Pełnomocnika i pełnomocników resortowych i określa zakres ich działania oraz ustala termin zakończenia prac przygotowawczych na dzień 30 czerwca 1953 r.

RÓŻNE

Rozporządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 20 października 1952 r. w sprawie **rejestracji zakładów wyrobu, naprawy, i sprzedaży narzędzi mierniczych oraz nadzoru nad nimi** (Dz. U. nr 43 poz. 297) zawiera przepisy w sprawie rejestracji tych zakładów we właściwych okręgowych urzędach miar. Rozporządzenie wymienia przedsiębiorstwa zwolnione od obowiązku rejestracji, ustala tryb składania i załatwiania

wniośków o wydanie dowodu rejestracji, obowiązki zakładów wynikające z zarejestrowania, powierza nadzór ogólny nad przestrzeganiem przepisów rozporządzenia i przepisów na jego podstawie wydanych Głównemu Urzędowi Miar a nadzór bezpośredni — okręgowym, obwodowym i objazdowym urzędowi miar oraz reguluje sprawę odwołań od decyzji okręgowych urzędów miar w sprawach rejestracji. Traci moc rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 22 lipca 1932 r. o koncesjonowaniu wyrobu, naprawy i sprzedaży narzędzi mierniczych i o nadzorze nad nimi (Dz. U. nr 68 poz. 630 i z 1934 r. nr 75 poz. 707).

Rozporządzenie Ministrów: Przemysłu Lekkiego, Handlu Wewnętrznego oraz Przemysłu Drobno i Rzemiosła z dnia 28 października 1952 r. w sprawie **skór oraz ich półfabrykatów oraz narzędzi używanych przy ich przerobie, zajętych lub uznanych za przepadłe** (Dz. U. nr 43 poz. 298) przewiduje, że organy powołane do wykonania orzeczeń, w których na podstawie art. 9 dekretu z dnia 19 sierpnia 1946 r. o koncesjonowaniu garbarni, zakładów do solenia i suszenia skór surowych oraz niektórych fabryk obuwia lub pasów transmisyjnych (Dz. U. nr 43 poz. 250) lub art. 7 dekretu z dnia 19 września 1946 r. o obrocie skórami (Dz. U. Nr 49 poz. 281) orzeczone przepadek na rzecz Skarbu Państwa przedmiotów przestępstwa, przekazują te przedmioty określonym w rozporządzeniu jednostkom gospodarczym. Rozporządzenie ustala warunki, pod którymi odbywa się przekazanie, przewiduje prawo odmowy przejęcia przekazanych narzędzi i środków produkcji, odpłatność przekazania i sposób przelewu należnych z tego tytułu kwot właściwym organom państwowym. Traci moc rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 20 maja 1947 r. w sprawie wykonania art. 9 dekretu z dnia 19 sierpnia 1946 r. o koncesjonowaniu garbarni, zakładów do solenia i suszenia skór surowych oraz niektórych fabryk obuwia i pasów transmisyjnych (Dz. U. nr 52 poz. 275).

Pismo okólne Przewodniczącego PKPG z dnia 10 października 1952 r. w sprawie **zabezpieczenia na zimę budynków przemysłowych przed stratami ciepła** (Biul. PKPG Nr 43, poz. 208) zawiera wytyczne w sprawie uszczelnienia budynków zabezpieczającego przed stratami ciepła.

INWESTYCJE

Przegląd przepisów inwestycyjnych

(uzupełnienie)

DO CZĘŚCI II — PLANOWANIE INWESTYCJI

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG i Ministra Finansów z dnia 1 października 1952 r. w sprawie **zasad i trybu włączania do planu inwestycyjnego inwestycji polegających na powiększeniu stada podstawowego** (Mon. Pol. Nr A-89, poz. 1381).

Zarządzenie zawiera szczegółowy wykaz inwentarza wchodzącego do stada podstawowego oraz określa zasady i tryb dokonywania inwestycji w tym zakresie.

Zarządzenie Ministra Budownictwa Miast i Osiedli oraz Ministra Gospodarki Komunalnej z dnia 10 października 1952 r. w sprawie **budownictwa mieszkaniowego rad narodowych w r. 1953** (Mon. Pol. Nr A-92, poz. 1434).

Zarządzenie wyjaśnia, że funkcje inwestora w zakresie budownictwa mieszkaniowego, realizowanego przez terenowe organy władzy państwowej, pełnią właściwe rady narodowe. Opracowanie projektów dla tego budownictwa należy do zakresu działania biur projektów, podległych Ministrowi Budownictwa Miast i Osiedli, a wykonawstwo tego budownictwa — do zakresu działania miejskich przedsiębiorstw remontowo-budowlanych, podległych Ministrowi Gospodarki Komunalnej.

Pismo okólne Departamentu Inwestycji i Departamentu Budownictwa PKPG z dnia 20 września 1952 r. w sprawie

wypełniania formularza 3a z instrukcji Nr 93 o planowaniu inwestycji (Biul. PKPG Nr 41 poz. 201).

Pismo zawiera dodatkowe wskazówki co do wypełniania formularzy stanowiących załącznik do wniosku inwestycyjnego.

Pismo okólne Departamentu Budownictwa PKPG z dnia 16 sierpnia 1952 r. w sprawie **opracowania planów sporządzenia dokumentacji technicznej (projektowo-kosztorysowej) na rok 1953** (Biul. PKPG Nr 41 poz. 200).

Pismo wyjaśnia technikę oraz terminy sporządzenia na rok 1953 planów dokumentacji projektowo-kosztorysowej.

DO CZĘŚCI III — REALIZACJA INWESTYCJI

Zlecenie dokumentacji projektowo-kosztorysowej drobnym wykonawcom.

Zarządzenie Ministra Górnictwa z dnia 26 kwietnia 1952 r. w sprawie **zawierania umów w zakresie dostaw, robót i usług z osobami nie wymienionymi w § 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 19 lutego 1949 r. w sprawie dostaw, robót i usług na rzecz Skarbu państwa oraz w sprawie udzielania zaliczek i zwalniania od obowiązku zabezpieczenia tych umów** (Mon. Pol. Nr A-93 poz. 1446).

Jest to zarządzenie wykonawcze do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 19 lutego 1949 r. w sprawie dostaw, robót i usług na rzecz Skarbu Państwa oraz niektórych kategorii osób prawnych (Dz.U. Nr 12 poz. 73, Nr 58 poz. 448 z 1949 r. oraz Nr 19 poz. 116 z 1952 r.). W zakresie zleceńodawstwa inwestycyjnego zarządzenie dotyczy przede wszystkim prac projektowo-kosztorysowych i robót budowlano-montażowych i m. in. upoważnia na okres do 31 grudnia 1952 r. centralne zarządy, zjednoczenia, instytuty naukowo-badawcze i przedsiębiorstwa podległe Ministrowi Górnictwa do udzielania jednostkom gospodarki nieuspołecznionej zamówień do wysokości 15.000 zł. w zakresie dostaw i usług, a do wysokości 30.000 zł. w zakresie robót budowlanych, bez potrzeby uzyskiwania stwierdzenia odmowy przyjęcia zamówienia przez przedsiębiorstwa państwowe i przedsiębiorstwa zrównane z przedsiębiorstwami państwowymi.

Zlecenie robót budowlano-montażowych

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 9 października 1952 r., zmieniające zarządzenie z dnia 11 stycznia 1952 r. w sprawie zasad i trybu zawierania umów o wykonanie robót budowlano-montażowych, objętych planem inwestycyjnym (Mon. Pol. Nr A-86, poz. 1383).

Zarządzenie wprowadza zmiany do powołanego wyżej zarządzenia (Mon. Pol. Nr A-5 poz. 53 i Nr A-20 poz. 246) wyjaśniające terminy zawierania umów o wykonanie robót wiertniczych o charakterze wierceń badawczych dla celów sporządzenia dokumentacji projektowo-kosztorysowej oraz o charakterze kontrolnym w czasie budowy. Umowy w tym zakresie powinny być zawierane najpóźniej na 10 dni przed terminem rozpoczęcia robót.

Okólnik Nr 60 Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 12 września 1952 r. o zmianie okólnika Nr 15 z dnia 19 kwietnia 1951 r. w sprawie stosowania wzoru umowy ramowej o wykonanie robót budowlanych i montażyowych przez przedsiębiorstwa (Dz. Urz. Min. Bud. M. i O. Nr 17 poz. 194).

Okólnik wyjaśnia, że nadal obowiązują przepisy zawarte w części I pkt. 5 okólnika Nr 15 Ministra Budown. M. i O. z dnia 19 kwietnia 1951 r. (Dz. Urz. Min. Bud. M. i O. Nr 4 poz. 40) dotyczące sporządzania kosztorysów na urządzenie placu budowy.

Wykonawstwo inwestycyjne

Zarządzenie Ministra Górnictwa Nr 276 z dnia 14 sierpnia 1952 r. w sprawie dyscypliny płac oraz polepszenia jakości robót w wykonawstwie budowlano-montażowym podległym Ministrowi Górnictwa.

Zarządzenie — w wykonaniu uchwały Nr 292 Prezydium Rządu z dnia 12 kwietnia 1952 r. w sprawie zwiększenia dyscypliny płac oraz polepszenia jakości robót w wykonawstwie budowlano-montażowym (Mon. Pol. Nr A-33 poz. 483) — ustaliło dla pracowników przedsiębiorstw wykonawstwa budowlano-montażowego naziemnego podległych Ministrowi Górnictwa zasady odpowiedzialności kierowników budów, osób dozoru i innych pracowników dokonujących obmiaru i odbioru robót oraz kontroli w zakresie funduszu płac.

Do zarządzenia załączono instrukcję w sprawie zakresu materialnej odpowiedzialności pracowników zatrudnionych w wykonawstwie budowlano-montażowym resortu.

Jednostki nadzoru inwestycyjnego

Pismo okólne Nr 38 Departamentu Inwestycji PKPG i Departamentu Budżetów Administracyjnych Ministerstwa Finansów z dnia 15 listopada 1952 r. w sprawie trybu zatwierdzania generalnych preliminarzy kosztów utrzymania zarządów przedsiębiorstw w budowie oraz trybu ustalania innego sposobu limitowania kosztów utrzymania w przypadku gdy stosowanie normatywów byłoby niemożliwe lub niecelowe.

Pismo okólne zawiera interpretację postanowień „Instrukcji o tworzeniu i organizacji jednostek

nadzoru inwestycyjnego i komórek wykonawstwa inwestycji systemem gospodarczym”, stanowiącej załącznik do zarządzenia Przewodniczącego PKPG i Ministra Finansów Nr 466 z dnia 24 grudnia 1951 r. w sprawie jednostek nadzoru inwestycyjnego i komórek wykonawstwa inwestycji systemem gospodarczym (Mon. Pol. Nr A-4 poz. 52 i Nr A-51 poz. 694 z 1952 r.).

Oszczędność w budownictwie

Pismo okólne Departamentu Budżetu Państwa Ministerstwa Finansów Nr BP. 17233/7/52 z dnia 30 października 1952 r. w sprawie wykonania zadań oszczędnościowych w zakresie projektowania i realizacji inwestycji.

Zawiera ono postanowienia w przedmiocie realizacji zadań oszczędnościowych ustalonych w zarządzeniu Przewodniczącego PKPG i Ministra Finansów Nr 37 z dnia 8 lutego 1952 r. w sprawie realizacji w 1952 r. uchwały Nr 109 Prezydium Rządu z dnia 21 lutego 1951 r. o oszczędności w budownictwie (Mon. Pol. Nr A-16, poz. 190).

M. in. zabrania ono po dniu 30 listopada 1952 r. dokonywania rozliczeń za wykonane roboty na podstawie kosztorysów wycenionych na bazie cen i norm sprzed dnia 1 stycznia 1952 r. bez współczynników przeliczeniowych.

Rozliczenia za dostawy, roboty i usługi

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 6 października 1952 r. w sprawie rozliczenia materiałów budowlanych, dostarczonych drobnym wykonawcom inwestycyjnych robót budowlano-montażowych (Mon. Pol. Nr A-89, poz. 1384).

Zarządzenie określa zasady rozliczania materiałów budowlanych, dostarczonych przez zainstalujących budowlanym spółdzielniom pracy, szkołom przysposobienia przemysłowego, przedsiębiorstwom zrzeszonym w Centrali Prywatnego Przemysłu Mineralnego, Drzewnego i Materiałów Budowlanych, indywidualnym rzemieślnikom oraz innym wykonawcom inwestycyjnych robót budowlano-montażowych z wyłączeniem przedsiębiorstw państwowych.

Zarządzenie Nr 98 Ministra Poczty i Telegrafów z dnia 26 czerwca 1952 r. w sprawie ustalenia sposobu przeprowadzania rozliczeń i płatności należności za usługi Przedsiębiorstwa Transportu Samochodowego Łączności.

Zarządzenie w uzgodnieniu z Narodowym Bankiem Polskim wprowadza inkasowanie należności za usługi świadczone przez P.T.S.Łącz. w drodze bankowych poleceń przelewów.

Zarządzenie Nr 179 Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 13 września 1952 r. zmieniające zarządzenie Nr 6 z dnia 25 stycznia 1952 r. w sprawie zasad rozliczenia dodatkowych kosztów powstałych wskutek zatrudnienia robotników zamiejscowych (Dz. Urz. Min. Bud. M. i O. Nr 17 poz. 190).

Zarządzenie zmieniło treść załącznika do zarządzenia Ministra Bud. M. i O. Nr 6 z dnia 25 stycznia 1952 r. w sprawie zasad rozliczenia dodatkowych kosztów powstałych wskutek zatrudnienia robotników zamiejscowych (Dz. Urz. Min. Bud. M. i O. Nr 1 poz. 8).

Zaliczki materiałowe

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG i Ministra Finansów z dnia 24 października 1952 r. w sprawie zasad normowania i finansowania środków obrotowych przedsiębiorstw wykonawstwa inwestycyjnego (Mon. Pol. Nr A-93, poz. 1441).

Zarządzenie m. in. stanowi, że z dniem 1 stycznia 1953 r. traci moc obowiązującą zarządzenie Przewodniczącego PKPG i Ministra Finansów z dnia 14 marca 1952 r. w sprawie udzielania i imarowania zaliczek na materiały udzielanych przez zleceńodawców przedsiębiorstwom budowlano-montażowym (Mon. Pol. Nr A-27 poz. 371 i Nr 82 poz. 1314).

Zasady i tryb zwrotu nieumorzonych do dnia 31 grudnia 1952 r. zaliczek materiałowych ustali Minister Finansów w drodze odrębnego zarządzenia.

Zarządzenie Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 10 października 1952 r. w sprawie powiadamiania organów kontroli o ostatecznym odbiorze robót budowlanych i instalacyjnych (Mon. Pol. Nr A-92 poz. 1433).

Zarządzenie wprowadza obowiązek pisemnego powiadamiania organów kontroli państwowej o ostatecznych odbiorach budowli w przypadkach gdy wartość kosztorysowa obiektu przekracza zł 500,00) lub gdy okoliczności natury gospodarczej, politycznej, społecznej itp. przemawiają za dokonaniem zamówienia, a ponadto obowiązek powiadamiania Departamentu Kontroli Mił. Bud. M. i O. w każdym przypadku odbioru ostatecznego robót bez względu na wartość odbieranej budowli.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 22 października 1952 r. w sprawie zasad i trybu odbioru przez jednostki podległe Przewodniczącemu PKPG robót budowlano-montażowych, objętych planem inwestycyjnym (Mon. Pol. Nr A-93 poz. 1440).

Zarządzenie to wydano w związku z postanowieniami zarządzenia Przewodniczącego PKPG Nr 5 z dnia 11 stycznia 1952 r. w sprawie zasad i trybu zawierania umów o wykonanie robót budowlano-montażowych, objętych planem inwestycyjnym (Mon. Pol. Nr A-5 poz. 53, Nr A-20 poz. 246 i Nr A-89 poz. 1383).

Pismo okólne Nr 26 Departamentu Inwestycji PKPG z dnia 20 sierpnia 1952 r. w sprawie udzielania zezwoleń na nabycie nieruchomości niezbędnych dla realizacji narodowych planów gospodarczych.

Zawiera ono interpretację niektórych postanowień dekretu z dnia 26 kwietnia 1949 r. o nabywaniu i przekazywaniu nieruchomości niezbędnych dla realizacji narodowych planów gospodarczych (Dz. U.R.P. Nr 4 poz. 31 z 1952 r.).

Do pisma okólnego załączono pismo Prezydium Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1952 r. dotyczące opiniowania wniosków o zezwolenie na nabycie nieruchomości na cele realizacji narodowych planów gospodarczych.

Przekazywanie składników majątkowych

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 16 września 1952 r. w sprawie amortyzacji baraków składanych w r. 1952.

Jest to zarządzenie wykonawcze do zarządzenia Przewodniczącego PKPG z dnia 3 marca 1951 r. w sprawie budowy baraków na kwatery zbiorowe dla robotników budowlanych (Biul. PKPG Nr 7 poz. 74 z 1951 r. i Nr 9 poz. 60 z 1952 r.).

Ustala ono wysokość stawki amortyzacyjnej baraków oraz zasady przekazywania ich przedsiębiorstwom wykonawstw inwestycyjnych.

NOTATNIK

NOWA USTAWA O PRAWIE AUTORSKIM

31 lipca 1952 r. weszła w życie nowa ustawa z dnia 10 lipca 1952 r. o prawie autorskim (Dz. U. Nr 34 poz. 234). Prócz niej nadal źródłem prawa autorskiego w Polsce są w granicach określonych art. 6 pkt 4 i 64 cytowanej ustawy obowiązujące układy międzynarodowe, m. in. konwencja berneńska.

W ramach zawartych przez Polskę układów międzynarodowych przepisy nowej ustawy zapewniają ochronę na terytorium kraju również utworom i autorom obcym. Na tych samych zasadach z ochrony ustawodawstw innych krajów korzystają utwory i autorzy polscy.

Główne zmiany merytoryczne w stosunku do dawnego prawa dotyczą następujących zagadnień:

- powstania praw autorskich na rzecz osób i instytucji, nie będących twórcami (art. 7-14), któremu to zagadnieniu jest poświęcony odrębny artykuł w nin. numerze;
- wynagradzania twórców, przy czym w zakresie piśmiennictwa przewidziano, iż do i s t o ł y umowy wydawniczej należy obowiązek zapłacenia twórcy wynagrodzenia (art. 34)*;
- prawa instytucji wydawniczej odstąpienia w każdym czasie od wydania utworu, jeżeli wydanie go byłoby sprzeczne z interesem Państwa Ludowego (art. 38) — w tym przypadku autor nie traci prawa do wynagrodzenia;
- czasu trwania autorskich praw majątkowych, które radykalnie skrócono z 50 do 20 lat od śmierci twórcy (art. 26) — odmienne krótsze czasokresy ochrony mają m. in. utwory fotograficzne;
- licencji przymusowej (art. 16 i 17).

Niektóre zmiany mają tylko charakter formalny, terminologiczny. Np. skasowano termin „nakładca”, zastępując go terminem „wydawca”. Wyraz „wydawca” był również stosowany w starej ustawie, ale w innym znaczeniu, mianowicie oznaczał twórcę, który opracował czyjeś dzieło, zaopatrzył je przypisami, ustalił tekst itd. W kołach wydawniczych przyjmuje się dzisiaj dla tej ostatniej funkcji określenie e d y t o r.

Wiele postanowień dawnej ustawy, której głównym twórcą był prof. Fryderyk Zoll, pozostało merytorycznie nie-

zmienionych. W szczególności utrzymane zostały wspólne postępowemu prawodawstwu różnych narodów podstawowe założenia ochrony twórczości intelektualnej:

- że przedmiotem prawa autorskiego jest każdy utwór piśmienniczy, naukowy i artystyczny bez względu na jego treść i wartość;
- iż z reguły prawo autorskie przysługiwać ma indywidualnemu twórcy;
- że ochronie podlegają tak osobiste jak i majątkowe interesy twórcy;
- że wykorzystanie utworu i jego zwielokrotnienie nie może nastąpić bez zgody twórcy;
- że majątkowe prawa autorskie są przenoszalne;
- że autor, przenosząc swoje majątkowe prawa autorskie np. na rzecz instytucji wydawniczej, nie żreka się tym samym praw osobistych do utworu, do jego treści i formy, której wydawca nie ma prawa zmieniać — nawet po wygaśnięciu (np. przez upływ czasu) majątkowych praw twórcy;
- że dopuszczalne są wyjątki od tych zasad w interesie upowszechnienia wiedzy i kultury.

Należy tu dodać, że te podstawy ochrony twórczości intelektualnej są zawarte również w prawie autorskim ZSRR, które nie ma żadnej filiacji z konwencją berneńską. W Związku Radzieckim źródłem prawa autorskiego dla całego terytorium Związku są postanowienia rządu ZSRR, z których najważniejsze są „Zasady prawa autorskiego” uchwalone dnia 16 maja 1928 r., dla poszczególnych republik — akty rządowe tych republik. W dziedzinie wydawniczej podstawą stosunków między autorami i wydawcami i dalszym ciągiem prawa autorskiego jest w ZSRR typowa umowa wydawnicza, która zapewnia autorom minimum wynagrodzenia przy określonym nakładzie i pozwala ustalić ostateczny termin zapłaty honorarium autorskiego bez względu na opóźnianie się publikacji w instytucji wydawniczej.

Nowe polskie prawo autorskie z dnia 10 lipca 1952 r. upoważniło w art. 33 Radę Ministrów do analogicznego ułożenia zasad wzorcowych umów z twórcami; przepis art. 33 nowej ustawy usankcjonował niejako wcześniejszą uchwałę Prezydium Rządu Nr 419 z dnia 2 czerwca 1951 r. w sprawie wysokości wynagrodzeń autorskich i zasad zawierania umów o wydanie książek (Monitor Polski Nr A-56 poz. 740), zwaną potocznie „konwencją autorską”. Obecnie są w toku prace nad przygotowaniem odpowiedniej uchwały wzgl. uchwał, które wyda Rada Ministrów, już w ramach upoważnień, zawartych w art. 33 nowej ustawy autorskiej.

(c. p.)

1. Odpowiedzialność pracodawcy za szkodę wyrządzoną pracownikowi przez nieusprawiedliwione jego aresztowanie, spowodowane doniesieniem pracodawcy.

Sąd Najwyższy na skutek zaskarżenia wyroku Sądu Wojewódzkiego dla m. st. Warszawy wydał orzeczenie zawierające pogląd prawny w przedmiocie wyżej podanym:

Z u z a s a d n i e n i a

...Zasądzając powodowi utracone na skutek zaareztowania wynagrodzenie gotówkowe wraz z deputerem węglowym za miesiące od lipca do połowy listopada 1949 r. Sąd Wojewódzki wyszedł z założenia, że pozwane Zjednoczenie obowiązane jest w myśl art. 134 k. z. do naprawienia szkody, poniesionej przez powoda, ponieważ Główny Inspektorat Kontroli, stanowiący komórkę pozwanego Zjednoczenia, w porozumieniu z naczelnym dyrektorem Zjednoczenia, po przesłuchaniu kilku współpracowników powoda, lecz bez żądania wyjaśnień od powoda osobiście, wniósł doniesienie na powoda, powodując jego aresztowanie, a powód został prawomocnym wyrokiem uniewinniony. Zasadnie rewizja zarzuca, że wysnuty z tych okoliczności wniosek prawny Sądu Wojewódzkiego jest błędny.

Pozwane Zjednoczenie jako przedsiębiorstwo państwowe miało na zasadzie art. 236 § 2 (obecnie 225 § 2) k. p. k. obowiązek, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa, zawiadomić o tym władzę powołaną do ścigania przestępstw. W samym fakcie, że Zjednoczenie nie zażądało od powoda żadnych wyjaśnień, nie można się dopatrzyć winy pozwanego Zjednoczenia; jeżeli pozwane Zjednoczenie po zbadaniu współpracowników powoda nabrało przeświadczenia, że powód dopuścił się czynu karnego, to rodzaj stawianych powodowi zarzutów mógł nawet czynić wskazanym, by zostało bezzwłocznie sporządzone doniesienie i sprawa przekazana do dochodzenia, w szczególności także do przesłuchania powoda, organom do tego powołanym i by uniknięto w ten sposób niedociągnięć w prowadzeniu dochodzeń we własnym zakresie, które mogłyby ujemnie wpłynąć na wyświeślenie prawdziwego stanu rzeczy. Służnie też rewizja wskazuje na to, że przeprowadzone przez Prokuraturę dochodzenia doprowadziły do sporządzenia przeciw powodowi aktu oskarżenia i że powód został przez sąd karny I-ej instancji uznany winnym przestępstwa i skazany na karę.

Wina pozwanego Zjednoczenia, uzasadniająca obowiązek odszkodowania na zasadzie art. 134 k. z., mogłaby wtenczas jedynie zachodzić, gdyby osoby reprezentujące Zjednoczenie świadomie lub wskutek niedbalstwa, bez jakiegokolwiek sprawdzenia, czy anonimowy donos na powoda polega na prawdzie, lub też przeinaczając wyniki przeprowadzonych przez się dochodzeń, spowodowały osadzenie powoda w areszcie zapobiegawczym.

Gdy ustalenia Sądu Wojewódzkiego są — o ile chodzi o okoliczności mające uzasadnić istnienie czynu niedozwolonego po stronie pozwanego Zjednoczenia — zupełnie ogólnikowe i pozostawiają kwestię tę niewyjaśnioną, zaskarżony wyrok w części zasądzającej powodowi wynagrodzenie gotówkowe wraz z deputerem węglowym za czas od lipca do połowy listopada 1949 r. ulega w myśl art. 384 k. p. c. uchyleniu i sprawa musi być odesłana Sądowi Wojewódzkiemu do ponownego rozpoznania.

Rzeczą tego Sądu będzie, w razie wyświeślenia kwestii odpowiedzialności pozwanego Zjednoczenia na podstawie art. 134 k. z. w sensie pozytywnym, zasądzić powodowi tytułem odszkodowania utracone wynagrodzenie za powyższe 4 1/2 miesiąca i za 1 miesiąc tytułem niewykorzystanego urlopu, przy czym wynagrodzenie powinno obejmować wszystkie te dodatki, jakie powód byłby otrzymywał, gdyby nie został aresztowany. Jeżeli natomiast Sąd Wojewódzki dojdzie do wniosku, iż nie zachodzi odpowiedzialność pozwanego Zjednoczenia z art. 134 k. z., to winien będzie powodowi poza wynagrodzeniem za niewykorzystany w 1949 r. urlop, przysądzić wynagrodzenie za krótki okres czasu od dnia 2 lipca 1949 r. począwszy, kiedy

to powód z ważnej przyczyny (aresztowania go) nie miał możliwości pełnienia swych obowiązków (art. 20 rozp. o umowie o pracę pracowników umysłowych). Dla oceny, co w związku z aresztowaniem powoda uznać należy za „krótki czas”, winien Sąd Wojewódzki mieć na uwadze zasady, jakim Sąd Najwyższy dał wyraz w uchwale składu 7 sędziów z dnia 16 kwietnia 1951 r. C. 479/50 r....

C. 365/52

(Orz. S. N. z dn. 9 maja 1952r.)

2. Wynagrodzenie za okres wypowiedzenia, zasądzone na rzecz pracownika z mocy art. 39 Rozp. o umowie pracy pracowników umysłowych względnie art. 20 Rozp. o umowie pracy robotników podpada pod pojęcie „należności za pracę” w rozumieniu art. 341 § 1 k.p.c., co uzasadnia nadanie wyrokowi zasądzającemu to wynagrodzenie rygору natychmiastowej wykonalności z urzędu.

Sąd Najwyższy na posiedzeniu niejawnym w dn. 4.IV.1952 r. w sprawie Tadeusza S. p-ko W.S.S. o zapłatę zł. X po rozpoznaniu zażalenia pozwanej na postanowienie Sądu Powiatowego Warszawa—Zachód z dn. 27.9.1951 r. Syng. akt C. 231/51 zażalenie oddala.

Z u z a s a d n i e n i a

Wyrokiem z dn. 27.9.1951 r. Sąd Powiatowy Warszawa—Zachód zasądził od pozwanej W.S.S. na rzecz powoda Tadeusza S. sumę zł. X z 8% od dnia 8 marca 1951 r., nadając wyrokowi rygor natychmiastowej wykonalności. Jak wynika z uzasadnienia wyroku w związku z treścią pozwu, zasądzona suma stanowi uposażenie za miesiąc marzec 1951 r., w którym powód został zwolniony przez pozwaną z pracy, oraz za dalsze 3 miesiące i 2 tygodnie niewykorzystanego urlopu.

W zażaleniu pozwana wniosła o uchylenie postanowienia Sądu Powiatowego w przedmiocie nadania wyrokowi rygору natychmiastowej wykonalności twierdząc, że wykonanie wyroku mogłoby narazić pozwaną na poważne szkody, że w myśl art. 343 § 2 k.p.c. natychmiastowa wykonalność nie może być nadana nawet za zabezpieczeniem w sprawach przeciwko podmiotom podlegającym państwowemu arbitrażowi gospodarczemu oraz że nadanie rygору nie było dopuszczalne, gdyż powód dochodzi odszkodowania.

Sąd Wojewódzki dla m. st. Warszawy postanowieniem z dn. 16.10.1950 r. postanowił wstrzymać wykonanie zaskarżonego postanowienia aż do czasu rozstrzygnięcia zażalenia, a postanowieniem z dn. 28.11.1951 r. przekazał sprawę Sądowi Najwyższemu w trybie art. 388 k.p.c. ze względu na nasuwającą się wątpliwość, czy właściwe jest nadawanie rygору natychmiastowej wykonalności wyrokom zasądzającym należności z tytułu odszkodowania za rozwiązanie umowy o pracę bez wypowiedzenia (jak up. z art. 39 rozp. z 16.III.1928 r. o umowie pracy prac. umysł.), czy też rygor ten może być nadany tylko należnościom za wykonaną pracę. W uzasadnieniu postanowienia Sąd Wojewódzki podnosi m.in. iż „równorzędne unieszczenie w art. 341 § 1 k.p.c. należności za pracę z zasądzonymi alimentami stwarza naturalną analogię tych należności, o ile chodzi o ich życiowy cel, przez to że stanowią one podstawę bytu uprawnionych. Sporny jest jednak pogląd czy inne należności z tytułu umowy o pracę, a w szczególności z tytułu art. 39 rozp. z 16 marca 1928 r. o umowie pracy prac. umysł. posiadają ten charakter, zwłaszcza, że w obecnym ustroju społecznym bezrobocie staje się stanem wyjątkowym, a przeto w wyjątkowych tylko wypadkach odszkodowanie za rozwiązanie umowy o pracę może mieć charakter podstawy bytowej uprawnionego. Nie bez znaczenia dla oceny tego zagadnienia jest również okoliczność ważna dla planowej gospodarki, że z reguły należność z tytułu odszkodowania jest sporna, rewindykacja zaś od pracownika zasądzonej należności (w wypadku zmiany zasądzającego wyroku) jest znacznie utrudniona”.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Przy wykładni art. 341 § 1 k.p.c. należy mieć na uwadze, iż przepis ten obok szeregu innych przepisów k.p.c. znawelizowanych lub wprowadzonych ustawą z dnia 20 lipca 1950 r. jest wyrazem tendencji ustawodawcy Polski Ludowej do zagwarantowania roszczeniom pracowniczym — obok roszczeń alimentacyjnych — szczególnej ochrony ze strony Sądu. Przepisy te zmierzają z jednej strony do wzmocnienia kontroli sądu w sprawach dotyczących tych kategorii roszczeń, z drugiej zaś — do ułatwienia i przyspieszenia ich realizacji.

Trafnie podniósł Sąd Wojewódzki, iż równorzędne zamieszczenie w art. 341 § 1 k.p.c. należności za pracę z zasadzonymi alimentami stwarza analogię obu kategorii tych należności, o ile idzie o ich życiowy cel, przez to, że stanowią one podstawę bytu uprawnionych. Niewątpliwie cel, jaki przyświecał ustawodawcy, gdy nakazał on nadawanie z urzędu rygoru natychmiastowej wykonalności wyrokom zasadzającym alimenty i należności za pracę był ten, by zapewnić uprawnionym możliwość szybkiej realizacji środków utrzymania. —

Przez należność za pracę rozumieć należy nie tylko należność pracownika za pracę faktycznie wykonaną (za-
ległe uposażenie, należność za godziny nadliczbowe), ale — w pewnych przypadkach — także należność przypadającą za pracę nie wykonaną. W myśl bowiem art. 455 k.z. pracownikowi należy się wynagrodzenie także za pracę nie spełnioną, jeżeli był gotów do jej pełnienia, a doznał przeszkody z przyczyn, dotyczących pracodawcy. Wynagrodzenie należne pracownikowi w tym przypadku nie traci charakteru wynagrodzenia za pracę.

Jeśli idzie o należność pracownika przypadającą mu z mocy art. 39 rozp. o umowie pracy prac. umysł., to na-

leży mieć na uwadze, że wymieniony przepis wyraźnie określa należność tę jako wynagrodzenie, stanowiąc, iż „pracownikowi należy się pełne wynagrodzenie za miesiąc, w którym rozwiązanie nastąpiło i za następne 3 miesiące....” Podobnie art. 20 rozp. o umowie pracy robotników mówi wyraźnie o prawie zwolnionego robotnika „do wynagrodzenia za okres wypowiedzenia”. Należności pracowników oparte na cytowanych przepisach posiadają więc z mocy ustawy charakter wynagrodzenia za pracę. Wynagrodzenie to, mimo że dotyczy okresu po zwolnieniu pracownika z pracy, a więc z reguły okresu, gdy pracownik pracy efektywnej na rzecz pracodawcy już nie świadczył, zagwarantowane zostało pracownikowi jako źródło środków utrzymania w okresie wypowiedzenia, ponieważ w przypadku bezpodstawnego wydalenia pracownika z pracy, nie spełnianie przez niego pracy następuje nie z winy pracownika, lecz z winy pracodawcy.

Dlatego wynagrodzenie za okres wypowiedzenia, zasadzone na rzecz pracownika z mocy cytowanych przepisów podpada pod pojęcie „należności za pracę” w rozumieniu art. 341 § 1 k.p.c., co uzasadnia nadanie wyrokom zasadzającym to wynagrodzenie rygoru natychmiastowej wykonalności z urzędu.

Z mocy art. 343 § 2 k.p.c. dotyczy to także przypadków, gdy wyrok — zasądzający należność z powyższego tytułu od Skarbu Państwa lub innego podmiotu prawnego podlegającego państwowemu arbitrażowi gospodarczemu.

Z tych względów zażalenie pozwanej Spółdzielni jako nieuzasadnione podlega oddaleniu.

Postanowienie z dn. 4 kwietnia 1952 r.

(Nr C. 444/52)

Izba Karna

1. 1. *Sprawozdawczość w zakresie gospodarki planowej jest tak poważnym elementem kontroli wykonania zadań gospodarczych, iż jakiekolwiek podawanie wyników wykonania planu świadomie niezgodnie z rzeczywistością stanowi zamach na dobro chronione przez art. 286 k. k. (jeśli nie jest przestępstwem cięższym).*

2. *Ustawowy stan faktyczny przestępstwa z art. 286 § 1 k. k. nie mieści w sobie motywu działania. Kwestia motywu działania, w sprawie z art. 286 § 1 k. k. może mieć znaczenie jedynie dowodowe. Przy braku dowodów, które przesądzałyby o dokonaniu przez oskarżonego zarzucanego mu czynu motyw działania stanowi może element, który w całokształcie dowodów ma wpływ na wynik ich oceny. Skoro jednak sam czyn przypisany oskarżonemu nie budzi wątpliwości w świetle dowodów i wyjaśnień oskarżonego (polecenie wypisania fikcyjnych dokumentów o rzekomym znajdowaniu się niewykończonej produkcji w magazynie), kwestia czy motywem działania była „fałszywa ambicja” czy inna pobudka jest obojętna dla bytu przestępstwa z art. 286 § 1 k. k.*

Sąd Najwyższy w sprawie Franciszka O. osk. z art. 286 § 1 k. k. i art. 10 ust. 2 dekretu z dnia 26. X. 1946 r. o ochronie tajemnicy służbowej i państwowej (Dz. U. R. P. Nr. 55, poz. 437), po rozpoznaniu rewizji oskarżonego od wyroku Sądu Wojewódzkiego w Gdańsku z dnia 16—17 stycznia 1952 r., na podstawie art. 375, 384 pkt. 2, 388 k.p.k. u c h y l i ł zaskarżony wyrok w części dotyczącej skazania oskarżonego Franciszka O. za przestępstwo z art. 10 ust. 2 dekretu z dn. 26. X. 1946 r. (Dz. U. R. P. Nr. 55, poz. 437) oraz co do kary łącznej i w tej części p r z e k a z a ł sprawę tenemu sądowi do ponownego rozpoznania; w pozostałej części u t r z y m a ł w m o c y zaskarżony wyrok...

Wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w Gdańsku z dnia 17 stycznia 1952 r. Franciszek O. został uznany winnym tego, że w marcu 1951 r. jako kierownik techniczny Zakładów Przenysłu Dziewiarskiego w X nie dopełniając swego obowiązku sporządzenia zgodnej ze stanem faktycznym sprawozdawczości zakładu, wykazał w sprawozdaniu z wykonanych planów produkcyjnych za miesiąc marzec 1951 r. 44.127 sztuk różnych artykułów dziewiarskich wartości 288.550 zł. mimo tego, iż artykuły te były jeszcze niewykończone i znajdowały się na wykończalni, oraz zlecił

pracownikom tego działu wykazanie tych artykułów jako towarów gotowych, czym działał na szkodę interesu publicznego i za czyn ten, na zasadzie art. 286 § 1 k. k. skazany został na rok więzienia...

Rewizja oskarżonego zarzuca, między innymi, błędną ocenę okoliczności faktycznych przyjętych za podstawę wyroku skazującego co do motywów działania oskarżonego przy ustaleniach dotyczących przestępstwa z art. 286 § 1 k. k. oraz przy ustaleniach mających wykazać umyślność działania oskarżonego przy popełnieniu przestępstwa z dekretu o ochronie tajemnicy państwowej i służbowej.

Rewizja podnosi:

a. że spadek wydajności Zakładów Przemysłu Dziewiarskiego w X nie był zawiniony przez oskarżonego O., a był wywołany jedynie wprowadzeniem do produkcji przez Centralny Zarząd Przemysłu Dziewiarskiego zupełnie nowych artykułów, co do których brak było pracownikom doświadczenia. Oskarżony słusznie liczył na to, że załoga po wpracowaniu się wyrówna zaległość, przy czym zmobilizowano wszystkich pracowników fizycznych i umysłowych i uruchomiono trzecią zmianę;

b. że sąd błędnie przyjął, że motywem działania oskarżonego była fałszywa ambicja wykazania się lepszą pracą, co nie znajduje oparcia w wynikach przewodu sądowego.

W u z a s a d n i e n i u

Sąd Najwyższy wyraził, między innymi, następujący pogląd prawny: Zarzut rewizji ad a. jest niezasadny. Dla bytu przestępstwa z art. 286 § 1 k. k. popełnionego przez oskarżonego jest rzeczą obojętną czy niewykonanie planu produkcji wynikało z jego winy, jako kierownika oddziału, czy też z winy jego władz zwierzchnich. Działanie na szkodę interesu publicznego przez naruszenie swych obowiązków służbowych polega w sprawie niniejszej na świadomie fałszywej sprawozdawczości o wykonaniu planu produkcji, co w każdym wypadku stanowi samoistne przestępstwo z art. 286 k. k.

Sprawozdawczość w zakresie gospodarki planowej jest tak poważnym elementem kontroli wykonania zadań gospodarczych, iż jakiekolwiek podawanie wyników wykonania planu świadomie niezgodnie z rzeczywistością stanowi zamach na dobro chronione przez art. 286 k. k. (jeśli nie jest przestępstwem cięższym).

Zarzut ad b. jest nieistotny, ponieważ Sąd nie przypisał oskarżonemu kwalifikowanej postaci przestępstwa z art. 286 §. 2 k. k., do czego konieczne byłoby ustalenie

motywu działania („w celu osiągnięcia korzyści osobistej lub majątkowej”), lecz ogólną postać tego przestępstwa, określonej w art. 286 § 1 k. k.

Ustawowy stan faktyczny przestępstwa z art. 286 § 1 k. k. nie mieści w sobie motywu działania, a elementy tego przestępstwa w niniejszej sprawie nie istnieją.

Kwestia motywu działania w sprawie z art. 286 § 1 k. k. może mieć znaczenie jedynie dowodowe.

Przy braku dowodów, które przesądzałyby o dokonaniu przez oskarżonego zarzuconego mu czynu **motyw działania** stanowić może element, który w całokształcie dowodów ma wpływ na wynik ich oceny. Skoro jednak w sprawie niniejszej, sam czyn przypisany oskarżonemu nie budzi wątpliwości w świetle dowodów sprawy i wyjaśnień oskarżonego (polecenie wypisywania fikcyjnych dokumentów o rzekomym znajdowaniu się niewykończonej produkcji w magazynie), kwestia czy motywem działania była „fałszywa ambicja” czy inna pobudka jest dla bytu przestępstwa z art. 286 § 1 obojętna.

Wyrok z dnia 21 kwietnia 1952 r. (I. K. 264/52).

II. Wykupywanie towarów, znajdujących się w ograniczonej ilości w sklepach uspołecznionych i dalsza odprzedaż tych towarów na bazarze po cenach wyższych, jest zjawiskiem wysoce szkodliwym społecznie, bo godzącym w interesy szerokich mas pracujących, i stanowi przestępstwo z art. 14 ust. 1 ustawy z dn. 2.VI.1947 r. (Dz. U. Nr 43 poz. 218).

Sąd Najwyższy w sprawie Marii Z. osk. z art. 14 ust. 1 ustawy z dn. 2.VI.1947 r. (Dz. U. Nr 43, poz. 218), po rozpoznaniu rewizji oskarżonej od wyroku Sądu Wojewódzkiego dla m. st. Warszawy z dnia 7 września 1951 r. na mocy art. 375, 383 pkt. 3, 388 k. p. k. utrzymał w mocy w stosunku do oskarżonej Marii Z. zaskarżony wyrok z tą zmianą, iż przypisał jej przyjęcie do dalszej odprzedaży pewnej ilości pończoch jedwabnych od Janiny K.

Rewizja oskarżonej zarzuca obrazę art. 320 i 339 k. p. k. przez dowolne ustalenie, iż oskarżona ukrywała celem dalszej odprzedaży towar w większej ilości i nierozważnie, że na korzyść oskarżonej w sferze wymiaru kary przemawia okoliczność, iż „uległa ona pokusie” znalazłszy się w bardzo ciężkich warunkach materialnych.

W u z a s a d n i e n i u

Sąd Najwyższy wyraził następujący pogląd prawny: Z uzasadnienia wyroku wynika, iż Sąd Wojewódzki zgodnie z wynikami przewodu sądowego uznał oskarżoną Marię Z. za winną występku z art. 14 pkt. 1 ustawy z dn. 2.VI.1947 r. popełnionego w ten sposób, że przyjęła ona trzykrotnie od współoskarżonej Janiny K. do dalszej odprzedaży pewną ilość pończoch jedwabnych i dlatego Sąd Najwyższy odpowiednio sprostował sentencję wyroku w stosunku do oskarżonej Z.

Sprostowanie sentencji wyroku w stosunku do oskarżonej Z. nie mogło mieć wpływu na wysokość wymierzonej oskarżonej kary, albowiem Sąd Wojewódzki, skazując oskarżoną na stosunkowo łagodną karę 1 roku i 6 miesięcy więzienia, wziął między innymi pod uwagę, iż oskarżona trzykrotnie uczestniczyła w handlu łańcuszkowym, przyjmując od współoskarżonej K. pończochy jedwabne do dalszej odprzedaży.

Wykupywanie towarów, znajdujących się w ograniczonej ilości w sklepach uspołecznionych i dalsza odprzedaż tych towarów na bazarze po cenach wyższych jest zjawiskiem wysoce szkodliwym społecznie, bo godzącym w interesy szerokich mas pracujących, i dlatego wymierzonej oskarżonej kary przy uwzględnieniu momentów łagodzących, przyjętych przez Sąd Wojewódzki i podniesionych w rewizji, nie można uważać za rażąco surową.

Wyrok z dnia 4 kwietnia 1952 r. (J. K. 45/52).

III. Brak zachowania należytej ostrożności przy zakupie narzędzi rolniczych (np. kosiarki) przejawiający się w tym, że nie zawarto umowy pisemnej kupna, konkretyzującej warunki zakupu i dostawy, gwarantującej dobre działanie maszyny z podaniem okresu gwarancyjnego oraz zawierającej zobowiązanie sprzedawcy-konstruktora do przeprowadzenia próby przydatności maszyny na miejscu jej przeznaczenia, stanowi przestępstwo z art. 286 § 1 k. k.

Sąd Najwyższy w sprawie Wacława S. osk. z art. 286 § 1 k. k., po rozpoznaniu rewizji oskarżonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Olsztynie z dnia 21 czerwca 1950 r., na podstawie art. 375 k. p. k. u t r z y m a ł w mocy zaskarżony wyrok.

Rewizja oskarżonego zawiera żądanie uchylenia zaskarżonego wyroku, zarzucając, między innymi, obrazę art. 286 § 1 k. k. przez skazanie oskarżonego na podstawie tego przepisu, chociaż z danych przewodu sądowego, a także z zawartego w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku ustalenia, że oskarżony dopuścił się „zaniedbania obowiązków służbowych” wynika, że w sprawie niniejszej może być jedynie mowa o ewentualnej odpowiedzialności oskarżonego za działanie nieumyślne, przewidziane w art. 286 § 3 k. k. — i obrazę art. 230 k. p. k. przez dowolne ustalenie, że umowa kupna kosiarki powinna być zostać sporządzona na piśmie. Rewizja zarzuca ponadto błędną ocenę okoliczności faktycznych, przyjętych za podstawę wyroku w szczególności nieuwzględnienie, że w treści korespondencji pomiędzy oskarżonym a jego władzami zwierzchnimi wysnuć należy wniosek, iż oskarżony otrzymał od Centralnego Zarządu Wytworni Materiałów Budowlanych zlecenie nabycia kosiarki...

W u z a s a d n i e n i u

Sąd Najwyższy wyraził, między innymi, następujący pogląd prawny:

Z całości uzasadnienia zaskarżonego wyroku wynika, że Sąd Apelacyjny przypisał oskarżonemu, jako urzędnikowi, zaniechanie, zwykłych, elementarnych obowiązków, mających zabezpieczyć przed szkodą interes publiczny, przy nabyciu dla przedsiębiorstwa państwowego kosiarki. Z ustaleń zaskarżonego wyroku, zgodnych z danymi przewodu sądowego, wynika, że oskarżony, inżynier i fachowiec w odnośnym dziale pracy, nabywając kosiarkę zgola niezdatną do celów, jakim miała służyć, zdawał sobie sprawę z ujemnych skutków tego nabycia dla interesu publicznego, a mimo to nabycia tego dokonał. Uznanie zatem, iż oskarżony działał w sposób umyślny t. zn. w stanie całkowitej orientacji i świadomości swoich zaniechań znajduje właściwe oparcie w ustawie (art. 14 § 1 k. k.).

W myśl słusznych wywodów uzasadnienia zaskarżonego wyroku istotne było nie to, że umowa nabycia nie była zawarta na piśmie, ale to, że oskarżony zaniechał sporządzenia umowy nabycia w tej formie, jako jedynie właściwej dla skonkretyzowania warunków zakupu i dostawy, gwarancji dobrego działania kosiarki z podaniem okresu gwarancyjnego oraz z zobowiązaniem sprzedawcy-konstruktora kosiarki do przeprowadzenia próby przydatności kosiarki na miejscu jej przeznaczenia. Brak umowy pisemnej stanowi przeło w prawidłowym rozumowaniu Sądu nie samostny zarzut, lecz dowód zaniechania przez oskarżonego swych obowiązków zachowania należytej ostrożności przy zakupie kosiarki.

W materiale dowodowym, zebranym na przewodzie sądowym nie ma niczego, co wskazywałoby na to, iż oskarżony otrzymał od Centralnego Zarządu Wytworni Materiałów Budowlanych zlecenie nabycia kosiarki, o której mowa w akcie oskarżenia i w zaskarżonym wyroku a przede wszystkim — nabycie jej w okolicznościach, w jakich tego dokonał mianowicie bez zachowania elementarnych czynności, zabezpieczających interes publiczny przed szkodą.

Świadek inżynier R., główny inspektor kontroli Zakładów Prefabrykacji Państwowych Przedsiębiorstw Budowlanych stwierdził na rozprawie, iż badał wszystkie akta, dotyczące kupna omawianej kosiarki i nie znalazł w nich danych, wskazujących na uzyskanie przez oskarżonego zgody władz przełożonych na nabycie tej kosiarki. Świadek R. podał jednocześnie, że inżynier M., dyrektor naczelny Zakładów Prefabrykacji zaprzeczył stanowczo, by rozmawiał z oskarżonym na temat kosiarki. Sąd Apelacyjny słusznie uznał, iż zeznanie świadka R. wystarczająco przemawia przeciwko uznaniu za prawdziwe twierdzenie oskarżonego, iż Zakłady Prefabrykacji wyraziły zgodę na transakcję kupna kosiarki.

Zarzut ten nie może mieć zresztą istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, ponieważ nawet ustalenie, że oskarżony otrzymał od świadka M. polecenie zakupu kosiarki nie zwalnia go od odpowiedzialności za dokonanie zakupu w sposób jawnie wadliwy.

Wyrok z dnia 27 kwietnia 1951 r. (I. K. 152/50).

Główna Komisja Arbitrażowa

Okręgowe Komisje Arbitrażowe

1. Ochrona mienia ogólnonarodowego.

Podstawowym obowiązkiem jednostki gospodarki uspołecznionej jest dbałość o całość i nienaruszalność mienia ogólnonarodowego.

Prezes Głównej Komisji Arbitrażowej zarządzeniem z dnia 11 czerwca 1952 r. uchylił orzeczenie Okręgowej Komisji Arbitrażowej w Katowicach.

Z uzasadnienia:

W orzeczeniu swoim Okręgowa Komisja Arbitrażowa uchyliła się od rozstrzygnięcia kwestii, kto jest odpowiedzialny za zaginięcie przesyłki kolejowej i za szkody wynikłe stąd dla stroyu powodowej. Orzeczenie wychodzi z błędnego założenia, że skoro strona pozwana tylko grzecznościowo odbierała i przechowywała przesyłki przeznaczone dla powoda, to tym samym nie była obowiązana do reklamowania braku przesyłki i podejmowania odpowiednich kroków w celu należytego zabezpieczenia interesów właściwego odbiorcy. Stanowisko takie byłoby uzasadnione tylko wtedy, gdyby strona pozwana wykazała, że jej bierne zachowanie się nie miało wpływu na powstanie szkody dla powoda.

W tym przypadku jednak strona pozwana, nie reklamując we właściwym czasie braku przesyłki, spowodowała utratę roszczenia do P.K.P. jako przewoźnika skutkiem przedawnienia. Stanowisko strony pozwanej — jak wynika z akt sprawy — cechowała bierność, którą należy zakwalifikować jako brak dbałości o mienie ogólnonarodowe. Bez względu na to, czy została z pozwaną zawarta formalnie umowa o odbiór przesyłek i przechowanie, czy też nie — sam fakt przejęcia przez nią listu przewozowego, adresowanego na nią stwarzał dla niej obowiązek zajęcia się przesyłką i podjęcia wszelkich kroków dla należytego zabezpieczenia mienia ogólnonarodowego i interesów tej jednostki, która zamawiała przesyłkę.

(Nr V.2—14/52)

2. Obowiązek jednostki uspołecznionej starannego i najoszczędniejszego wykonania zleceń innej takież jednostki.

Jednostka gospodarki uspołecznionej, która przyjmuje do wykonania, choćby nieodpłatnie, zlecenie innej takiejże jednostki, obowiązana jest zachować należytą staranność i zapewnić najoszczędniejsze wykonanie zlecenia.

Główna Komisja Arbitrażowa orzeczeniem z dnia 19 czerwca 1952 r. zatwierdziła orzeczenie Okręgowej Komisji Arbitrażowej w Łodzi.

Z uzasadnienia:

W dniach 8 i 10 marca 1951 r. pozwany wysłał na życzenie Huty A po jednym wagonie części kotła parowego z terenu własnego na adres Huty, deklarując w listach przewozowych nazwę przesyłanego towaru: „części kotłowe”. Na podstawie tej nomenklatury Kolej obliczyła przewoźne wg klasy I-szej przesyłek wagonowych tabeli opłat przewozowych.

W dniu 7.11.1951 r. powód zgłosił pozwanemu w imieniu Huty „S” reklamację, żądając zwrotu części zapłaconego przez Huty przewoźnego. W braku zadośćuczynienia żądaniu powód wystąpił z wnioskiem arbitrażowym o zasądzenie kwoty X, legitymując się pełnomocnictwem Huty A, udzielonym na podstawie zarządzenia władzy zwierzchniej. Powód uzasadnia roszczenie niewłaściwym zadeklarowaniem przedmiotów przesyłek przez nadawcę, które powinno brzmieć: „części żelazne kotła parowego”, podlegające opłacie według klasy 8-ej przesyłek wagonowych tabeli opłat przewozowych (poz. 1300 klasyfikacji towarów), podczas gdy użycie nomenklatury: „Części kotłowe” spowodowało zakwalifikowanie przesyłki do klasy I-ej, a w konsekwencji opłacenie przewoźnego w sumie wyższej, aniżeli należało.

Okręgowa Komisja Arbitrażowa zasądziła powództwo, a od tego orzeczenia strona pozwana wniosła odwołanie z wnioskiem o zmianę orzeczenia i oddalenia wniosku.

W odwołaniu powołuje się strona pozwana na to, że nie zatrudnia i nie ma potrzeby zatrudniać pracowników obeznanych ze szczegółami taryfy kolejowej, gdyż we własnym zakresie działania wysyła jedynie próżne wagony po węgiel oraz żużel, taka zaś ekspedycja nie wymaga zatrudnienia specjalistów taryfowych.

Główna Komisja Arbitrażowa nie uwzględniła odwołania strony pozwanej i zatwierdziła orzeczenie Okręgowej Komisji Arbitrażowej opierając się na następujących przesłankach:

Każda jednostka gospodarki uspołecznionej winna wykonać zlecenie, udzielone jej przez inną taką jednostkę gospodarczą, w interesie gospodarki narodowej, a więc przede wszystkim z największą starannością i w sposób zabezpieczający najoszczędniejszą realizację bez względu na to, czy wykonanie przyjętego zlecenia następuje odpłatnie, czy też nieodpłatnie i bez względu na to, czy wykonanie to należy do jej zakresu działania czy też nie. Pracownik strony pozwanej, któremu strona pozwana poruciła wykonanie ekspedycji, powinien był — o ile sam nie orientował się w taryfach poinformować się u kompetentnej osoby, w jaki sposób należy daną przesyłkę zadeklarować, aby kolej zastosowała odpowiednią stawkę taryfy. Zaniechanie tej ostrożności stanowi brak staranności.

(III.2.0—115/52)

3. Administracyjne ustalenie wadliwości towaru a postępowanie arbitrażowe.

Zarządzenie właściwej władzy administracyjnej, stwierdzające wadliwość towaru i nakazujące wycofanie tego towaru z obrotu, jest wiążące w postępowaniu arbitrażowym.

Główna Komisja Arbitrażowa orzeczeniem z dnia 15 maja 1952 r. zatwierdziła orzeczenie Okręgowej Komisji Arbitrażowej w Katowicach zasądzaące dochodzoną należność.

Z uzasadnienia:

Powód zakupił od Zarządu A partię tub do pasty do zębów.

Po napełnieniu tub pastą powód rozesłał je swym odbiorcom.

W dniu 22.I.1951 roku kontroler sanitarny pobrał w miejscowym sklepie próbkę pasty i przesłał do analizy do Państwowego Zakładu Higieny.

Analiza wykazała, że zakwestionowana pasta jest zanieczyszczona. Na podstawie wyników wspomnianej analizy Wydział Zdrowia polecił wycofać z obiegu pastę jako nie nadającą się do użytku. Wobec tego powód poniósł szkodę w kwocie zł X i wystąpił o jej zasądzenie od Zarządu A.

Po zasięgnięciu opinii Instytutu Metalurgii oraz Państwowego Zakładu Higieny Okręgowa Komisja Arbitrażowa uznała roszczenie powoda za słuszne i zasądziła dochodzoną należność.

Główna Komisja Arbitrażowa uznała zarzuty odwołania za nieuzasadnione, a to z przyczyn następujących:

Zarządzeniem Wydziału Zdrowia z dn. 19.II.1951 roku opartym na wynikach analizy, wspomniana pasta została wycofana ze sprzedaży jako nie nadająca się do użytku. Wobec tego, że decyzja o wycofaniu wydana została przez uprawniony organ administracji państwowej, należało uznać za bezprzedmiotowe zarzuty zgłoszone w toku postępowania arbitrażowego w I instancji i obecnie w odwołaniu, a zmierzające do wykazania, że pasta nadawała się do użytku i nie było podstaw do jej wycofania.

(III. 1. O-106/52).

Czasopisma

Działalność zakładowych komisji rozjemczych
— A. Wiśniewska — Przegląd Związkowy (organ
CRZZ) — Nr 10 (październik 1952 r.) str. 460—462

Publikowanie materiałów źródłowych i informacji na temat działalności na naszym terenie zakładowych komisji rozjemczych należy uznać za nader pożądane zjawisko, gdyż wprowadzona w niektórych państwowych zakładach przemysłowych uchwałą Prezydium Rządu Nr 536 z dnia 5 września 1951 r. nowa instytucja prawna — recypowana z ustawodawstwa radzieckiego, a odgrywająca w Związku Radzieckim ogromną rolę w stabilizacji zatrudnienia i pogłębienia świadomości prawnej załóg robotniczych i administracji przedsiębiorstw państwowych — będzie zapewne w niedalekiej przyszłości powszechnym systemem rozstrzygania sporów pracy w naszych społeczno-nych zakładach pracy.

Artykuł informacyjno-sprawozdawczy A. Wiśniewskiej jest bodajże pierwszym źródłowym omówieniem w naszym czasopiśmiennictwie doświadczeń z działalności zakładowych komisji rozjemczych w Polsce Ludowej. O potrzebie dostarczenia tego rodzaju informacji była mowa na łamach „Przeglądu Ustawodawstwa Gospodarczego” przy okazji recenzji artykułu Cz. Chmielewskiego i M. Święckiego, zamieszczonego w mies. „Państwo i Prawo” w kwietniu 1952 r. (patrz P.U.G. — Nr 7/49) — str. 271).

Instytucja prawna zakładowych komisji rozjemczych, przed ustawowym jej utrwaleniem, musiała być podbudowana praktyką okresu przejściowego. Została ona wprowadzona na terenie kilkudziesięciu wytypowanych wielkich zakładów pracy sześciu branż przemysłowych (górnictwo, hutnictwo, metalurgia, chemia, przemysł włókienniczy, przemysł odzieżowy i skórzaný). Jak stwierdza autorka artykułu, „powołanie zakładowych komisji rozjemczych napotykało w pierwszych miesiącach na trudności, wywołane niedostateczną aktywnością rad zakładowych w niektórych zakładach oraz brakiem pomocy ze strony zarządów okręgowych i głównych związków”. Wskazując na konkretnych przykładach fakty opóźnione rozpoczęcia działalności komisji rozjemczych w niektórych zakładach pracy, bądź niedostatecznie sprawnego ich zorganizowania autorka stwierdza, że w pierwszym kilkumiesięcznym okresie czasu powołane w 45 zakładach pracy komisje rozjemcze załatwiły 624 sprawy. Charakterystyczny jest rodzaj wnoszonych — zresztą dotychczas wyłącznie ze strony pracowników — spraw dla rozstrzygnięcia ich przez Komisje: „sprawy dotyczą przeważnie prawidłowości zaszeregowania (38%), obliczania zarobków (5%), potrąceń z zarobków (5%), należności za godziny nadliczbowe (4,5%) wymiaru urlopu wypoczynkowego (16%), przesunięć i zwolnień z pracy, należności za pracę zleconą, przydziału odzieży ochronnej itp.”. Rodzaj sporów w poszczególnych przemysłach układa się różnie; z ogólnej ilości wniesionych sporów w 274 przy-

padkach zaposkorożono zgłoszone rozszczenia pracowników, co stanowi 43,5% wszystkich orzeczeń. Przeprowadzone przez CRZZ badania słuszności wydanych orzeczeń komisji rozjemczych potwierdziły ich prawidłowość na tle obowiązującego ustawodawstwa pracy i kształtowania się stosunków zatrudnienia w społeczno-nych zakładach pracy. Te okoliczności pozwalają w pełni pozytywnie ocenić dotychczasową działalność komisji rozjemczych i potwierdzić słuszność założeń ich powołania. Nowa praktyka rozstrzygania sporów pracy nie przebiega oczywiście bezbłędnie, stąd duże znaczenie i rola instytucji odwoławczej, którą w systemie zakładowych komisji rozjemczych są zarządy główne branżowych związków zawodowych. Autorka poddaje pracę tych zarządów rzeczowej krytyce, ujawniając błędność ich orzeczeń, opóźnienia w rozpatrywaniu odwołań, brak dostatecznego nadzoru nad działalnością komisji. Również administracje zakładów pracy nie wypełniły w pełni ciążących na nich obowiązków w dziedzinie stworzenia warunków pracy komisjom rozjemczym (lokalne, pomoc kancelaryjna itp.).

Z ogólnego przeglądu rozpatrywanego stanu rzeczy autorka wyciąga jednak konkluzję, że „poziom dojrzałości i uświadomienia politycznego członków załóg całkowicie zabezpiecza prawidłowość działania tego systemu rozstrzygania sporów pracy”, oraz że „dotychczasowe wyniki pracy zakładowych komisji rozjemczych pozwalają na stwierdzenie celowości ich rozszerzenia na dalsze zakłady pracy”. Dalsze upowszechnienie instytucji komisji rozjemczych zostanie zabezpieczone akcją szkoleniową CRZZ i branżowych związków zawodowych oraz szeroką akcją instruktarszą i popularyzacyjną wśród załóg robotniczych.

Doniosła rola, jaką spełniają komisje rozjemcze (ZKR) w ZSRR w sprawnym i sprawiedliwym rozstrzyganiu sporów pracy, a przez to w wychowaniu mas pracujących w duchu socjalistycznej dyscypliny pracy i wdrażaniu dyktando zakładów do pełnego poszanowania radzieckiego ustawodawstwa pracy, jest przykładem prawidłowego kształtowania warunków zatrudnienia, słuszności wykrywania i rozstrzygania sporów pracy w miejscu ich powstawania, tj. w samym zakładzie, co w dalszej konsekwencji prowadzi do pełnego zabezpieczenia nieustannego rozwoju procesów produkcyjnych w gospodarce narodowej.

Należy z pełną uwagą śledzić dalszy rozwój na naszym terenie instytucji zakładowych komisji rozjemczych i w oparciu o ich doświadczenia budować nowy system socjalistycznego prawa pracy.

s. m.

Książki nadesłane:

Kodeks Postępowania Cywilnego RSFR — Urzędowy tekst ze zmianami na 1 lipca 1950 r. oraz „Dodatek” zawierający materiały do poszczególnych artykułów, Warszawa 1952, Wydawnictwo Prawnicze.

Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego — Orzeczenia Izby Cywilnej. Rok 1952, zeszyt I. Warszawa, Wydawnictwo Prawnicze.

TREŚĆ NUMERU POPRZEDNIEGO 11 (53):

A. A. KARP

DR JERZY MAROWSKI

TADEUSZ PŁODOWSKI

MAREK L. KOSTOWSKI

PRZEGŁĄD USTAWODAWSTWA GOSPODARCZEGO: za okres od dnia 15 września do dnia 15 października 1952 r. INWESTYCJE: Przegląd przepisów inwestycyjnych. W sprawie zwiększenia odpowiedzialności państwowych biur projektów oraz zleciodawców za terminowe opracowanie dokumentacji projektowo-kosztorysowej. GOSPODARSTWA LOKALAMI I NAJEM LOKALI: Akty normatywne wydane w r. 1952 w zakresie ustawodawstwa lokalowego. O administracyjnym i sądowym trybie postępowania w przedmiocie eksmisji z mieszkań służbowych i zakładowych. NOTATNIK: Zmiana struktury i rozszerzenia zakresu działania terenowych Komisji Planowania Gospodarczego. Kilka uwag o rozliczeniach za dostawy, roboty i usługi między jednostkami gospodarki społeczno-nej. Delegacja służbowa w ustawodawstwie radzieckim. ORZECZNICTWO W SPRAWACH GOSPODARCZYCH: Sąd Najwyższy, Główna Komisja Arbitrażowa. PRZEGŁĄD WYDAWNICTW: Książki, Czasopisma.

Wydawca POLSKIE WYDAWNICTWA GOSPODARZE. Przedsiębiorstwo Państwowe
Warszawa, ul. Poznańska 15, tel. 7-39-45

Redaguje: Komitet Redakcyjny — Buczkowski Stefan, Hermelin Aleksander, Mayzel Jerzy,
Mizera Stefan (red. nac.).

Adres Redakcji: Warszawa, ul. Frascati 4 m. 2, telefon 8-12-19 (od 16 do 9)

Zamówienia i wpłaty na prenumeratę przyjmują wszystkie urzędy pocztowe oraz listonosze

Warunki prenumeraty: rocznie 48 zł, półrocznie 24 zł, kwartalnie 12 zł. Cena egz. 4 zł.

Zamówienie PWG CP-1/P/C 531/52 z dn. 27.11.52. Podpisano do druku 16.12.52. Druk ukończono 21.12.52.

Nakład 6.960 egz. Papier druk. sat. kl. VII/AO/60 gr. Obj. 40 str. ark. wyd. 7.

Zam. 5418 Zakł. Graf. i Wydawn. Dom Słowa Polskiego, Warszawa pl. Kazimierza Wielkiego, 3-B-28356

